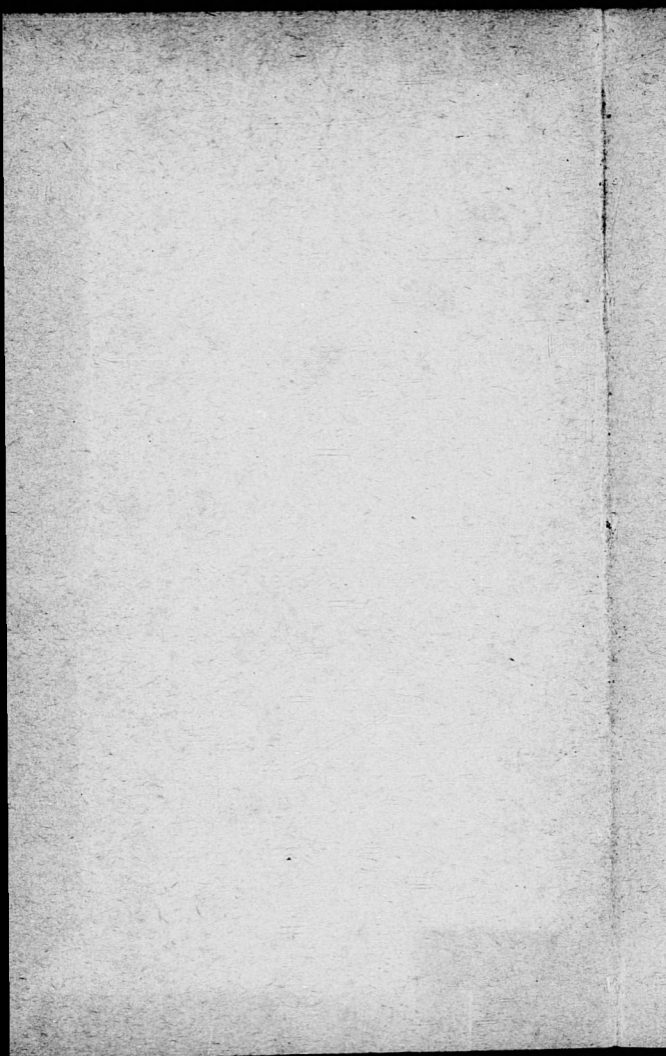

Vak 61

5

St. Laach. en Voorburg.
Megen 1890.

AT

DE M

DO

UIT HET

Priester

HENRI BOG
Drukker

KORTE EN GEMEENZAME
ANTWOORDEN

OP

DE MEEST GEWONE BEDENKINGEN

TEGEN DEN GODSDIENST

DOOR MGR. DE SÉGUR.UIT HET FRANSCH, NAAR DE EENENZESTIGSTE HERZIENE EN
VERMEERDERDE UITGAVE,

DOOR A. M. DIJKVELD.

—
Derde Uitgave.

J. fr. Valerianus Laal. O. F. M.
Priestergeringd: Weest gethaant. 1902. —

's-HERTOGENBOSCH—AMSTERDAM.

HENRI BOGAERTS, opvolger van P. N. VERHOEVEN,

Drukker en Boekhandelaar van Z. H. Paus Pius IX.

1875.

IMPRIMATUR.

Datum in Hearen, 26 Nov. 1875.

J. CUYTEN,
Præs. Sem. Lib. Cens.

Een woord ter inleiding.

Toen de heer P. N. Verhoeven, de voorganger van den heer Henri Bogaerts, ten jare 1863 de eerste Nederlandsche editie der *korte en gemeenzame Antwoorden* in het licht zond, maakte ook bij ons, zoowel als in Frankrijk en België, het boekje terstond een buitengewonen opgang. De faam, die het was voorafgegaan, de omstandigheid, dat de oorspronkelijke tekst in onbegrijpelijk korten tijd reeds de eenenzestigste uitgave beleefde, de ijver van Engelschen, Italianen, Sparjaarden, Russen en van nog vele andere volken, die zich gehaast hadden om het in hunne talen over te zetten, het vuur eindelijk en in zekeren zin de woede, waarmee zoowel de meest geavanceerde ongeloovige als de warme katholiek het boekje als verslond — dit alles maakt het begrijpelijk, dat men ook in Nederland verlangend was om er kennis mee te maken. Eene uitgave van 35.000 exemplaren werd te 's-Hertogenbosch getrokken en reeds spoedig uitverkocht. De Katholieken waren eenstemmig in hun lofbetuiging; de modernen, al lieten zij zich door de »korte antwoorden" niet voor de waarheid winnen, moesten toch bekennen, dat hier minstens spijkers met koppen waren geslagen.

Slechts ééne aanmerking werd er hier en daar gemaakt, en misschien niet geheel zonder grond. Het boekje was nl., ook in zijn Nederlandsch gewaad, ietwat te veel Fransch; het zag bij voorkeur op Fransche toestanden. Dit speciaal karakter droegen zoowel de gemaakte moeilijkheden en opwerpingen als de antwoorden en weerleggingen.

Toen dan ook onlangs de heer Henri Bogaerts besloot, eene nieuwe uitgave te bezorgen, was zijn eerste werk, iemand te zoeken, die op zich wilde nemen, het boekje met enige aantekeningen voor

de Nederlandsche lezers te verrijken. Het was, men zal het gereedelijk begrijpen, moeielijk eene opdracht tot dit doel van de hand te wijzen. Het boekje heeft te veel goeds gesticht en zal nog te veel stichten, dan dat de hernieuwde uitgave, bij gebrek aan de gevraagde aantekeningen, zou achterwege blijven. Een priester vooral moest het klaar zijn, dat, ook al is hij met andere bezigheden als overladen, hij toch de uren, die hij aan het bijwerken der *Korte en gemeenzame Antwoorden* besteedt, niet nutteloos verspilt, maar ze integendeel misschien onder de vruchtbaarste mag rekenen.

Zoo ga dan andermaal het uitnemende werkje van den gevierden Franschen prelaat de Nederlandsche katholieke wereld in en zette er zijn gezegende werking voort!

G.

Pater V. ZAAT,

O, F, M,

AANTEKENINGEN.

a/ Bij hoofdstuk I, bladzijde 15.

De boven dit hoofdstuk geplaatste opmerking, »ik heb geen godsdienst,» wordt bij ons schier nooit gehoord. De Nederlander, die eenigszins op beschaving aanspraak maakt, hij moge overigens zoo volkomen ongeloovig zijn als hij wil, zal zich er wel voor in acht nemen, om te zeggen dat hij in 't geheel geen godsdienst bezit. Zulk eene bekentenis toch heeft tot nu toe, gelukkig, bij ons nog niet het burgerrecht van het fatsoen.

Men zoekt hier dus eene andere, minder stuitende maar daardoor ook minder oprechte uitdrukking om zijn ongelooft of godsdiensthaat te kennen te geven. Die uitdrukking is gewoonlijk deze: »Niet den godsdienst veroordeel ik; integendeel, ik acht hem hoog; maar ik hecht alleen niet aan den vorm. Wat heeft men aan al die vormen? de wereld wordt er niet beter op.»

Bij dit verschil in de woorden komt overigens de zaak op hetzelfde neer. Want wat men onder *vorm* verstaat, is elke bepaalde godsdienst: het christendom, het jodendom, het mahomedanisme, zelfs het heidendom. Men stelt al die »vormen» even hoog en ook even laag; men hecht aan geen van hen, gelooft aan den een zooveel als aan den ander, dat is: aan allen niet het minst. Maar wat blijft er dan van geheel den godsdienst over? Immers geen zier.

Men lette er bovendien op, dat er op aarde in al het menschenlijke en in de ons omringende natuur nergens een zaak zonder een bepaalden vorm bestaat en ook niet bestaan kan. Een tafel is rond, vierkant, ovaal of heeft misschien zelfs een anderen vorm, maar in allen gevalle een vorm heeft zij. Een tafel zonder vorm houdt op een tafel te zijn, is zelfs niet eens denkbaar. Het is hetzelfde met den stoel, waarop

men zit, met de kachel, die mijne kamer verwarmt, met den boom voor mijn raam, mijn kanarievogel in zijn kooi. Het beestje heeft een anderen vorm dan een kievit of koekoek — dus een vorm. Ook met de menschenlijke handelingen is het evenzoo gesteld. Ik uit mijne gedachten, ik spreek of schrijf mijne woorden in een bepaalden vorm. De letterkundigen spreken zelfs van »zijne gedachten in een vorm *gieten*.”

Bedoelt men nu misschien met godsdienst zonder vormen een godsdienst, die, met verwerping van elk leerstuk, van gebed, kerkgaan, enz., enkel hierin bestaat, dat men voor en na, bijv. eens in 't jaar, gedurende een seconde zijn gelaat in plooiën trekt, den strakken blik naar boven slaat, het wit van den oogappel laat zien, een zucht slaakt en dan langzaam het zoo onbestemde woord *Opperwezen!* prevelt? Goed, maar dan is het toch een godsdienst onder een bepaalden vorm, nl. onder den vorm van een zucht, een preveling en een oogenverdraaiing.

De gevolgtrekking uit dit alles is duidelijk. Daar er nl. geen godsdienst zonder den een of anderen vorm mogelijk is, zeggen onze Nederlandsche ongelooovigen met hun bewering, dat zij de vormen verwerpen, eigenlijk in den grond der zaak hetzelfde wat hun zuidelijker wonende geestverwanten met meer ruwheid maar ook met grooter oprechtheid aldus uitdrukken: »Ik bezit geen godsdienst, wat heb ik met den godsdienst te maken?»

Houdt men dit in het oog, dan is alles, wat Mgr. De Ségur in zijn eerste en volgende hoofdstukken op de gemaakte opwerping aan de Fransche ongelooovigen antwoordt, ook op hunne Nederlandsche broeders toepasselijk.

Bij hoofdstuk VI, bladz. 37.

De opwerping, »dat het voldoende is, een braaf mensch te zijn en dat dit de beste godsdienst is,” wordt ook in Nederland vrij dikwijls gehoord. Op de vraag echter, wat de betrokken personen, ieder voor zich, onder den naam van *braaf mensch* verstaan, ontvangt men de meest curieuze antwoor-

den. In zeker Hollandsch stadje woonden voor eenige jaren — en misschien nog — naast elkander, in dezelfde straat, een bakker en een kruidenier, die wat men noemt, beiden »er niet veel aan deden,” dat is, hun godsdienstplichten niet waarnamen. De bakker, overigens een doodeerlijk man, had evenwel 't ongeluk, wat al te rijkelijk met Schiedam kennis te maken, terwijl de kruidenier, een gezworen vijand van elke onmatigheid, daarentegen op allerlei wijzen, waarop de burgerlijke wet geen vat had, zich veel onrechtvaardig goed had toegeëigend. Op zekeren zondag, dat beiden uit verveling eens naar de kerk gingen, waar zij zeker in geen jaar geweest waren, wilde het toeval, dat de geestelijke eene leerrede hield over het misbruik van den drank. Na eenige oogblikken geluisterd te hebben, maakte de bakker, wien de schoen paste, daarover zeer gebelgd rechtsomkeert naar huis — onderweg en den geleelen dag aan ieder, dien hij sprak, verzekerende, »dat dat geen preek was, dat het niets was dan leuteren, dat hij 't zoo ook wel kon, ja zelfs veel beter, en dat daar toch waarachtig de braafheid niet in stak, om nooit eens een borrel te drinken,” enz. Den kruidenier daarentegen, een vijand van het drinken, was de leerrede zoo goed bevallen, dat hij beweerde »nooit zoo iets moois gehoord te hebben en dat hij nu den volgenden zondag aanstonds weer naar de kerk ging.” Maar, alsof het spel sprak, werd er dien keer niets van de onmatigheid, maar heel veel van de onrechtvaardigheid en van de verschillende manieren, waarop zij bedreven wordt, gezegd. Vertoornsd liep nu de kruidenier op zijne beurt de kerk uit, grommende en vloekende tegen den geestelijke »die zulke nare dingen en zooveel onzin durfde zeggen.” De bakker, die dit hoorde en zich daarop de preek door een derde liet verhalen, zocht zijn buurman op en beweerde, dat hij dwaas was geweest met weg te loopen voor een zoo schoone onderrichting, naar hij vernomen had, en die wel in druk zou komen en in alle talen vertaald moest worden. De slotsom was, dat de discussie dezer beide »brave” lieden, over de vraag,

waarin eigenlijk de braafheid gelegen was, in het niet-drinken of in het niet-stelen, zoo warm werd, dat de tadel onder hunne vuisslagen beefde en de huisgenooten alle moeite hadden, om een formeele vechtpartij te verhinderen.

Bij hoofdstuk X, bladz. 62.

De op deze bladzijde genoemde beroemde mannen en die toch zeer godsdienstig waren, zijn bijna allen Franschen geweest. De lijst zou gemakkelijk met een groot aantal Nederlanders van naam zijn aan te vullen. De herinnering aan een paar beroemdheden moge hier volstaan.

Onze grootste zeeheld was De Ruyter. Dat hij, waarschijnlijk te goeder trouw, in dwaling verkeerde en buiten de Katholieke Kerk leefde, neemt niet weg, dat hij volgens zijn godsdienst, dien hij verkeerdelijk voor den waren hield, een innig vroom man was. De geschiedschrijvers zeggen van hem dat hij nooit vloekte — zeker geen geringe lof voor een zeeofficier.

Een onzer meest beroemde geleerden was Hugo de Groot, om zijne geleerdheid zelfs genoemd »het Delftsche mirakel." Hij was een zeer godsdienstig en geloovig man en werd op het einde van zijn leven katholiek.

Onze grootste dichter was Vondel. Ondanks den laster, die een tijdlang op zijne nagedachtenis kleefde, heeft de geschiedenis uitgemaakt dat hij waarlijk godsdienstig was. Hij was een katholiek van een vurig en zuiver geloof, zooals zijn gedichten, o. a. *de Altaargeheimenissen* en *de Maagdepalmen*, toonen. Al zijne plichten nam hij nauwkeurig waar.

Om van een beroemden tijdgenoot, hoewel geen Nederlander, te spreken, zij hier den naam aangehaald van een *Zecchi*. Die naam is wereldberoemd. In de natuurkundige wetenschappen, met name in de meteorologie heeft hij in Europa zijns gelijke niet. Zijn groot meteorologisch uurwerk op de Parijsche wereldtentoonstelling heeft alle geleerden met bewondering voor hem vervuld en genoot zelfs de eer de aandacht der monarchen te trekken, zoozeer, dat

de kundige uitvinder van den keizer aller Russen de opdracht ontving, een tweede dergelijk uurwerk voor de sterrewacht te St. Petersburg te laten vervaardigen. Welnu, die man is priester, is pater, is Jesuïet!

Bij hoofdstuk XII, bladz. 67.

In de Geldersche hoofdstad woonde een jeugdig »rentenier” van ruim twintig jaren, die daar door zijn vader uit Rotterdam bij een paar eenvoudige lieden in de kost was besteed, omdat men anders niets met hem wist aan te vangen. Zijn gewone bezigheid was: tot elf uren slapen, dan een kopje thee drinken met een beschuitje, te vijf uren eten en 't overige van den dag doorbrengen in een koffiehuis bij het stationsgebouw. Op zekeren dag ontmoet hij daar een priester, dien hij meent dat hem niet kent, en vraagt dezen op brutalen, spottenden toon: »Zeg eens, zwarte raaf, waartoe dienen jelui eigenlijk? Jelui brengt niets ten algemeenen nutte voort.” — »Dat zal ik u aanstonds zeggen,” hernam de priester, »als gij mij eerst zegt, waartoe een zekere zoon van den heer N. N. en zijn soort dienen.” Een tiental personen, die dit kort gesprek gehoord hadden en den jeugdigen »rentenier” kenden, barstten in een schaterlach uit.

Het is opmerkelijk, dat de bewering, als zouden de priesters slechts ledigloopers zijn, alleen gehoord wordt uit den mond van straatslijpers, koffiehuis-habitués en lichtmissen. De ernstige lieden weten beter en zouden niet gaarne hun werkkring met de moeilijke, dikwijls onplezierige en ondankbare taak van een priester verruilen. Vraag het u zelve maar eens af, of gij plezier zoudt hebben in dat leven van opoffering, van onthouding en gebed, in het onderrichten der kinderen, het bezoeken van gevaarlijke en besmettelijke zieken, het aanhooren van allerlei klachten, ellende en armoede. Neen, volgens de wereld gesproken, ken ik geen onplezieriger bediening dan die van een priester en van een geneesheer. Zij zijn de slaven van iedereen en ontvangen dikwijls den meesten dank, waar zij de meeste weldaden

hebben bewezen. Als de priester geen priester werd uit hoogere inzichten en om God, zouden er weldra geen priesters meer zijn. Een bewijs hiervoor is nog, dat zoodra een stad of provincie ongodsdienstig begint te worden, zij uit haar midden geen geestelijken meer voortbrengt; deze worden slechts gekweekt in innig vrome streken. Dit komt omdat men geen priester wordt om wereldsche doeleinden, maar om redenen ontleend aan 't geloof.

Hoezeer overigens de priester ook voor het tijdelijk geluk der maatschappij werkt, dit zal misschien de lezer, als hij nog eenige jaren levens te goede heeft, spoediger ondervinden, dan hem lief is. De dag nadert, dat de vraag moet beslist worden, wie er meester zal blijven van het terrein, de priester of de Internationale. De laatste is met den val der Parijsche commune wel gekortwiekert maar niet gedood. In Frankrijk ontwikkelt zij zich opnieuw; in Spanje heeft zij nog 't vorig jaar geduchte tooneelen van bloed en plundering aangericht, in Duitschland breidt zij zich, getuigen de jongste verkiezingen voor den Rijksraad, met verbazende snelheid uit. Geen staatsgeweld, geen legers zullen tegen haar op den duur bestand zijn. Alleen de godsdienst en zijn bedienaren zullen die macht bezitten, maar onder deze voorwaarde, dat zij hun invloed op de maatschappij kunnen herraemen. Daartusschen heeft dus de maatschappij te kiezen, tusschen den priester en de Internationale. Hier is geen middelweg.

Bij hoofdstuk XV, bladz. 75.

De opwerping, boven dit hoofdstuk geplaatst, wordt soms met een kleine wijziging aldus uitgedrukt: »Ik geloof niets dan wat ik zie.» Onder dezen vorm werd zij eens prachtig beantwoord door keizer Napoleon I. Tijdens zijne gevangenschap op St. Helena hield hij met een der generaals, die hem daar vergezelden, het volgende gesprek.

- Geloof gij aan 't bestaan van God, generaal?
- Neen, Sire.
- En waarom niet?

— Omdat ik God nergens zie.

— Maar, generaal, herinnert gij u nog wel, dat tijdens onze veelvuldige veldslagen, het leger een oogenblik eens geheel in verwarring was geraakt, dat het eene deel voor den vijand week en het andere niet wist, wat het doen zou. Dan wist gij en de overige generaals dit ook niet; gij liept radeloos rond te midden der volslagen wanorde. Maar wat deedt gij allen dan in dat critieke oogenblik? Gij riept uit alle macht: *l'empereur, où est l'empereur*: de keizer, waar is de keizer? Waarom riept gij zoo, waarom handelt gij zelven niet?

— Sire, omdat wij de orde niet konden herstellen, en gij alleen dit vermocht.

— Waarom kon ik het alleen?

— Omdat gij genie bezat, Sire, zooals niemand onzer.

— Goed, hoe wist gij, dat ik genie bezat? Hebt gij mijn genie ooit gezien?

— Neen, maar het bleek ons uit de gevolgen; want zoodra gij met uw genie een oogenblik u in ons midden vertoondet en het slagveld overschouwdet, gaaft gij slechts eenige korte bevelen, die wij uitvoerden, en de orde was hersteld.

— Goed, generaal, maar let nu eens op. Gij gelooft aan mijn genie, dat gij nooit gezien hebt, maar welks bestaan gij enkel aan de uitwerkselen kent, omdat het onder een paar honderd duizend menschen en op een klein plekje gronds de orde wist te herstellen. Vraag dan nu eens, wie elken dag onder millioenen en millioenen schepselen, over geheel de aarde en zelfs daarboven aan het firmament die prachtige orde weet te handhaven. Alles gaat naar vaste maat en regel; het commando wordt niet gehoord, en toch bewegen zich de sterren en schrijden zij voort op haar banen, de eene hier, de andere ginds, in veel schooner evenredigheid dan het best aangevoerde leger. En ziet gij nu het genie niet, dat daartoe het commando geeft, gij ziet de uitwerkselen, en gij zegt nog, ik geloof aan dit genie niet, omdat ik het niet zie? Het is al te dwaas, generaal. Welnu, dat genie is God. Geloof dus aan zijn bestaan, als ij redelijk wilt zijn.

Bij hoofdstuk XVI, bladz. 79.

Ook in Nederland zijn er, die beweren, wel gaarne te willen gelooven, maar het niet te kunnen. Terwijl zij echter over hun gebrek aan geloof klagen en zeggen dat zij anders zouden wenschen, doen zij niets om dien wensch te vervullen, of liever zij doen het tegendeel daarvan. Ik ken iemand, die een 25 jaar geleden eenigen tijd les nam op de piano en het ook werkelijk een eind ver in de eerste beginselen der muziek bracht. Na dien tijd heeft hij echter noch piano noch orgel meer aangeraakt en is ook niet voornemens het in 't vervolg te doen. Mag hij klagen, dat hem de kennis en de vaardigheid in de muziek ontbreken, dat hij ze wel zou willen bezitten, maar het niet kan? 't Is al te dwaas. Waarom onderhield hij zijne kundigheden dan niet, waarom oefent hij zich nog niet? Zijn onkunde is immers zijn eigen schuld en hij wil er ook verder niets voor doen, om haar te verhelpen.

Zoo is het wel min of meer met het geloofen ongelooft. Men bezoekt zelden de kerk, hoort er hoogstens een vroegmis, nooit een onderrichting, en als men eens in 't jaar tot de sacramenten nadert, meent men al heel wat gedaan te hebben; men leest allerlei boeken, die het geloof afbreken en geene die het opbouwen — in één woord, men *onderhoudt* zijn geloof niet, men oefent er zich alles behalve in, en men klaagt wel te willen maar niet te kunnen gelooven? Men lette er op: het geloof is geene vrije kunst, die men beoefenen of nalaten kan naar verkiezing, maar eene strenge plicht, door den oppersten Wetgever ons opgelegd.

Er zijn er nog onder de klagers, die u tegenwerpen, dat zij de vraagstukken des geloofs en de godsdienstige quaestiën wel terdege bestudeeren. Maar waarin dan? In het *Handelsblad* of de *Nieuwe Rotterdamse Courant*, in de *Gids* of in een brochure van een modern-ongeloovigen hoogleeraar aan een onzer hoogeschole.

Als men op deze manier redeneeren wil, zou men

van onze eerste ouders in het paradijs kunnen zeggen, dat zij godsdienstles namen bij de slang, bij Lucifer?! — De gevolgen van zulk studeeren zijn bekend.

Bij hoofdstuk XIX, bladz. 103.

Deze opwerping, dat »katholiek zijn en protestant zijn bijna hetzelfde is,» moge men in Frankrijk maken, waar zoo weinig protestanten zijn en men hen dus zoo slecht kent; de Nederlander zal daar anders over oordeelen. Hij ziet dagelijks het groot verschil tusschen beide geloofsbelijdenissen en dit is inderdaad zoo groot dat de eene vlakweg ontkent wat de andere als de heiligste en zuiverste waarheid aanneemt.

Zu'ks belet echter niet, dat de lezing van het bedoelde hoofdstuk ook voor onzen landgenoot van belang is; want aan de weellegging der bovenstaande opwerping besteedt het niet veel tijd en plaats, maar zooveel te meer aan 't bewijs, dat de Katholieke Kerk de eenige ware Kerk is. En dit bewijs is ook bij ons voor eenigen niet overbodig.

Bij hoofdstuk XXIV, bladz. 127.

Tot voor korten tijd was er bij ons geen beschuldiging meer algemeen, dan dat de Katholieken vijanden waren der wetenschap. Een enkelen keer hoort men dit verwijt nog wel uit den mond van diegenen onder de liberalen, die gewoonlijk een paar jaren in de geschiedenis achteraan komen. Zij echter, die eenigszins op de hoogte zijn, spreken reeds anders.

De Katholieken vijanden der wetenschap? De beschuldiging was al te opvallend onwaar. Waarom zouden zij dan zooveel duizenden jaarlijks uitgeven voor het bouwen en goed en beter inrichten van scholen van onderwijs? Het vorig jaar nog werd weder in de hoofdstad, met onzaglijk veel moeite en kosten, een katholieke hogere burgerschool opgericht. Men geeft toch geen duizenden en andermaal duizenden uit voor iets, waarvan men een vijand is.

Het geheele verschil tusschen de liberalen en de Katholieken, in zake de wetenschap, bestaat hierin:

1°. De liberalen willen alle soort van wetenschap behalve de wetenschap des geloofs; de Katholieken willen alle soort van wetenschap maar de wetenschap des geloofs er bij. De laatsten willen dus nog iets meer.

2° De liberalen zijn vrienden der wetenschap als zij haar goedkoop kunnen bekomen voor het geld van anderen; de Katholieken betalen hunne wetenschap zelve. Dat is het verschil!

Eigenlijk betalen de Katholieken zelfs tweemaal, eens voor de wetenschap der liberalen mee en dan nog eens voor hunne eigene.

Bij hoo'dstuk XLVII, bladz. 197.

In Nederland hoort men deze opwerping aanvoeren niet tegen het biechten in 't algemeen, maar tegen het *dikwijls* biechten. Daar blijven er altijd nog over, die zich zelve zoeken te overtuigen, dat men het best doet met »eerlijk en oprecht door de wereld te gaan en dan eens in 't jaar te biechten."

Met een kleine verandering zou men, op deze wijze redeneerende, ook kunnen spreken van »vroolijk en gezond door de wereld te gaan en dan eens in 't jaar te eten." De regel zou overigens zoo slecht niet zijn; 't is alleen maar de vraag, of het eene met het andere mogelijk is.

Laat ons de zaak eens grondig bespreken. Men beweert, en soms is er iets van waar, dat er godvruchtige lieden zijn, wier gedrag evenwel alles behalve stichtend is.

Het antwoord hierop luidt, dat er een ware en een valsche godsvrucht bestaat. Van de ware godsvrucht kan men zeggen, dat zij den mensch daarom nog niet in éenen dag tot een heilige maakt. Rome is ook niet in één dag gebouwd en Keulen en Aken niet tegelijk. Maar welke gebreken? Ik veronderstel, dat er onder hen zijn, die wat te veel praten. Wat zij zeggen is wel geen laster of grove kwaadsprekendheid, maar zij hebben het mondje altijd vooraan. Eene groote zonde is dit niet; 't is een kleine dagelijksche zonde. Een ander heeft zich bij zekere moeielijke

gelegenheid door een leugen trachten te redden. Het stond hem niet schoon; hij mocht het niet doen; het is eene kleine zonde. Een derde is tegen u wat stroef, jegens zijn onderhoorigen is hij goed en medelijdend als hun eigenlijke rampen overkomen, maar in gewone omstandigheden kan hem een woord ontvallen, waar hij zich wel iets zachter had kunnen uitdrukken. Dit alles is voorzeker af te keuren.

Maar nu de beurt aan u, die zoo weinig godvruchtig zijt. Leg de hand eens op het hart en vraag u zelve onbewimpeld en eerlijk af: »heb ik geen gebreken, die veel grooter zijn? Uit ik nooit een zware vloek of verwensching? Schiet ik nimmer tekort in 't verplicht bijwonen der H. Mis, in belangrijke zaken betreffende de opvoeding mijner kinderen of in zware en gewichtige punten op het stuk van gehoorzaamheid? Koester ik tegen niemand haat; zij er niet, die ik alle burgerlijke beleefdheid weiger omdat zij mij vroeger beleedigden?» Wij zullen het zesde der tien geboden hier maar niet aanraken. Maar weet het wel, dat al de hier opgenoemde dingen zonden zijn van een geheel anderen aard, dan die wij straks bij de waarlijk godsdienstige menschen vonden. De hunne waren licht vergeefbare gebreken en de uwen sluiten u, als gij niet verandert, buiten den hemel. Wat zou het dus een geluk voor u zijn, als gij ook godvruchtig werdt en dan geen zwaardere dan dagelijksche zonden bedreeft! Ik zou het maar eens beproeven; niets minder dan uwe eeuwige zaligheid kan er van afhangen.

Er bestaat echter — het werd straks reeds toegegeven — ook een valsche godsvrucht. De ontstichting door haar veroorzaakt is inderdaad groot. Of wil men nog sterker, zelfs het sterkste woord: zij is walgelijk. Maar hoe, in 's hemels naam, kan daar nu uit volgen, dat eveneens de ware godsvrucht verwerpelijk is? Er zijn in den laatsten tijd meermalen valsche zilveren geldstukken in omloop geweest; nog onlangs werd er door het muntcollege te Utrecht een nagemaakte gulden als zoodanig aangewezen. Zult gij nu, in de veronderstelling dat ik u eene som

gelds schuldig ben, mij deze schenken, om u niet aan het gevaar bloot te stellen van, door de betaling aan te nemen, een of ander onecht stuk te beuren? Gij zoudt het moeten doen, als gij ten minste u zelve in uwe redeneering gelijk wilt blijven. Ik raad het u evenwel niet aan. Onderzoek den gulden, dien men u betaalt, of hij een echte of een valsche is: weiger de laatste, neem de eerste aan. Maar doe evenzoo met de godsvrucht. Dan alleen handelt gij verstandig.

Bij hoofdstuk L, bladz. 211.

Op de uitvlucht, dat men geen tijd heeft om zijn godsdienstplichten waar te nemen, antwoordt de hoogwaardige Fransche schrijver, dat er niet zoo veel tijd gevorderd wordt, om vier- of vijfmaal 's jaars te biechten te gaan of des zondags een stille Mis van een half uurtje bij te wonen.

«Omtrent de beteekenis van deze laatste halve zinsede vergisse de Nederlandsche lezer zich niet. Er worden daar kennelijk alleen bedoeld menschen, die volstrekt geen meerder tijd beschikbaar hebben, zooals sommige beambten in dienst van de toenmaals tamelijk erg godsdienstlooze regeering van Napoleon III. In dit geval kan men zeker volstaan met een »stille Mis van een half uurtje» — hoewel niet zonder eenig gevaar van langzamerhand geheel te verflauwen. Voor al de overigen echter is het voortdurend bijwonen van zoo'n stille Mis op zich zelve reeds een zeer kwaad teeken. Ieder die het ook slechts ten halve wel meent met zijn ziel en zaligheid woont, als hij eenigszins kan, de Hoogmis en de predicatie bij en 's namiddags het lof of de vespers. Die het niet doen, tellen onder de lauwe christenen.

Bij hoofdstuk LI, bladz. 212.

Wat de mensch, zoo het hem slechts ernst is, op zijne hartstochten vermag, wijzen menigvuldige voorbeelden aan. Als eene uit de vele moge de volgende opvallende geschiedenis hier eene vermelding vinden.

In een der dorpen van Zuid-Holland woonde voor eenige jaren een landbouwer, die nooit naar »de

stad" kon gaan, of hij kwam zwaar beschonken tehuis. Zijne vrouw, die begreep dat eene taaie, aanhoudende liefde hier meer zou uitwerken dan toorn of scheldwoorden, ontving hem steeds met de grootste voorkomendheid. Des anderendaags zag hij dat zij zich groote moeite gaf, haar lijden en hartzeer onder een vriendelijken glimlach te verbergen. Dit was het sterkste verwijt, wat hem gedaan kon worden, en het sneed hem meer dan eens als een pijnlijke vlijm door de ziel. Eindelijk had het lang genoeg geduurd; de man begreep, dat hij zijn leven moest veranderen en hij wilde het — met dien krachtigen wil, die van geen wijken weet.

Op zekeren avond weer tehuis komende, zegt hij: »Vrouw, neem de flesch uit de kast, plaats er twee glaasjes naast en schenk ze vol." Toen werd haar gevoel haar te machtig en diep weemoedig schreiende antwoordt zij: »Ik heb u altijd laten begaan, hoeveel leed gij mij ook veroorzaaktet, maar nu gij wilt, dat ook ik ga drinken, neen, nu is 't te veel!" Hij echter dringt aan en op een toon, die bewijst dat 't hem ernst is wat hij doet, herhaalt hij zijn bevel. De glazen staan vol. Hij neemt het zijne, stoot het tegen het voor haar bestemde aan en spreekt: »Vrouw, ik weet, ik gevoel wat ik misdeed, maar 't zal anders zijn. En ten teeken, dat gij het zijt, die mij door uwe liefde gered hebt, stel ik u voor om dit glaasje samen te gebruiken als het laatste in mijn leven." De glazen werden geledgd, door hem met driftigen ernst, door haar bevend en geslinderd tusschen hoop en vrees. »Ziedaar," is zijn woord; »ziedaar, vrouw, neem nu deze flesch met de glazen en zet ze naast elkander in die kast, tot een eeuwig aandenken, dat op den dag van heden de landbouwer X. de laatste druppel dranks met zijn vrouw heeft gedronken." — 't Is jaren geleden: de man hield woord.

't Is slechts de vraag of men wil.

Bij hoofdstuk LII, bladz. 215.

Over het algemeen lijft wellicht de Neêrlander ruim zooveel aan de vrees voor het menschelijk

opzicht als de meer luchthartige Franschman. Er bestaan echter ook hier loffelijke uitzonderingen.

Een recruit, die in de loting was gevallen, ontving vóór zijn vertrek naar de kazerne een harte-lijke vermaning van den pastoor zijner geboorteplaats. Halverwege onderbrak de jongeling reeds den herder met den uitroep: »Pastoor, 't moet een vent zijn, die mij verleiden kan!»

Na het verstrijken van den diensttijd vroeg hem de pastoor hoe 't gegaan was. »Och,» was het antwoord, »niets bijzonders. Toen ik den eersten avond een oogenblik op mijne knieën lag te bidden, ging er een algemeen gelach op. Men schreeuwde, men spotte, men had honderd kwinkslagen voor een. Den volgenden avond dito, den derden dito, den vierden dito, maar reeds iets minder hevig. Nadat ik een week had volgehouden, stoorde zich niemand meer aan mij als ik bad. Men wist reeds niet beter, of 't hoorde zoo. Zelfs zou men zich toen verwonderd hebben, als ik het gebed had nagelaten.

Toen een paar andere jongens, wel van goeden wil maar vreesachtig, dit zagen, begonnen zij mijn voorbeeld te volgen en wij baden later altijd met ons drieën. Zoo is 't mij gegaan, pastoor — niets bijzonders.»

Bij hoofdstuk LIII, bladz. 221.

Het woord »kwezel» heeft in sommige streken der provincie Noord-Brabant een andere beteekenis dan in de overige deelen van Nederland. In eerstgenoemde plaatsen staat het gelijk met wat men elders een »klopje» noemt, dat is een zuster van den derden regel of minstens iemand, die dergelijke leefwijze volgt. In dien zin is natuurlijk het woord in dit hoofdstuk niet bedoeld; het wil hier eenvoudig zeggen: een femelaar, een van die droefgeestige godvruchtigen, wier godsdienst bovendien niet altijd van het meest zuivere gehalte is. Van dezulken houdt de Katholieke Kerk niet. Zij wil de ware godvruchtigen in de blijdschap des harten.

KORTE EN GEMEENZAME

ANTWOORDEN

OP

DE MEEST GEWONE BEDENKINGEN TEGEN DEN GODSDIENST.

I.

Wat heb ik met den godsdienst te maken? Ik heb geen godsdienst, en dat neemt niet weg dat ik volmaakt gezond ben.

ANTWOORD Ik wil u den godsdienst ook niet geven als een middel om te groeien of om gezond te zijn.

Maar, ik bid u, zijn we dan alleen daarvoor in de wereld? en hebben wij geen hogere bestemming dan onze ossen, onze honden en onze katten? . . . Al de volken, in alle tijden, op alle plaatsen, zijn altijd van het tegendeel overtuigd geweest, en ik kan toch niet gelooven, dat gij gelijk zoudt hebben tegen de geheele wereld.

Met deze bestemming, die de uwe, de mijne, de bestemming van al onze gelijken is, houdt de godsdienst zich bezig. Niets kan u en mij van meer nabij raken, niets kan meer de aandacht verdienen van een redelijk schepsel.

Inderdaad, naarmate men den godsdienst als waar of valsch beschouwt, verandert alles in de practische richting van ons leven, in onze denkbeelden, in onze innigste en gewichtigste gevoelens.

Nu, *het is niet slechts mogelijk*, dat de godsdienst waar is, maar er bestaan zeer gewichtige vermoedens ten zijnen gunste in de onmetelijke weldaden van beschaving, welke hij op de wereld heeft verspreid, en in den eerbied, dien hem eene menigte mannen hebben bewezen, die uitstekend waren door hunne deugd en hun genie, zooals Bossuet, Fénelon, de heilige Lodewijk, Bayard, Du Guesclin, Turenne, de groote Condé, Napoleon, de heilige Vincentius van Paulo, de heilige Franciscus Xaverius, de heilige Franciscus van Sales, en zoovele anderen.

Vercorloof mij dus om met u de zaak van den godsdienst te bespreken.

Geloof mij, gij stoot hem alleen van u af, omdat gij hem niet kent ... Zooals gij hem u voorstelt, begrijp ik licht dat hij u tegen de borst stuit. Maar stelt gij hem u voor zooals hij wezenlijk is? Dat is juist de vraag. — Helaas, hoeveel vooroordeelen, hoeveel vreemde dwalingen heerschen ten zijnen opzichte!

Het zal mij niet moeielijk zijn, waarde

lezer, om u in dit eenvoudig onderhoud te toonen, hoe onrechtvaardig die vooroordeelen zijn; dat de godsdienst niet is wat men wel wil zeggen; dat hij niet alleen niet ongerijmd, maar uitermate redelijk, schoon, harmonieus is, en dat hij op de sterkste bewijsgronden rust.

Ik zal u aantoonen, dat hij voor u gemaakt is, omdat gij gemaakt zijt voor hem!

Indien gij evenals ik, dien gezegenden godsdienst dagelijks de tranen van den arme zaagt droogen, de bedorvenste harten veranderen, het kwaad stuiten, de onrechtvaardigheden herstellen, den haat tot zwijgen brengen, overal de onderwerping, den vrede, de hoop, de vreugde in de harten verspreiden....., dan zoudt gij ongetwijfeld van taal veranderen en dan zou ik u niet meer behoeven voort te helpen!

Maar ongelukkigerwijze moet dat *practisch*, dat *op de ondervinding gegrond* bewijs van den godsdienst veeleer gevoeld dan met woorden geleverd worden. De ondervinding, niet het woord, doet de onoverwinbare kracht daarvan gevoelen.

Veroorloof mij evenwel, dat ik, voor en aleer wij ons klein en zeer groot onderhoud aanvangen, onder duizenden treffende gebeurtenissen, die zich aan mijn geest opdoen, een zeer onlangs voorgevallen feit kieze, waarvan ik u de volstreckte waar-

heid kan waarborgen, omdat ik daarvan de getuige ben geweest en er bijna eene rol in heb vervuld. Mij dunkt, het zal, ten gunste mijner stelling, nog beter spreken dan alle mogelijke redevoeringen.

Eenige jaren geleden wachtte een arme ter dood veroordeelde onderofficier, in de militaire gevangenis van Parijs, de uitvoering van het noodlottig vonnis.

Zijne misdaad was zeer groot. Hij had, met voorbedachten rade, zijn luitenant gedood, om zich te wreken over eene straf die deze hem had opgelegd.

Als aalmoezenier dier gevangenis, bezocht ik den sergeant Herbuel en bracht hem de troostmiddelen van den godsdienst. Reeds berouw hebbende over zijne misdaad, maakte hij geen bezwaar om ze te ontvangen. Den tweeden of derden dag, nadat hij gevonnisd was, naderde hij tot de sacramenten, en, van dat oogenblik af, scheen de man geheel veranderd te zijn.

»Nu,» herhaalde hij mij, „ben ik gelukkig. Ik ben gereed: dat de goede God met mij doe wat hem behage. Ik ben zeer kalm en gerust; ik betreur alleen het leven, omdat ik nu geen boete meer kan doen.» Hij biechtte en communiceerde ongeveer alle acht dagen.

Na twee maanden in de gevangenis te

heb
den
von
van
een
tast
aan
har
hij
I
voo
zon
Tee
van
beie
F
cen
aan
van
kon
her
I
den
mij
»w
geb
een
had
lige
's A
1)

hebben doorgebracht, kondigde men hem den 1. November ¹ de uitvoering van het vonnis aan. Hij hoorde het met de kalmte van een christen. Zijn lichaam werd door eene soort van stuipachtige beving aangestast, maar de ziel beheerschte die hevige aandoening en hij bewaarde den vrede des harten. »De wil Gods geschiede,» zeide hij aan den commandant.

Ik bleef alleen met hem. Ik ontving voor de laatste maal de bekentenis zijner zonden; vervolgens bracht ik hem de heilige Teerspijs! Hij bad den ganschen nacht, van tijd tot tijd bedaard sprekende met de beide gendarmes die hem bewaakten.

Het sombere voertuig, dat ons naar Vincennes moest brengen, kwam tegen zes uren aan. Herbuel omhelsde den cipier der gevangenis en den commandant; niemand kon zijne tranen weerhouden. Ik nam met hem plaats in het cellulair rijtuig.

Hij was kalm, zelfs vroolijk, gedurende den overtocht. »Gij zoudt niet gelooven, mijnheer de aalmoezenier,» zeide hij mij, »welk een goeden dag ik gisteren heb doorgebracht! Wat was ik gelukkig: het was een voorgevoel dat de goede Voorzienigheid had toegelaten. Ik wist dat het Allerheiligen was; ik heb aanhoudend gebeden. . . . 's Avonds was ik zeer tevreden en nu

1) Van het jaar 1848.

ben ik het nog. Geen woorden zijn in staat om uit te drukken welken vrede ik dezen nacht gesmaakt heb: het was eene vreugde, waarvan men zich geen denkbeeld kan maken.” — En hij werd ter dood geleid!

»De dood,» voegde hij er bij, »is niets meer voor mij. — Ik weet waarheen ik ga; ik ga daarboven, bij mijn Vader; ik ga naar huis. . . . Binnen eenige oogenblikken zal ik daar zijn. — Ik ben een groote zondaar, de grootste aller zondaars. Ik plaats mij zelve zoo laag mogelijk; ik heb God beledigd; ik heb gezondigd. . . . maar God is goed. en ik stel een onmetelijk vertrouwen in hem.»

Een gebed lezende dat hem aan de communie herinnerde:

»Mijn God is daar,» murmelde hij, en hij was vol vreugde. »O! hoe vastelijk geloof ik,» zeide hij nog, »al de waarheden der Kerk! O! hoe bijzonder kalm ben ik! EN WELK EEN SCHOONE DAG! — Ik zal weldra bij God zijn!» En zick met een glimlach tot mij keerende: »Mijn Vader, ik zal u wachten; ik zal u op mijne beurt doen binnengaan; van mij zal het niet afhangen.» Vervolgens tot zich zelve sprekende: »Ik ben niets, God alleen is alles. Is er iets goeds in mij, het behoort Hem toe, het komt van Hem alleen. . . . Ik verdien niets; ik ben een groote zondaar!»

Hij
christ
kleine
legge
sche
gedaa
dan
Se
in de
van
nade
het
verru
lijke
zach
ser
wel
met
heil
A
bue
het
ster
OM
MOE
F
Hij
dat
rier
ten
CH

Hij toonde mij zijn *Handboek van den christen*: »De soldaten moesten altijd dit kleine boek hebben en het nooit ter zijde leggen. Indien ik het gedurende mijn gansche leven had gelezen, dan zou ik niet gedaan hebben hetgeen ik gedaan heb, en dan zou ik niet zijn waar ik nu ben....»

Sedert eenigen tijd waren wij aangekomen in de vlakte van Vincennes. Het oogenblik van de voltrekking van het doodvonnis naderde. Ik hield den armen veroordeelde het kruisbeeld voor; hij nam het met verrukking, en het met eene onuitsprekelijke teederheid aanschouwende, zeide hij zacht en herhaalde malen: »Mijn Verlosser! mijn Verlosser! Ja, daaraan is Hij wel voor mij gestorven. En ik ga ook met Hem sterven!» — En hij kuste het heilige beeld.

Alles was gereed. Men stapte af Herbuel vroeg dat men hem mocht veroorloven, het commando: »vuur," te geven; men stemde er in toe; »IK HEB DEN MOED GEHAD OM DE MISDAAD TE BEDRIJVEN," zeide hij, »IK MOET DEN MOED HEBBEN OM HAAR TE BOETEN!"

Hij ontving geknield een laatsten zegen. Hij plaatste zich voor het piket soldaten dat hem moest fusilleeren. — »Kameraden," riep hij met trillende stem, »ik sterf als christen! Ziedaar het beeld van Onzen Heer JESUS CHRISTUS! Ziet goed, ik sterf als christen!" —

En hij vertoonde hun allen het kruis. — »Doet niet wat ik gedaan heb; eerbiedigt uwe overheid!»

Ik omhelsde hem voor de laatste maal.... Een oogenblik daarna deed het vreeselijk geknal zich hooren.... en Herbuel verscheen voor den God, die alles aan den berouwhebbende vergeeft!....

Wat dunkt u, zeg het mij, van een godsdienst die een grooten schuldige zóc doet sterven? en geeft u dat geen stof tot nadenken?

II.

Er is geen God.

ANTW. — *Weet gij dat wel zeker?* — En wie heeft dan den hemel, de aarde, de zon, de sterren, den mensch, de wereld geschapen?

Is dat alles vanzelf gekomen? — Wat zoudt gij zeggen aan iemand, die u een huis toonde en u verzekerde, dat het zich zelf had gebouwd? Wat zoudt gij zeggen, indien hij beweerde, dat dit mogelijk is? Gij zoudt zeggen, dat hij den spot met u dreef, niet waar? of dat hij gek was; en gij zoudt volkomen gelijk hebben.

Indien een huis zich niet zelf kan bouwen, hoeveel minder nog kunnen de bewonderenswaardige schepselen, die het heelal vervullen, zich zelf voortbrengen, te begin-

nen met ons lichaam, dat het volmaaktste van allen is!

Er bestaat geen God! — Wie heeft u dat gezegd? Ongetwijfeld de een of andere losbol, die den goeden God niet gezien had, en daaruit besloot dat hij niet bestond? — Maar bestaan dan alleen de wezens die men kan zien, hooren, aanraken, voelen? — Bestaat uwe gedachte, dat wil zeggen uwe ziel die denkt, dan niet? Zij bestaat zóó zeker, en gij gevoelt dat zóó innig, zóó klaarblijkelijk, dat geene redeneering ter wereld u van het tegendeel zou kunnen overtuigen. — Hebt gij evenwel uwe ziel ooit gezien, gehoord of aangeraakt? — Is het derhalve niet belachelijk te zeggen: God bestaat niet, omdat ik hem niet zie?

God is een *zuivere geest*, dat wil zeggen een wezen dat niet kan vallen onder het bereik van de stoffelijke zintuigen van ons lichaam. — Onze ziel is ook een *zuivere geest*; God heeft dien naar zijne beeltenis geschapen.

Men verhaalt dat, in de laatstvoorgaande eeuw, toen de goddeloosheid in de mode was, een geestig man eens het avondmaal gebruikte met eenige zoogenaamde filosofen, die over God spraken en zijn bestaan ontkenden. — Wat hem betrof, hij zweeg.

De klok had juist geslagen, toen men hem zijne meening vroeg. Hij stelde zich tevreden met op het uurwerk te wijzen, en voegde er, met evenveel fijne scherts als gezond verstand bij, dat hoe meer hij er over dacht, hoe minder hij kon gelooven, dat deze klok liep, en toch niet door een uurwerkmaker vervaardigd was.

Men zegt niet wat zijne vrienden antwoordden.

Men verhaalt nog een zeer bijtend gezegde van eene jonge dame aan een beroemden ongeloofige van de voltairiansche school. Hij had vergeefsche pogingen aangewend, om die dame tot zijn atheïsme over te halen. Geraakt door haren weerstand, zeide hij: »Ik had niet gedacht, dat ik alleen in eene vereeniging van verstandige lieden niet aan God zou gelooven.»

»Gij zijt volstrekt niet de eenige, mijnheer,» antwoordde hem de vrouw des huizes, »mijne paarden, mijn patrijshond en mijne kat hebben ook die eer; maar die arme dieren zijn verstandig genoeg om daarop niet te pochen.»

Wilt gij weten, wat deze ruwe woorden: »Er is geen goede God,» eigenlijk willen zeggen? — Ziehier daarvan de getrouwe vertaling: »Ik ben een deugniet,

die zeer bevreesd is, dat daarboven iemand bestaat om mij te straffen."

III.

Met den dood houdt alles op.

ANTW. Wel zeker, bij de honden, de katten, de ezels, de kanarievogels, enz. Maar gij zijt bij uitstek bescheiden, indien gij uwe plaats kiest in dat gezelschap.

I.

Gij zijt een mensch, goede vriend, en geen beest. Het is vreemd dat men u dat nog behoeft te zeggen. Gij hebt *eene* ZIEL, in staat om na te denken, om het goed of het kwaad te doen, en die ziel is onsterfelijk; de dieren hebben geen ziel.

Het is de *ziel*, die den *mensch* uitmaakt; dat wil zeggen hetgeen in ons denkt, hetgeen ons de waarheid doet kennen en het goede binnemen. Daardoor zijn wij onderscheiden van de dieren. Dat is de reden, waarom het eene groote belediging is, te zeggen: „Gij zijt een beest, gij zijt een dier,” enz. Drukt men zich aldus uit, dan weigert men iemand hem zijnen grootsten roem te geven, namelijk dien van *mensch* te zijn.

Derhalve, wanneer men zegt: „Met den dood houdt alles op,” dan zegt men: „Ik ben een beest, een wezenlijk redeloos schepsel, een dier. En welk een dier! Ik ben minder waard dan mijn hond, want hij loopt sneller, slaapt beter,

ziet verder, heeft een fijnere reuk, enz., enz.; minder dan mijne kat, die in de duisternis ziet, die zich niet behoeft te bekommeren om hare kleeding, om haar schoeisel, enz. Kortom, ik ben een arm beest, en het meest hulpbehoevende der dieren.

Kan u dat genoeg doen, wel, zeg het dan; geloof het, indien gij kunt; maar veroorloof ons een weinig meer fier te wezen en luide te verklaren dat wij *menschen* zijn. Dat zult gij ons toch, hoop ik, niet kwalijk nemen.

II.

O! wat zou er van de wereld worden, indien uw voorgeven gegrond ware? Ze zou een wezenlijk moordhol zijn! — Het goed en het kwaad, de deugd en de ondeugd zouden niets meer wezen dan ijdele woorden, of liever afschuwelijke leugens!

Waarom, inderdaad, indien ik van den eenen kant niets heb te vreezen in een ander leven, en indien ik, van den anderen kant, zoo behendig mijne voorzorgen neem, dat ik in deze wereld voor niets behoef beducht te zijn, waarom zal ik dan niet stelen, niet moorden, als mijn belang dat zal medebrengen? Waarom zal ik mij niet overgeven aan de meest uitgezochte losbandigheid? Waarom zal ik mijne hartstochten bedwingen? Ik heb niets meer te vreezen; mijn geweten is eene leugenachtige stem, die ik het stilzwijgen zal opleggen... Op eene enkele zaak zal ik letten: ik zal oppassen om niet in de handen van den commissaris van politie en van de gendarmes te vallen. Het *goed* zal voor mij,

evenals voor ieder verstandig man, daarin bestaan, dat ik hun ontkome; het *kwaad* dat ze mij zullen betrappen.

„Welke taal!” zegt gij; „men moet zijn verstand verloren hebben, om zoo in ernst te spreken.”

Dat is zoo. En desnietteenstaande, indien alles voor ons gedaan was met den dood, dan zou ik u tarten die afschuwelijke, die ongerijmde stelling te wederleggen.

Indien er geen toekomstig leven bestond, dan zou ik u uitdagen om mij aan te toonen, in welk opzicht de heilige Vincentius van Paulo meer achting verdient dan Cartouche!

Ken dus de vruchten aan den boom, zooals het gezond verstand en het Evangelie u leert. — Oordeel over het beginsel naar de afgrijpselijke gevolgen.... En durf dan nog te zeggen: „Met den dood houdt alles op!” We weten nu wat dat wil zeggen....

III.

Strijdig met het gezond verstand, is het materialisme ook in strijd met het algemeen en onverzettelijk gevoelen van alle menschen. Overal en altijd heeft men aan een toekomstig leven geloofd. Overal en altijd heeft de onrechtvaardig vervolgte onschuldige, de ongelukkige brave mensch in een ander leven de rechtvaardigheid en het geluk verwacht, die hem op aarde geweigerd werden; overal en altijd heeft men geloofd in een God, wreker der ongestrafte misdaad!....

Overal en altijd eindelijk, heeft men voor de dooden gebeden, heeft men gehoopt aan gene

zijde van het graf, in eene betere wereld, degenen terug te vinden, die men had bemind.

„Waarom weent gij?” zeide Bernardin de Saint Pierre op zijn sterfbed aan zijne vrouw en aan zijne kinderen. „Hetgeen gij in mij bemint, zal altijd leven..... Het is slechts eene tijdelijke scheiding; maakt haar niet zoo smartvol!... *Ik gevoel dat ik de aarde verlaat, niet het leven!*”

Ziedaar de stem des gewetens, ziedaar de zoete, de troostrijke stem der waarheid.

Dat is ook het plechtig woord van het Christendom. Het doet ons het tegenwoordig leven beschouwen als eene voorbijgaande beproeving die de goede God met een eeuwig geluk zal bekroonen. Het wekt ons op, om dat geluk te verdienen door de opoffering en de getrouwe vervulling onzer plichten. Wanneer zijn laatste uur heeft geslagen, dan beveelt de christen met vertrouwen zijne ziel in de handen van zijnen God, en op een zuiver, heilig en kalm leven volgt eene eeuwigheid van vreugde!

Verre van ons dan, dat bedroevende materialisme, hetwelk ons zulke verhevene verwachtingen zou willen ontrooven! Verre van ons die leugens welke het lichaam verlagen, alles vernielen wat goed, eerbiedwaardig, zoet op aarde is!

Verre van ons de leer, die aan den lijdenden en weenenden arme, aan de onderdrukte onschuld de wanhoop alleen ten deel wil laten!

Het menschelijk geweten werpt die leer met verachting van zich af!

IV.

Het toeval bestuurt alles, anders zou er niet zooveel wanorde op aarde zijn. Wat zijn er niet veel nuttelooze, onvolmaakte, slechte zaken! Het is duidelijk dat God zich niet met ons bemoeit.

I.

ANTW. Indien een onwetende, die niet kan lezen, een deel van Corneille of van Racine opende en zoovele onbekende, op duizend verscheidene wijzen gerangschikte letters zag, soms acht te samen, soms zes, nu eens drie, dan weder zeven of twee, om woorden samen te stellen; indien hij verscheidene regels zag, die elkander volgen, deze aan het begin, die aan het einde van eene bladzijde; verschillende bladen, gerangschikt, het een aan het hoofd, het andere in het midden, het derde aan het slot; indien hij bemerkte dat sommige plaatsen zijn wit gelaten, andere met letters bedekt; hier hoofd-, daar kleine letters, enz.; indien hij, dat alles ziende, waarvan hij niets begrijpt, vroeg waarom die letters, die bladen, die regels hier en niet daar geplaatst zijn, waarom hetgeen in het begin voorkomt niet in het midden of aan het einde staat; waarom bladzijde 20 niet bladzijde 5 is, enz., dan zou men hem zeggen: „Vriend, een groot dichter, een man van genie heeft dat zóó geschikt, om zijne gedachten uit te drukken, en als men de eene bladzijde vóór de andere plaatste, indien men niet slechts de regels, maar zelfs de woorden of de letters verwisselde, dan zou er wanorde ontstaan in

dit schoone boek, en het doel des schrijvers vernietigd worden.”

En indien die domme mensch dan de verstandige man wilde uithangen, en de orde van dat boek wilde berispen; als hij mocht zeggen: maar mij dunkt toch, dat het veel beter ware geweest, indien men al die letters die elkander gelijken had bijeengebracht, de groote bij de groote, de kleine bij de kleine, dat het veel schooner orde ware geweest indien men al de woorden even lang had gemaakt en met hetzelfde aantal letters samengesteld; waarom zijn deze zoo kort, gene zoo lang? enz. waarom hier wit en daar niet? dat alles is slecht geschikt, er is geen orde in; de man, die dat boek gemaakt heeft, weet er niets van; alles is dooreen gehaspeld — dan zouden wij hem antwoorden: „Weetniet, die gij zijt, gij zelve begrijpt er niets van. Waren de zaken geschikt naar uw begrip, dan zou dat boek zin noch slot hebben. Iemand, die honderdmaal meer verstand bezit dan gij, heeft die schikking voorbereid en bereidt ze altijd voor; en indien gij daarvoor geen reden weet, wijt het dan alleen aan uwe domheid.

Zoo handelen wij, als we Gods werken berispen.

Wij aanschouwen *zijn groot Boek*, als wij den blik op de wereld vestigen. Alle eeuwen zijn daarvan als 't ware de bladzijden, die elkander volgen; al de jaren zijn daarvan als 't ware de regels, en al de verscheidene schepselen, van den engel af, tot aan den mensch, tot aan de kleinste grashalmpjes en de nietigste zandkorreltjes, zijn daarvan als 't ware de letters, elke op zijne eigene plaats geschikt door de hand

van den grooten Zetter, die alleen zijne eeuwige gedachten en het geheel van zijn werk kent.

Vraagt gij waarom het eene schepsel volmaakter is dan het andere; waarom het eene hier en het andere dáár geplaatst is; waarom het des winters koud en des zomers warm is; waarom het heden regende, en gisteren niet; waarom deze zijn fortuin maakt of verliest, ziek of gezond is; waarom dit jonge kind sterft en die grijsaard blijft leven; waarom de dood den weldadigen man wegneemt en niet dien boozen mensch, die niets dan kwaad doet? enz. — dan zal ik u antwoorden, dat een *oneindig* verstand, eene *oneindige* wijsheid, eene *oneindige* rechtvaardigheid en goedheid de dingen zóó geregeld heeft, en dat zeer zeker alles in orde is, ofschoon het ons anders toeschijnt.

Ik zal u antwoorden, dat men een werk niet goed kan beoordeelen, als men het niet *geheel* kent; men moet het in zijn geheel en in zijne bijzonderheden kunnen omvatten, de middelen vergelijken met het einde dat ze moeten bereiken. Nu, welke mensch, welk wezen is ooit getreden in de eeuwige raadsbesluiten des Scheppers?

Dat zou vooral noodig zijn om de wijsheid en de rechtvaardigheid der Voorzienigheid te kunnen waardeeren, met betrekking tot de redelijke en *vrije* menschen, bestemd tot een onsterfelijk leven, in staat om het goed en het kwaad te doen, in staat om te verdienen of niet te verdienen.

Somtijds schikt God zich naar onze zwakheid, en gewaardigt hij zich, reeds in dit leven, door

troostrijke of vreeselijke feiten zich te rechtvaardigen. Geen eeuw, waarin men niet dergelijke duidelijke uitwerkselen der goddelijke rechtvaardigheid of goedheid ziet; met eene helsche kunst verborgen misdaden worden ontdekt door de meest onverwachte en buitengewone middelen; vermetele godslasteraars worden getroffen op het oogenblik zelf dat zij dien onzichtbaren God uitdagen, aan wien ze niet gelooven. — In 1848 hield een goddelooze volksmenner in de nabijheid van Toulouse, gedurende de verkiezingen voor de Constitueerende Vergadering, eene aanspraak tot de kiezers van het platteland en trachtte in hun geest den eerbied voor den godsdienst, dien altijd zoo geduchten hinderpaal voor de ontwerpen der boozen, uit te dooven.

De redenaar viel alles aan, ontkende alles, tot zelfs het bestaan van God. — „Dat hij dan spreke,” riep hij uit, de vuist tegen den hemel opheffende, „dat hij spreke, indien hij mij hoort!...”

Nauwelijks had hij dit gezegd, of zie, een verschrikkelijke bliksemschicht doorklieft delucht en werpt den godslasteraar te midden der ontstelde menigte neder. — Men dacht dat hij dood was; na twee uren kwam hij weder tot zijne kennis; ik betwijfel of hij in 't vervolg nog nieuwe bewijzen van Gods Voorzienigheid zal gevraagd hebben.

Een andere ellendeling, ongetwijfeld nog schuldiger, werd in 1849, in een dorpje bij Caen, nog vreeselijker gestraft. Het was op zondag, gedurende de mis. Die man bevond zich met een vriend in eene herberg dicht bij de kerk. Het luiden der klokken deed hem in woede ontbranden. Na duizend afschuwelijke lasteringen

tegen de Godsdienst, tegen den priester, ten prooi aan eene soort van razernij, neemt hij zijn glas, en, opstaande, voor zijn medgezel en den herbergier, die hem te vergeefs tot bedaren wilden brengen: „Indien er een GOD bestaat, roept hij uit, dat hij dan eens trachte mij te beletten om mijn glas wijn uit te drinken!” — En hij valt op hetzelfde oogenblik ter aarde, getroffen door eene beroerte! — Men zou een tal van dergelijke voorbeelden van de goddelijke regtvaardigheid reeds in deze wereld kunnen aanhalen. Het zijn staaltjes, en als *godspenningen* der toekomstige regtvaardigheid.

God geeft ook onderpanden van zijne Voorzienigheid op de goeden. Hoeveel ellende werd niet tegen alle verwachting gelenigd! Hoe dikwijls ontdekt men niet, dat men der heilige goedheid Gods tot werktuig gediend heeft! De armen, en de christenen die de armen bijstaan, kunnen het zeggen. Hun leven, is de Voorzienigheid, zich vertoonende in werken; het is het levend bewijs der Voorzienigheid.

II.

Waarom nu regtvaardigt God niet altijd op die wijze zijne regtvaardigheid, zijne goedheid, zijne heiligheid reeds in deze wereld? — De reden daarvan is hoogst eenvoudig. Zij bestaat daarin, dat het tegenwoordig leven slechts de kiem, het begin van hetgeen ons betreft is, en dat de voltooiing van het werk GODS in ons, meer passend geplaatst is in de eeuwigheid; dáár geraken wij eerst tot de volmaakte ontwikkeling van ons wezen. Die reden bestaat nog daarin, dat het tegenwoordige leven de tijd is van het geloof dat moet gelooven zonder te

zien, dat moet gelooven, zelfs ondanks den schijn van het tegendeel, hetgeen het weldra ontbloomt zal zien, wanneer de sluizer zal opgeheven zijn.

Men moet de eeuwigheid nimmer uit het oog verliezen, wanneer men de menschelijke dingen moet beoordeelen. Zij herstelt op wonderbare wijze de schijnbare verwarring dezer wereld. — „Waarom, zeide men bij zich zelve, straft GOD dien grooten schuldige niet? Waarom wordt die booswicht overladen met voorspoed, en moet die brave man gebukt gaan onder zoovele kwalen? Hoe laat GOD zich daaraan dan toch gelegen liggen? Waar is zijne regtvaardigheid? Waar zijne wijsheid? Waar zijne goedheid?

De *Eeuwigheid* legt dit geheim uit! Het was billijk en wijs om door den voorbijgaanden voorspoed der aarde het weinige goed te beloonen dat die goddelooze, die groote zondaar dien de Eeuwigheid moest straffen, gedaan had. En die regtvaardigen, die de wereld zoo ongelukkig waande, voldeden terecht door voorbijgaande wederwaardigheden de straf der geringe fouten die der menschelijke zwakheid ontglipt waren; de gelukzalige Eeuwigheid was de belooning voor hunne deugd!

Men moet al hetgeen den mensch in deze wereld overkomt, beoordeelen naar de maat der Eeuwigheid. Zonder dat, is het onmogelijk iets te begrijpen van de inzichten die GOD met ons heeft.

Hervormen wij derhalve voortaan onze zienwijze. Beoordeelen wij onzen grooten Regter niet! — Gij noch ik, geloof mij gerust, zien zoo ver als hij.

Hetgeen hij doet, is wèl gedaan, en, als hij het kwaad toelaat, dan geschiedt dit altijd om een grooter goed.

Herinnert gij u den tuinman uit de fabel niet meer?

Hij was in zijn tuin en zag eene groote pompoen. Mij dunkt, zeide hij, dat ik die vrucht anders zou geplaatst hebben en dat zij veel beter figuur zou maken aan dien grooten eikenboom, terwijl de eikel, die niet grooter is dan mijn pink, meer op zijne plaats zou wezen aan die plant. Hoe meer ik er over nadenk, hoe meer het mij toeschijnt *dat God zich hier vergist heeft!*

Het was een warme dag; de tuinman was vermoeid; hij legt zich ter ruste aan den voet van den eikenboom. Hij begon in te slapen, toen een eikel los geraakt, en, uit den hoogen boom op zijne neus valt. Onze tuinman, wordt met schrik wakker, slaakt eene kreet, ziet de oorzaak van zijn ongeval. O! O!, zegt hij, mijne neus bloedt! Wat zou mij wel overkomen zijn, indien die eikel een kalebas ware geweest! God heeft het niet gewild: hij had ongetwijfeld gelijk. Ik begrijp nu wel waarom hij zóó en niet anders gedaan heeft. En de goddelijke wijsheid lovende, ging hij naar huis.

Doe even als die goede man; en, wel verre van de goddelijke Voorzienigheid te ontkennen, wacht u wel van over haar te klagen.

V.

De godsdienst is goed voor de vrouwen.

ANTW. En waarom dan niet voor de mannen?

Zij is waar, of ze is valsch. Is zij waar, dan is ze het evenzeer (en dus ook *goed*) voor de mannen als voor de vrouwen. Is zij

valsch, dan is zij niet beter voor de vrouwen dan voor de mannen; want de leugen deugt voor niemand.

Ja, ongetwijfeld, „de Godsdienst is goed voor de vrouwen;” maar ook, en volstrekt om dezelfde redenen, is zij goed voor de mannen.

De mannen hebben niet minder dan de vrouwen, hartstogten, dikwijls zeer hevige, te bestrijden; en evenzeer als de vrouwen, kunnen de mannen ze niet overwinnen, dan door de vrees en de liefde voor God, dan door de magtige middelen die de Godsdienst *alleen* hun verschafft.

Voor de mannen, evenzeer als voor de vrouwen, is het leven vol van moeilijke en lastige pligten: pligten jegens God, pligten jegens de maatschappij, pligten jegens het huisgezin, pligten jegens zich zelve.

De mannen moeten even als de vrouwen, God aanbidden en dienen, eene onsterfelijke ziel redden, ondeugden onderdrukken, deugden beoefenen, een hemel winnen, eene hel vermijden, een oordeel vreezen, zich tot een altijddreigenden dood voorbereiden.

Voor de mannen zoo goed als voor de vrouwen, is JESUS CHRISTUS aan het kruis gestorven, en zijne geboden zijn voor iederen geschreven.

De Godsdienst is dus even goed voor de mannen als voor de vrouwen; en bestaat er

een onderscheid, dan is het daarin gelegen, dat zij nog onmisbaarder is voor de mannen dan voor de vrouwen. De mannen toch zijn blootgesteld aan meer gevaren, zij kunnen het kwaad gemakkelijker doen, en zij zijn meer omgeven van kwade voorbeelden, voornamelijk met betrekking tot de slechte zeden, de onmatigheid en het verzuim der godsdienstpligten.

De Godsdienst is goed voor iedereen. Zij is vooral noodzakelijk voor degenen die zeggen dat ze niet voor hen gemaakt is. Hoe meer men haar noodig heeft, hoe minder men van haar wil weten.

VI.

Het is voldoende een braaf mensch te zijn;
dat is de beste godsdienst, dat is genoeg.

ANTW. Ja wel, om niet gehangen te worden, maar volstrekt niet om in den hemel te komen. — Ja, voor de menschen; neen, voor God, den oppersten Regter.

I.

„Het is voldoende een braaf mensch te zijn” zegt gij. — Het zij zoo; maar laten wij elkander eens goed verstaan. Wat noemt ge een braaf mensch? — Het komt mij voor dat dit woord zeer rekbaar, zeer gemakkelijk is, ieders smaak kan voldoen.

Neem daarvan eens de proef. Vraag eens aan dien losbandigen jongeling, of men, met het meer dan lichtzinnig leven dat hij leidt, een braaf mensch kan wezen? — „Kunt gij dat

vragen! zal hij antwoorden; de dwaasheden der jeugd beletten volstrekt niet, dat men een braaf mensch is. Ik beweer ten minste het te wezen; en ik zou wel eens willen zien dat iemand mij dien schoonen titel zou durven betwisten!"

Vraag vervolgens aan dien koopman, die stoffen van mindere kwaliteit koopt en ze vervolgens verkoopt als of ze van de eerste kwaliteit waren; aan dien werkmans die, wanneer men hem bij dagloon betaalt, de helft minder werkt dan wanneer hij op het stuk werkt; aan dien patroon, die misbruik maakt van de dure tijden, om zijnen arbeiders de noodzakelijke rust van den zondag te ontrooven; vraag hun of hetgeen ze doen hun belet brave lieden te zijn? En geen hunner zal aarzelen u te antwoorden dat hij een braaf man is, en dat die kleine streken, die handigheid niets ter zake afdoen.

Vraag ook aan dien doorbrenger, of zijne verkwisting, aan dien grijsaard, of zijne schandelijke gierigheid, aan dien kroeglooper, of zijne dronkenschap, hun hunne braafheid doen verliezen? En iedereen zal verschooning vragen voor zijn geliefkoosden hartstogt, en verklaren dat hij een braaf, een zeer braaf mensch is!

Derhalve, volgens de bekentenis zelve der brave lieden van welke hier sprake is, kan een lichtmis, een bedrieger, een dronkaard, een gierigaard, een woekeraar, een verkwister, een losbol, een braaf mensch zijn, en niemand kan hem dien titel betwisten, als hij maar geen geld gestolen of geen moord begaan heeft.

Wel, die nieuwe zedeleer is al zeer gemakkelijk! Al wie niets uitstaande heeft met het

gerechtshof, zal geen rekenschap aan GOD behoeven te geven. — Voortaan zal men de lieden niet naar het hart, maar naar den schouder moeten beoordeelen; en ieder die geen brandmerk draagt, zal geacht worden goed te zijn voor den Hemel!

En gij noemt dat de *godsdiens*t van den braven man! — En gij beweert dat het uwe godsdiens is? dat het de beste godsdiens is? eene godsdiens welke alles veroorlooft, behalve diefstal en manslag! Kom, kom, dat meent ge niet! Dat is het kwaad goed noemen, dat is eene afschuwelijke leer, dat is geen godsdiens.

II.

„Maar, zegt gij, dan versta ik onder braaf *man*, meer dan men gewoonlijk daaronder begrijpt. Ik noem een BRAAF MAN *dengene, die goed al zijne pligten vervult, die het goed doet en het kwaad vermijdt.*

En ik antwoord u dan en verzeker u, steunende op de ondervinding, dat indien gij zijt wat gij zegt te zijn, zonder de magtige hulp der godsdiens, gij het achtste wonder der wereld zijt; maar ik wed honderd tegen een dat gij het niet zijt.

Gij zult mij toch niet willen wijs maken, dat gij geen hartstogten, geen ongeregelde neigingen hebt; ieder mensch heeft er, en velen. — Indien gij derhalve geneigd zijt tot losbandigheid, tot gulzigheid, tot zingenot, wie zal u dan in toom houden? — Indien gij overhelt tot toorn, tot luiheid, tot *hoogmoed*, wie zal die hartstogten beheerschen? Wie zal uwen arm tegenhouden? Wie zal uwe tong bedwingen? Zal het de vreeze GODS zijn? Maar daarvan is

geen sprake in die godsdienst van den braven man. — De stem der rede? Maar wij weten hoeveel men op de rede kan rekenen als zij in strijd is met een hevigen hartstogt. — Wat dan? In waarheid, er blijft niets over dan de vrees voor de policie, voor de gewapende magt. Welk eene edele godsdienst, niet waar? Ik maak er u mijn compliment over. — Ik houd meer van de mijne.

De christelijke godsdienst alleen levert kracht-dadige geneesmiddelen op voor onze hartstogten, en bezit een voldoende breidel voor hunne opwellingen. Wilt gij niet aannemen dat een mensch niet kan zondigen, dat hij een engel is (en dat is niet zoo), dan moet gij noodwendig besluiten, dat wij, zonder de krachtige hulpmiddelen welke het christendom ons geeft, niet *AANHOUDEND* *getrouw kunnen zijn aan AL de groote pligten, zonder wier vervulling men niet een wezenlijk braaf mensch kan zijn.*

Buiten het christendom, kunnen wij vooral ze niet vervullen met die opregtheid van meening, welke er de geheele zedelijke schoonheid van uitmaakt.

De deugdzaamste christenen (zoo groot is die menschelijke zwakheid waarvan gij beweert vrij te zijn!) komen zelve dikwijls aan hunne pligten te kort, ondanks de bovennatuurlijke kracht welke zij uit het geloof putten. En gij, die dezen alvermogenden breidel niet bezit, gij, die zijt blootgesteld aan duizend gevaren der wereld, zoudt gij willen beweren altoos getrouw te zijn?

Ik verzeker het ten stelligste, hij die, zonder christen te zijn, zich een *braaf man* noemt (in den zin, dien wij zoo even hebben aangegeven)

bedriegt zich zeer, of hij spreekt tegen zijn geweten.

III.

Maar ik ga verder. Zelfs al zag ik u uwe pligten van burger, van vader, van echtgenoot, van zoon, van vriend, kortom al de pligten die den *braven man* naar de wereld uitmaken, volkomen goed vervullen, dan zou ik nog zeggen: „Dat is niet voldoende!”

Neen, *dat is niet voldoende*, — Waarom dan? — Omdat er een GOD bestaat, die in de Hemelen heerscht, die u geschapen heeft, die u in het leven houdt, die u tot zich roept, die u eene bepaalde wet voorschrijft, welke niemand ter wereld mag ter zijde stellen. — Omdat gij jegens dien GOD bepaalde pligten van aanbidding, van dankzegging, van gebed hebt, die even gestreng, even noodzakelijk, en zelfs wezenlijk minder aan verjaring onderworpen zijn, dan uwe pligten jegens uwe naasten.

Kan een ondankbare, een weêrspannige zeggen: „Ik ben goed; ik heb mij niets te verwijten?” Voorzeker, neen! — Welnu, gij zijt een ondankbare, een weêrspannige, gij, brave man naar de wereld, die den goeden GOD vergeet! — Hij is uw Vader; gij zijt hem het aanzijn, het leven, het verstand, de zedelijke waardigheid, de gezondheid, uwe goederen, alles verschuldigd; hij heeft de wereld om uwentwil geschapen, voor uw nut, voor uw genoegen. — Hij zelve heeft u zijne wet geleerd; hij heeft u verlost. Hij bereidt u in den Hemel een onuitsprekelijk geluk voor. — Hij is uw Heer; hij is uw Meester; hij zegent u; hij vergeeft u; hij bemint u; hij wacht u!

En gij, wat geeft gij hem van uwen kant? Welke liefde, welke eerbied, welke hulde? Gij pluist koeltjes en haarfijn de voorwendsels uit welke zijne vijanden uitvinden, om u aan zijne dienst te onttrekken. Welligt hebt gij alleen schimp, haat, verachting veil voor al wat tot zijne eeredienst betrekking heeft! Gij bidt hem niet. Gij aanbidt hem niet. Gij steekt den draak met het geloof aan zijn woord, met de naleving zijner wetten.

Ondankbare! — En gij hebt u zelve niets te verwijten? En gij vervult *AL uwe pligten?*....

Geloof mij, bedrieg u zelve niet langer! Waartoe dient het zich zelve te misleiden? Waartoe zal men zich zelve ontveinzen dat men ongelijk heeft?

Erkennen wij veeleer dat het juk der godsdienst, dat is het juk van den pligt, ons verschrikt heeft, en dat wij die *godsdienst van den braven man* hebben uitgevonden, om ons niet al te schaamteloos van dien last te ontslaan.

Niet slechts is die godsdienst niet voldoende, maar, om u de waarheid te zeggen, het is niet anders dan eene holle, zinledige klank, welke geen ander doel heeft dan om, in de oogen der wereld en in onze eigene oogen, wanordelijkheden, zwakheden te bewimpelen, waarvoor de beoefening van het Christendom het eenig geneesmiddel is.

VII.

Mijne godsdienst bestaat in anderen goed te doen.

ANTW. Opperbest. Hetzelfde beveelt de christelijke godsdienst ons met den meesten aandrang; zij gaat zelfs zoo ver van dien

pligt gelijk te stellen met den grooten en voornaamsten pligt om God te beminnen: „Gij zult, zegt zij ons, den Heer uwen God beminnen uit geheel uw hart, dat is het eerste gebod. En het tweede, *dat aan het eerste gelijk is*, luidt: gij zult uwen naaste liefhebben, als u zelven.”

Dat zijn de eigen woorden van JESUS CHRISTUS, (Ev. volgens Matthæus, hoofdstuk 22); maar hij voegt er iets bij, waarop gij geen acht slaat. „*Aan deze TWEE geboden hangt de geheele wet.*”

Gij, wiens godsdienst, zoo als ge zegt, alleen bestaat in anderen goed te doen, gij stelt een der geboden ter zijde, het voornaamste, het gebod dat, gewoonlijk, het andere doet ontstaan, dat het ontwikkelt, het voedt, het tot den heldenmoed doet opklimmen, het gebod dat het alleen verheft tot een *godsdienstpligt*: het gebod van de liefde Gods en van de verpligting om hem te dienen.

Men moet zijne *beide* beenen hebben om te loopen, is het niet waar? Eveneens moet men om zijne bestemming op aarde te vervullen en in den hemel te komen, de *beide* groote geboden beoefenen:

1°. Gij zult uwen God beminnen.

2°. Gij zult uwe broeders gelijk u zelven beminnen.

Het tweede gebeurt dan ook zeer zeldzaam, waar het eerste geen plaats vindt; de

ondervinding van negentien eeuwen is dáár, om het te getuigen. De christenen, die de liefde tot hunne naasten doen steunen op de liefde tot God, zijn de eenigen die *waarlijk, werkdadig, zuiver en aanhoudend* beminnen.

Wie zijn de grootste weldoeners der lijdende menschheid geweest? *Heiligen*, dat is menschen, brandende van liefde tot God.

Om er slechts een te noemen onder allen, den *heiligen Vincentius van Paulo*, dien held der broederliefde, dien vader van al de ongelukkigen, die nog wèl doet over de gansche aarde; door middel der liefdewerken door hem gesticht! Wie was de heilige Vincentius van Paulo? Een priester, een man der Kerk! Waaraan ontleende hij die verwonderlijke liefde jegens zijne evennaasten? Aan de liefde Gods, aan de beoefening der godsdienst van JESUS CHRISTUS.

Welke instellingen van weldadigheid bloeijen het meest (om niet te zeggen bloeijen *alleen*)? Welke dier instellingen leven, ontwikkelen zich, blijven bestaan door alle eeuwen? Die welke de Kerk sticht; die, welke berusten op eene godsdienstige gedachte; die, welke gekroond zijn met het kruis van JESUS CHRISTUS.

Wie heeft de gasthuizen gesticht? De Kerk.

Wie heeft gedurende alle tijden zich aangesloten, en trekt zich nog heden ten dage

aan, ondanks de belemmeringen die blinde regeringen haar in den weg stellen, al de ellenden, hetzij van de ziel, hetzij van het ligchaam, hetzij van de kindschheid, hetzij van den mannelijken leeftijd, hetzij van den ouderdom? De Kerk.

Wie heeft, ten einde elke dier ellenden te lenigen, godsdienstige orden van mannen of van vrouwen gesticht, bezig, de eenen met de kleine verlatene kinderen, de anderen met de opvoeding der armen, de derden met de verzorging der zieken, dezen met de verzorging der krankzinnigen, genen met de vrijkoopung der gevangenen, met het verleenen van gastvrijheid aan de reizigers, enz., enz.! De Kerk, en de Kerk alleen.

Zij is het, die de meest volmaakte liefde voor de menschheid voortbrengt; zij is het die de *liefdezuster* even als den *missionaris* en den *monnik van den St. Bernard* vormt! — Altijd de liefde Gods, als de hechtste grondslag van de liefde der menschen.

In onze dagen, spreekt men, meer dan ooit, veel van menschlievendheid, van broederschap, van liefde voor de armen. Men bouwt stelsels: fraaije woorden kosten niets; men maakt boeken en houdt redevoeringen. Waarom heeft dat alles zoo weinig goed gevolg? Omdat de godsdienst die pogingen niet levend maakt. Een uitwerksel kan niet bestaan zonder zijne oorzaak; de oorzaak, het vruchtbaarste begin-

sel der broederliefde, is de goddelijke liefde of de liefde tot God.

Wantrouw derhalve die fraaije stelsels van broederschap, welke de godsdienst er buiten laten. Buiten onzen Heer Jezus Christus, bestaat er geen *werkdadige, zui- vere, hechte en duurzame* menschenliefde.

VIII.

De godsdienst zou beter doen van wat minder over het toekomstig leven te spreken, zich wat meer te bemoeijen met het tegenwoordig leven, en de ellende daaruit weg te nemen.

ANTW. De Godsdienst spreekt veel over het andere leven, omdat het andere leven eeuwig, en daarom van een onmetelijk gewigt is, en wel verdient dat men zich daarmede nog meer bezig houdt, dan met dit leven. Dáár wordt immers voor altijd die groote vraag van geluk of van ongeluk beslist; op de aarde bereiden wij die oplossing slechts voor.

Maar al spreekt zij veel over het eeuwig leven, dan past de Godsdienst er wel op, dat zij het leven op deze aarde niet veronachtzaamt. Zij heeft het oog gevestigd op al de belangen van den mensch, op zijne ziel, op zijn ligchaam, op zijn voorbijgaand, op zijn toekomstig en onveranderlijk leven; zij vergeet niets.

Indien zij de ellende niet geheel en al wegneemt, dan heeft het deze reden: dat *de ellende niet weggenomen* KAN WORDEN; — en de ellende kan niet worden weggenomen,

omdat de oorzaken die haar voortbrengen , niet kunnen worden weggeruimd.

De eerste dier oorzaken is de ongelijkheid van de lichamelijke krachten , van de gezondheid , van de talenten , van het verstand , van de bedrijvigheid onder de menschen: — Indien ik , ten gevolge van een toeval , of eenvoudig door ouderdom , de noodige kracht verlies om mijne betrekking te vervullen , zal ik dan niet tot armoede vervallen? — Indien ik , ondanks mijne pogingen , zoo onbekwaam ben , dat ik minder goed arbeid dan mijne mededingers , zullen mijne kalanten zich dan niet bij voorkeur wenden tot de meer bekwamen ; en zal ik dan niet tot armoede vervallen? — En evenwel , wie is er die u kan waarborgen voor ziekte , toevallen , ouderdom? Wie kan verstand geven aan dengene die het niet bezit? Wie kan de menschen gelijk maken in kracht , in verstand , in goeden wil? . . . Ziedaar dus eene zeer vruchtbare oorzaak van ellende , die de Godsdienst zelfs bij geen mogelijkheid kan wegnemen.

De tweede oorzaak der ellende , niet minder groot dan de andere , zijn de ondeugden onzer arme natuur , bedorven door de zonde: de luiheid , de losbandigheid , de dronkenschap , de liefde tot vermaak , de wraak , de hoogmoed , enz.

Hoe vele armen zijn ongelukkig *door hunne schuld*? Negentien op twintig. Zij

beschuldigen GOD en zouden niemand anders dan zich zelve moeten beschuldigen. De *goede* armen vinden spoedig hulp; GOD en de vrienden der armen verlaten hen nooit!

De armoede is, even als de ziekte en de dood, de straf der zonde. Het is onmogelijk haar weg te nemen, want het is onmogelijk de erfzonde weg te nemen, die een voldongen feit is, en den mensch onzondigbaar te maken. — Maar het is mogelijk, en de Godsdienst doet dat op bewonderenswaardige wijze, om de ellende te verminderen, haar te lenigen, te verzachten, dragelijk te maken, haar eindelijk te heiligen.

De Godsdienst vereert in ons ligchaam den tempel dier onsterfelijke ziel, welke zelve de levende tempel Gods is. Zij geeft zich moeite om al de smarten van dien tempel te genezen, zelfs te voorkomen, door die duizende instellingen van liefdadigheid, die godshuizen van allerlei aard, welke de christenwereld bedekken.

Overal waar naar hare stem geluisterd wordt, wordt de rijke de vriend, de broeder, dikwijls de dienaar van den arme. Hij stort met vreugde zijn overvloed in den schoot der ongelukkigen uit. De arme, op zijne beurt, leert hoopen. Hij leert in de school van JESUS CHRISTUS geduldig verdragen, en soms gaat hij zoover van het lijden te beminnen, hetwelk hij weet in de aanbiddelijke raadsbesluiten zijns

hemelschen Vaders bestemd te zijn, om zijne getrouwheid te beproeven, om hem te zuiveren van zijne fouten, om hem meer gelijkvormig te maken aan zijn armen en gekruisten Verlosser, om hem onuitsprekelijke schatten van geluk in het eeuwige vaderland te doen opeenstapelen!.... Hoe veel goede armen heb ik God niet zien bedanken voor hun lijden, zich zien verheugen over hunne ontberingen.

De Godsdienst doet derhalve hetgeen zij moet doen, wanneer zij zich met ons in dit leven bezig houdt, en wanneer zij zich nog meer laat gelegen liggen aan het toekomstig leven.

Niemand kan zich over haar beklagen. Dat de rijken goede, en daardoor liefderijke christenen worden; dat de armen goede, en daardoor geduldige christenen worden; daarin is het gansche geheim opgesloten.

IX.

Men moet van het leven genieten; men moet zich zelve goede dagen bezorgen: want God heeft ons alleen kunnen scheppen om ons gelukkig te maken.

ANTW. O ja! God heeft ons in zijne goedheid alleen geschapen om ons gelukkig te maken! Maar de groote vraag is, dat wij ons niet vergissen omtrent het GELUK.

Gij tracht gelukkig te zijn. Gij hebt gelijk. Maar pas op dat gij u niet vergist in de keus der middelen! Verschillende

wegen zijn u geopend; *één weg alleen* is de ware wee dengene die den verkeerden weg inslaat!!!...

Meer dan ooit vervalt men in onzen tijd in die dwaling; want nimmer werd, dunkt mij, de wereld in dit opzigt met meer leugenachtige leerstellingen overstroomd.— Schuldige of dwalende lieden verspreiden heinde en ver, en door de duizende middelen die de pers aan de hand geeft, leerstellingen, welke al de hartstogten streelen, en daardoor gemakkelijk ingang vinden in den geest der bevolking.

Zij willen ons overtuigen dat wij slechts op aarde zijn om te genieten; dat de verwachtingen van het toekomstig leven hersenschimmen zijn; dat het geluk bestaat in den stoffelijken voorspoed, in het geld en in de genietingen die het verschaft.— Dat is de leer *van het vermaak*.

Ziedaar de leer die tegenwoordig tracht de bovenhand te verkrijgen op het christendom en die poogt het geluk stoffelijk te maken. — In de laatst vorige eeuw noemde men het *philosophie*; heden ten dage bestempelt men het met den naam van SOCIALISME.

Ik zal u de belediging niet aandoen van u te bewijzen, dat het geluk dat het genot oplevert *verlagend* is. Dat springt in het oog. Het vernietigd al hetgeen ons onderscheidt van de beesten, het goede,

de deugd, de christelijke liefde, de zedelijke orde. De mensch verschilt niet meer van zijnen hond dan door het vel en het gezicht; het *geluk* is hetzelfde voor den een even als voor den andere, de voldoening van al zijne neigingen, het zingenot!

Maar men is niet genoeg overtuigd, en daarom wil ik er de aandacht op vestigen, van de *praktische onmogelijkheid* der socialistische leer, de *ongerijmdheid* van het algemeen geluk dat zij predikt.

Ik zou u met den vinger willen doen aanraken *hare volstreckte tegenstrijdigheid met de natuur der dingen, met de bestaande feiten, die niemand kan veranderen*; u overtuigen dat zij niets is dan eene droom, eene gevaarlijke en belagchelijke utopie, en dat niets schuilt achter de groote woorden waarmede zij zich optooit.

Indien er een bekend feit bestaat, even helder als hel zonnelicht, dan is het voorzeker, de treurige noodzakelijkheid waarin wij ons allen bevinden om te lijden en te sterven, dat is de toestand van alle menschen op deze aarde; dat is de staat waarin ik mij bevind, waarin gij zijt, waarin onze voorvaders geleefd hebben, waarin onze kinderen zich zullen geplaatst zien, waaraan geen menschelijke magt ons kan onttrekken.

Zijn er niet op deze wereld, ik vraag het u, en zullen er niet *altijd, altijd en nog*

eens altijd ziekten, wederwaardigheden, smarten bestaan? Zijn er niet en zullen er niet altijd zijn weduwen en weezen? troostelooze moeders die bij de ledige wieg van haar kindje weenen?....

Zijn er niet en zullen er niet altijd zijn tegenstrijdige karakters, botsingen van den eenen wil tegen den andere, zeer groote teleurstellingen?

Niets zal dien staat van zaken kunnen veranderen? *Zal eene nieuwe inrigting der maatschappij*, WELKE OOK, voorkomen dat wij ziekten hebben, dat wij lijden ondergaan; — zal zij verkoudheden, de koorts, het voeteuvel, de cholera verhinderen? Zal zij beletten dat wij degenen verliezen die wij beminnen? Zal zij de zoo onaangename afwijkingen in de weersgesteldheid der jaargetijden, de strenge winterkoude, de brandende zomerhitte beletten?.... Zal zij beletten dat de mensch ondeugden heeft? hoogmoed, baatzuchtigheid, toorn, haat? Zal zij hem vooral beletten te *sterven*?

Bestaat dat alles of bestaat het niet? En is het niet even zeker dat *het bestaat*, als het zeker is dat het *altijd zal bestaan*? Men zou zijn verstand verloren moeten hebben om het te ontkennen.

En wat wordt, eilieve, bij het bestaan van dat *feit*, wat wordt, te midden van zoovele onvermijdelijke kwalen, dat *ongestoord genot*, DAT VOLMAAKT AARDSCHE GE-

LUK, hetwelk het Socialisme ons belooft?— Zie, daar nadert de ziekte, het verdriet, de dood, en het wordt vernietigd!... En die vreeselijke vijanden staan altijd voor de deur.

Derhalve is uw Communisme, uw Socialisme (noem het zoo als het u zal believen) een droom, eene ijdele utopie, tegenstrijdig met de natuur der dingen.

Derhalve bedriegt het zich zelve of het bedriegt mij, als het mij de rust van het geluk op aarde belooft, waar ze niet bestaan kan, en wanneer het die doet bestaan in een onmogelijken staat van genot.

Derhalve moet ik het geluk elders zoeken; want ergens bestaat het, dat weet ik; de wijsheid, de goedheid, de almacht Gods strekken mij daartoe tot zekeren waarborg?....

Waar dan? — Dáár, waar het Christendom het mij aantoonst: *in kiem op aarde, in volkomenheid in den hemel.*

Het Christendom, van zijn kant, komt volkomen overeen met het groote *feit* van onzen sterfelijken toestand. Het legt ons het vreeselijk vraagstuk van het lijden en van het geluk uit.

Het neemt den mensch geheel en al en *zoo als hij is*; het neemt wezenlijke *feiten* in aanmerking, die het Socialisme ontkent (de oorspronkelijke staat van verval, de veroordeeling tot boete, de verlossing door

JESUS CHRISTUS, de noodzakelijkheid om den Zaligmaker na te volgen, ten einde deel te hebben aan zijne verlossing, het eeuwige leven dat ons wacht, enz.) Het redeneert niet in de lucht, zoo als het Socialisme, en op hersenschimmige onderstellingen.

Het Socialisme ziet slechts in ons de schors, het vergeet de pit, de ziel. — Het Christendom vergeet de schors, het lichaam geenszins, maar het ziet ook de pit, en vindt dat de pit nog beter is dan de schors.

— Het brengt alles terug tot de ziel, tot de eeuwigheid, tot God.

Door eene even zachte als magtige werking, zuivert het de *ziel* langzamerhand van haren hoogmoed, van hare eigenbaat, van hare begeerlijkheden, van hare buitensporigheden, kortom van al hare ondeugden; en het dringt aldus door tot den diepsten wortel van de meeste dier kwalen, welke wij zoo even opnoemden. En inderdaad, onze ongelukken komen bijna altijd voort uit onze hartstogten; en het christendom stilt en onderdrukt die hartstogten, houdt ze in bedwang.

Het geeft aan ons hart die vreugde, dien zoeten vrede, welken de zuiverheid van het geweten voortbrengt.

Het geloof wijst ons duidelijk den weg aan die tot het geluk voert; de hoop en de

liefde doen ons dien weg bewandelen, en maken het juk van den plicht zacht, beminnelijk.

Indien het zooveel voor de ziel doet, het Christendom, wij hebben het gezegd, vergeet het *ligchaam* niet. Wij hebben reeds gezien hoeveel zorgen het daarvoor draagt.

Het houdt zich daarmede niet bezig, als ware het ligchaam het voornaamste en de meester (dat zou eene wanordelijkheid zijn), maar als het aanhangsel en de medgezel. Het bewaart het door de matigheid en de kuischheid, het heiligt het door de uitwendige eeredienst, door het ontvangen der Sacramenten, en vooral door de vereeniging met het heilig ligchaam van JESUS CHRISTUS in de Eucharistie.

Het ontvangt zijn laatsten snik, het vergezelt het met eer tot aan zijne laatste woonplaats; en, daar zelfs, zegt het Christendom aan het ligchaam nog niet een eeuwig vaarwel!.... Het weet dat eenmaal, dat christelijk ligchaam, gelouterd door het doopsel des doods, glansrijk uit zijne asch zal opstaan, zal verrijzen in de heerlijkheid, zal vereenigd worden met zijne ziel, en met haar in het paradijs, onuitsprekelijke genietingen zal smaken!....

Ziedaar het Christendom.

Het kent, belooft, geeft het geluk.

Het geeft op aarde wat mogelijk is op

aarde. Geeft het niet alles, dan is dat een gevolg daarvan, dat op deze wereld niet alles moet en kan gegeven worden.

Het ondersteunt zijne belofte met de onwedersprekelijkste bewijzen. Wat hij nog niet heeft, de christen *weet*, is ZEKER dat hij het eenmaal zal hebben.

Daarom is *iedere ware christen* GELUKKIG. Er zijn verdrietelijkheden, smarten. . . . Het is onmogelijk die niet te gevoelen, maar zijn hart is nooit ledig, altijd kalm en tevreden.

Behandelt het Socialisme ook zóó de arme verdwaalden, die het door zijne hersenschimmen in slaap wiegt? Het belooft wat geene menschelijke magt kan geven; het belooft het *onmogelijke*. . . . Het heeft geen andere bewijzen dan de vermetele bevestiging van zijne hoofden; en kunnen dan die hoofden zooveel vertrouwen inboezemen?

„De wereld zal gelukkig zijn, zeggen zij, *wanneer alles zal veranderd wezen.*” — Ja; maar WANNEER *zal alles veranderd zijn?* — Indien, zoo als wij meenen het bewezen te hebben, die verandering strijdig is met de natuur der dingen, dan loopt de wereld groot gevaar om het geluk nooit te kennen.

Het Socialisme doet even als die gasconjer pruikenmaker die op zijn uithangbord schreef:

Morgen, scheert men hier voor niet.

Morgen moest altijd *morgen* blijven; en *heden* kwam nooit.

Het Socialisme wil de belooning zonder den arbeid; de christen wil de belooning na den arbeid.

Het Socialisme spreekt als de slechte arbeiders, de christen als de goede. Daarom neemt iedere straatslijper, iedere luijaard de leer van het Socialisme gaarne aan, en sluit hij instinktmatig de ooren voor de stem der Godsdienst.

Dat ons land zich derhalve wachte voor die holle, maar verleidelijke beloften, waarmede zijne vijanden hunne dagbladen, hunne romans, hunne pamfletten opvullen

Dat het die beloften van de hand wijze, dat het, door zijne verachting, regt doe wedervaren aan de mannen, die zich niet schamen om hunnen broeders het onedele geluk der dieren, het zingenot voor te spiegelen.

Heffen wij het hoofd omhoog, doen wij ons ingesluimerd geloof weder ontwaken, worden wij weder christenen! Daarin ligt het hulpmiddel voor onze kwalen opgesloten. Leeren wij, even als onze voorvaders, de goddelijke lessen begrijpen, die de GROOTE MEESTER ons omtrent het GELUK heeft achtergelaten:

„GELUKKIG, zegt hij, *gelukkig de armen van geest*, (dat wil zeggen degenen die onthecht zijn aan de brooze goederen der

aarde); *want hun is het rijk der HEMELN!*

„GELUKKIG zijn de zachtmoedigen en de vreedzamen; want zij zullen kinderen GODS genoemd worden!

„GELUKKIG zijn zij, die weenen; want zij zullen vertroost worden!

„GELUKKIG zijn de barmhartigen; want zij zullen barmhartigheid verwerven!

„GELUKKIG zijn de zuiveren van harte; want zij zullen GOD zien!”

Onderrigten wij ons in, en doordringen wij ons van die katholieke godsdienst, welke Frankrijk heeft voortgebracht! Doordringen wij daarvan ons verstand, ons hart, onze gewoonten, onze instellingen, onze wetten! Wij zullen dan het *geluk* hebben dat MOGELIJK is op deze wereld, en het VOLMAAKTE *geluk hier namaals!*

Hij, die meer wil is een dwaas, die noch het een noch het andere zal genieten.

X.

Er zijn geleerde en verstandige lieden die niet aan de Godsdienst gelooven.

ANTW. Kan men daaruit eenige andere gevolgtrekking maken dan deze, dat het, om van GOD de gave des geloofs te verkrijgen, niet voldoende is wereldsche wetenschap of verstand te bezitten, maar dat men, daarenboven, een opregt, zuiver, nederig, goed gestemd hart moet bezitten, gereed om de offers te brengen welke de kennis der waarheid zal opleggen!

En dat nu ontbreekt aan het klein getal der ongodsdienstige geleerden:

1°. Zij zijn onverschillig of onwetend in zake van Godsdienst: verslonden in hunne wiskundige, sterrekundige, of natuurkundige studiën, denken ze niet aan God of aan hunne ziel. Met betrekking tot de Godsdienst, zijn ze weetnieten, en hun oordeel daarover heeft niet meer waarde dan het oordeel van een wiskundige over muziek of schilderkunst.

Er bestaan *geleerden* die onwetender zijn omtrent de Godsdienst, dan een kind van tien jaren dat de Cathecismus getrouw bijwoont.

2°. Of, en dit gebeurt menigvuldiger, die lieden zijn hoogmoedigen, welke God willen beoordeelen, met hem willen handelen als van gelijke tot gelijke, en zijn woord willen afmeten naar den omvang van hunne zwakke rede. De hoogmoed is de grootste van alle ondeugden. Daarom verwerpt men hen terecht als vermetelen, en beroofd van het licht dat alleen aan de eenvoudigen en nederigen van harte wordt gegeven. De goede God houdt niet van opstand.

3°. Of wel, en dit gebeurt nog meer en gaat, gewoonlijk, gepaard met twee andere ondeugden, — die geleerden hebben ondeugden, welke ze niet willen afleggen, en die zij weten dat onvereenigbaar zijn met de christelijke Godsdienst.

Wil men, daarenboven, het aantal en de waarde der getuigenis wegen, dan verdwijnt de moeilijkheid ten eenenmale.

Men kan aannemen, dat sedert achttien honderd jaren, onder de uitstekende mannen van iedere eeuw, er niet één ongeloovige op twintig is geweest.

En men kan nog aannemen, dat onder dit gering aantal ongeloovigen, de meerderheid niet standvastig is geweest in hare ongeloovigheid en dat die mannen zich, vóór dat ze stierven, in de armen dier Godsdienst wierpen, welke zij gelasterd hadden. — Zoo deden, onder anderen, verscheidene hoofden van de voltairiaansche school der laatste eeuw, Montesquieu, Buffon, La Harpe, enz.

Voltaire zelve, te Parijs ziek liggende, liet den pastoor van *Saint-Sulpice* roepen, een maand ongeveer vóór zijn dood. — Het gevaar ging voorbij, en met het gevaar, de vrees voor God. Maar een tweede krisis vond plaats; de vrienden van den goddelooze snelden toe..... Zijn geneesheer, die ooggetuige was, verklaart dat *Voltaire* op nieuw de hulp der godsdienst inriep..... maar ditmaal was het te vergeefs; men liet den priester niet tot den stervende naderen, die den laatsten adem uitblies in eene afgrijselijke wanhoop!

D'Alembert wilde ook biechten; en het

wer
phil
„In
een
gev

V
ner
tig
ste
lee
een
sch

ev
na
kl
de
pi

w
n
d
v
d
c
l
l

werd hem, even als zijn meester, door de *philosophen* die zijn bed omringden, belet.— „Indien wij niet daar geweest waren, zeide een hunner, dan zou hij door de mand gevallen zijn even als de anderen!”

Welke *zedelijke* waarde hebben die mannen? en wat bewijst hunne ongodsdienstigheid, vooral indien gij hun tegenoverstelt het verlichte geloof der grootste geleerden, der verhevenste geniën, der meest eerbiedwaardige lieden, die op aarde verschenen zijn?

Het geloof, vergeet dat niet, legde hun, even als aan alle menschen, een onaangenamen dwang, slaafsche pligten op. De klaarlijkheid alleen van de waarheid des Christendoms heeft hen tot onderwerping kunnen dwingen.

Zonder te spreken van die bewonderenswaardige leeraars die de Kerk *de Kerkvaders* noemt, en die bijna de eenige wijsgeeren, de eenige geleerden der vijftien eerste eeuwen waren, zoo als de heilige Athanasius, de heilige Ambrosius, de heilige Gregorius de Groote, de heilige Hieronymus, de heilige Augustinus, de heilige Bernardus, de heilige Thomas van Aquine (welligt de wondervolste mensch die immer bestaan heeft), hoeveel beroemde namen telt de Godsdienst niet op de lijst harer kinderen?

Rutger Bacon, Copernicus, Cartesius, Pas-

cal, *Malebranche*, *d'Aguesseau*, *Lamoignon*, *Mattheus Molé*, *Cujas*, *Domat*, *de Maistre*, *de Bonald*, enz. . . . onder de grootste wijsgeeren, regtsgeleerden en geleerden der wereld.

Bossuet, *Fénélon*, *Bourdaloue*, *Massillon*, onder de groote kanselredenaars;

Corneille, *Racine*, *Dante*, *Tasso*, *Boileau*, *Chateaubriand*, enz. onder de letterkundigen en de dichters.

En zijn onze militairen van grooten naam ook voor het meerendeel geen beroemde christenen? Was Karel de Groote geen christen? Bogen *Godfried van Bouillon*, *Tancred*, *Bayard*, *du Guesclin*, *Jeanne d'Arc*, *Crillon*, *Vauban*, *Villars*, *Catinat* hun roemrijk hoofd, gekroond met de lauweren van duizende overwinningen, niet voor de Godsdienst? *Hendrik IV*, *Lodewijk XIV*, waren christenen. *Turenne* was christen; hij had op den dag zelve van zijn dood gecommuniceerd. — De groote *Condé* was christen. — En boven allen, DE HEILIGE LODEWIJK, die ware held, die zoo beminnelijke en zoo volmaakte man, de roem van Frankrijk en tevens van de Kerk.

Iedereen kent de gevoelens van den grooten *Napoleon* betreffende het Christendom. Bedwelmd door zijne magt en zijne heerschezucht, wijkte hij, ik weet het, grootelijks af van de voorschriften en van de beoefening van de pligten der Godsdienst, maar altijd

behiel hij het geloof aan en de eerbied voor de Godsdienst. „Ik ben christen, roomsch katholiek, zeide hij; mijn zoon is het even als ik; ik zou zeer veel verdriet daarvan hebben indien mijn kleinzoon het niet mogt wezen.” — De grootste dienst die ik aan Frankrijk bewezen heb, voegde hij nog daarbij, is dat ik daar de katholieke Godsdienst hersteld heb. Waartoe zouden de menschen, zonder de Godsdienst gekomen zijn? Zij zouden elkander vermoorden voor de schoonste vrouw of voor de grootste peer!”

In zijne eenzaamheid, op St. Helena, begon hij het geloof zijner kindsche jaren te overwegen: en, in zijn verheven genie, oordeelde Napoleon, dat de katholieke Godsdienst waar en heilig is.

Hij vroeg aan de Godsdienst hare laatste troostmiddelen.

Hij liet een katholieken priester op St. Helena komen, en woonde de mis bij, die in zijne kamer gelezen werd. Hij beval zijn kok om op de onthoudingsdagen geen vleeschspijzen op te dissen. Hij verbaasde zijne medebalingen door de kracht waarmee hij de grondwaarheden van het katholicisme verklaarde.

Op het punt van te sterven, zond hij de geneesheeren weg, deed den eerwaarden Heer Vignali, zijn aalmoezenier, komen, en sprak tot hem: „Ik geloof in God; ik ben geboren in de katholieke Godsdienst:

ik wil de pligten vervullen die zij oplegt en de genademiddelen ontvangen die zij toedient.”

En de keizer biechtte, ontving de heilige Teerspijs en het H. Oliesel! — „Ik ben gelukkig dat ik mijne pligten vervuld heb, zeide hij aan den generaal Montholon. Ik wensch u toe, generaal, dat gij, op uw doodbed, hetzelfde geluk zult genieten. Op den troon, heb ik de Godsdienst niet beoefend, omdat de magt de menschen bedwelmt. Maar ik heb altijd het geloof behouden; het luiden der klokken doet mij genoeg, en het gezicht van een priester ontroert mij. — Ik zou dat alles geheim willen houden; maar dat is zwakheid. Ik wil glorie aan God geven!

Vervolgens beval hij dat men een altaar in het nabijgelegen vertrek zoude oprigten, om het Heilig Sakrament uit te stellen en het gebed van veertig uren te doen.

Zoo stierf Napoleon, als een christen.

Zijn wij niet bevreesd dat wij ons zullen bedriegen, met het voorbeeld voor oogen van zoovele groote mannen, wier aantal, wier kennis van de Godsdienst en vooral wier zedelijke waarde duizendmaal grooter zijn dan die van eenige lieden, die het Christendom miskenden.

De hoogmoed, — de ongeregelde neiging tot de wereldsche wetenschap die hen geheel verslond, — andere nog heviger en

schandelijker hartstogten, — zijn redenen genoeg om hun ongeloof te verklaren; terwijl de waarheid der Godsdienst, wij herhalen het, alleen het voorhoofd der anderen heeft kunnen buigen, onder het heilig juk van het katholicisme!

XI.

De pastoors oefenen een beroep uit, ze gelooven niet hetgeen zij prediken.

ANTW. Hoe durft gij het zeggen? — De priesters van JESUS CHRISTUS, bedriegers! Hoe weet gij dat? Hoe kunt gij in het binnenste hunner harten lezen of zij al dan niet gelooven in hun priesterschap? Op den beschuldiger rust de pligt om zijne beschuldiging te bewijzen; bewijs die beschuldiging: ik tart u daartoe uit.

Zult gij mij misschien, als bewijs, den naam van dezen of genen slechten priester voor de voeten werpen?

Maar ziet gij dan niet dat de uitzondering den regel bevestigt? Men zou een slechten priester niet opmerken, indien de zeer groote meerderheid niet heilig, zuiver en eerbiedwaardig ware.

Hetzelfde is waar van de katholieke Priesterschap, aan welke de goddeloosheid hier een onwillekeurig huldebewijs brengt.

Het is niet vreemd, dat er slechte priesters zijn. Herinner u dat er een Judas onder de Apostelen gevonden werd! — Even als de Apostelen, de eerste priesters,

den ongetrouwen Apostel verwierpen en niet verantwoordelijk waren voor zijne misdaad, zoo veroordeelt de Kerk met nog meer energie, met nog meer afschuw dan gij zelve het doet, de schuldige priesters, die hunne verhevene pligten niet nakomen! Zij tracht hen eerst terug te brengen door zachtheid en vergiffenis: de priester heeft, even als de andere menschen, regt op barmhartigheid; maar indien zij zich niet verbeteren, indien zij den kwaden weg blijven bewandelen, dan verwijdert ze hen uit haren boezem en spreekt over hen den banvloek uit.

De priesters, bedriegers! — En welk belang hebben zij er bij om u biecht te hooren, om u te berispen over uwe ondeugden, om uwe kinderen in de Godsdienst te onderwijzen, om de armen te voeden, om dezen eenen raad, genen een troost, dien derde brood te geven?

Zou men een halve cent van hunne karige bezoldiging, van hunne nog geringere toevallige inkomsten afnemen, indien zij het stilzwijgen bewaarden over wanordelijkheden welke in hunne parochiën geschieden, indien zij iedereen tot de heilige Sakramenten toelieten, zonder zich de moeite te geven om de gewetens te onderzoeken, indien zij hunne cathecismus op de helft verkortten, enz.? Welk belang hebben ze er dan bij om hunne bediening goed te vervullen?

Neen, neen; de priester is niet hetgeen de goddeloozen wenschen dat hij zou zijn; en omdat zij dat wel weten, verfoeijen zij den priester. Zij zien in hem den Vertegenwoordiger van GOD die hunne ondeugden veroordeelt, den gezant van JESUS CHRISTUS dien zij lasteren en die hen zal oordeelen. Zij zien in hem eene personificatie van die wet GODS, welke zij onophoudelijk schenden; en omdat ze den MEESTER niet willen, willen zij zijn Bedienaar ook niet.

XII.

De priesters zijn ledigloopers: waartoe dienen ze?

ANTW. Om de zielen te redden! Is die bediening niet even goed als elke andere!

De werkman bearbeidt de stof; de Priester, daarentegen, bearbeidt de *ziel*. Zoozeer als de ziel boven de stof verheven is, zoozeer is het werk des Priesters verheven boven al de werkzaamheden der aarde.

De Priester vervolgt het groote verlossingswerk der wereld. JESUS CHRISTUS, zijn GOD, en zijn voorbeeld, heeft het begonnen; zijne Priesters zetten zijn werk voort door alle eeuwen heen.

Op zijn voorbeeld, gaat de Priester voorbij, het goede doende. Hij is de man van allen; zijn hart, zijn tijd, zijne gezondheid, zijne zorgen, zijne beurs, zijn leven, behooren aan allen, vooral aan de kleinen, aan de kinderen, aan de armen, aan de ver-

latenen, aan degenen die weenen en geen vriend hebben.

Hij verwacht niets in ruil tegen die toegenegenheid; meestal ontvangt hij daarvoor slechts beleedigingen, afschuwelijke lasteringen, en onaangename bejegeningen. Als een ware discipel van zijn goddelijken Meester, beantwoordt hij dat alles, alleen met het goede te doen. Welk een leven! Welke bovenmenselijke zelfverloochening!

Bij de openbare rampen, in den burgeroorlog, in tijden van besmettelijke ziekten, van cholera, wanneer de protestantsche predikanten en de philanthropen de vlucht nemen, dan ziet men hem zijne gezondheid en zijn leven blootstellen, om zijne broeders te helpen en te redden. Zoo deed monseigneur Affre, op de parijsche barrikaden. Zoo deden Belzunce en de heilige Carolus Borromeus gedurende de pest te Marseille en te Milaan; zoo deed gedurende de cholera in 1832 en 1849, de geheele geestelijkheid van Parijs en van zoovele andere steden, zij, die zich als de openbare dienstknecht van het gansche volk had gemaakt.

Daartoe dienen dus de priesters! Ik zou wel eens willen weten of zij, die hen aanvallen, tot iets beters dienen.

De ondankbaren! zij worden niet moede met bitteren smaad dengene te overladen, dien zij in dagen van tegenspoed, aan

hun
kind

opho

A

vind

niet

leer

sche

litie

pass

ver

Go

der

had

geg

dat

al

re

zo

da

h

h

h

n

o

e

v

r

hunne sponde roepen, dengene, die hunne kindsche jaren heeft gezegend, en die niet ophoudt voor hen te bidden.

Al de ongelukken die ons land treffen, vinden hunne oorzaak alleen daarin, dat men niet in beoefening brengt hetgeen de priester leert. En het arme Frankrijk, dat verscheurd is door burgertwisten, door politieke beroeringen, kan op zich zelf toepassen het woord dat een arme ter dood veroordeelde, die uit geheel zijn hart tot God was teruggekeerd, mij eens in eene der gevangenissen van Parijs toesprak. Ik had hem een klein *Handboek van den Christen* gegeven. „Ach! eerwaarde, zeide hij, mij dat boek toonende, indien ik had geweten al wat daarin staat, en indien ik het gedurende mijn geheele leven had beoefend, dan zou ik niet gedaan hebben wat ik heb gedaan, dan zou ik niet zijn waar ik nu ben.”

Indien Frankrijk had geweten, indien het wist hetgeen de priester leert, indien het gedaan had, indien het deed hetgeen hij zegt dat het moet doen, dan zou het niet in vijftig jaren tijds door drie of vier omwentelingen zijn geteisterd geworden, en dan zou het zich nog heden niet moeten vragen: zal ik ten onder gaan? Kan ik nog gered worden?

Ja, voor Frankrijk is nog redding mogelijk, indien het weder katholiek wil worden! ja, voor Frankrijk is nog redding mogelijk,

indien het wil hooren naar de bedienaars van dengene die de wereld REDT!

De priesters zijn het heil van Frankrijk! Zonder de Godsdienst, is de maatschappij verloren.

Meer dan ooit is men eer, eerbied, dankbaarheid aan den Priester verschuldigd. Iedereen die hem van zich afstoot, begrijpt onze eeuw, ons vaderland niet.

Verredan van ons die oude vooroordeelen! Verre van ons die grove en beleedigende scheldnamen, waarmede de blinde goddeloosheid van het voltairianisme het katholieke priesterschap had onteerd!

Eerbiedigen wij onze priesters. Indien wij in hen onvolmaaktheden, zelfs ondeugden bemerken, herinneren wij ons dan dat men iets moet toegeven aan de menschelijke zwakheid.

Trachten wij in dat geval niet den *mensch*, maar slechts den *priester* te zien: als *priester*, is hij altijd eerbiedwaardig, en zijne bediening is altijd heilig; want hij is de opvolger van *Jesus Christus*, den Opperpriester, door alle eeuwen heen, en van hem heeft de Verlosser gezegd: „*Die u hoort, hoort mij; en die u versmaadt, versmaadt mij.*”

XIII.

Er bestaan slechte priesters; hoe kunnen zij de bedienaars van God zijn?

ANTW. Omdat zij, slecht wordende, niet ophouden priester te zijn.

Houdt gij op christen te zijn, omdat gij eene zonde begaat? Houdt een regter op regter te zijn, verbindende vonnissen uit te spreken, omdat hij tegen trouw en plicht handelt? Een vader, vader te zijn, omdat hij zijne pligten uit het oog verliest? Verliest een kapitein het regt om het bevel te voeren, omdat hij eene fout tegen de krijgstucht begaat?

Is dat waar met betrekking tot de menschelijke zaken, dáár waar de openbare bedieningen, des noods, aan de schuldigen kunnen ontnomen worden, hoeveel duurzamer, onvervreemdbaarder nog moet niet, in de goddelijke zaken, dat heilig karakter van het priesterschap wezen, waarop de zekerheid der gewetens en het gansche leven der geloovigen berust!

Indien onze Priesters ophielden Priesters te zijn enkel en alleen door het begaan van eene groote zonde, dan zouden wij nooit weten of wij wezenlijk de heilige zaken uit hunne handen ontvangen; want God alleen kent en doorgrondt de gewetens.

Ten onzen behoefte zijn zij Priesters; ten onzen behoefte blijven zij het, zelfs wanneer zij hunne grootheid vergeten.

XIV.

De priesters moesten trouwen. De ongehuwde staat is tegen de natuur.

ANTW. Niet tegen, maar boven de natuur. Dat is geheel iets anders.

Ware het niet zóó, dan zou de kuischheid zelfs veroordeeld zijn, en het christendom dat die kuischheid aan al de ongehuwde christenen beveelt, zou eene schuldige en tyrannieke wet wezen.

De ongehuwde staat der Priesters is volstrekt zulk eene buitengewone zaak niet. Wanneer de Kerk dien staat aan hare bedienaars voorstelt, dan heeft zij daarmede geen ander doel dan om hen in eene volmaakte vrijheid te vestigen, die hen in de gelegenheid stelt om zich geheel aan hunne heilige bediening te kunnen overgeven. Het is duidelijk en klaar, dat een ongehuwde man oneindig meer geneigd is om zich toe te wijden aan de dienst van God en van zijne broeders; om zich aan de gevaren bloot te stellen en zich zelf op te offeren voor het heil van den naaste, dan een man dat zou doen, die belast is met de zorg voor vrouw en kinderen.

Welke soldaten van onze legers, trekken in den oorlog, met den meesten moed ten strijde? Zijn het de gehuwde soldaten en officieren? De ondervinding leert, en dat is overigens niet moeilijk te begrijpen, dat de gedachte aan vrouw of kind, bij meer dan eenen soldaat den moed heeft aan het wankelen gebragt.

Hetzelfde zou plaats vinden met den gehuwden Priester, en dat heeft de Kerk in hare groote wijsheid begrepen. De men-

sche
God
des
Pri
nee
CHI
gen
Ma
dar
"D
gel

die
kr
en
de
m
kr
zu
di
m
a
v
d

c
v
l
i

schen zouden in hem minder den man Gods zien, den bedienaar der Godsdienst, des gebeds en der zelfopoffering. Indien de Priester, de volmaakte onthouding in acht neemt, doet hij overigens niets dan JESUS CHRISTUS, den goddelijken Meester navolgen. JESUS, de Zoon eener Maagd, is zelve Maagd gebleven. Zijn gezant kan niet anders dan er bij winnen, wanneer hij hem navolgt. „*De discipel is volmaakt, als hij den meester gelijkt.*”

De priesterlijke kuischheid omgeeft den dienaar Gods met eene soort van stralenkrans, die hem boven zijne broeders verheft en hem toelaat hunne ondeugden, vooral de onzuiverheid en de losbandigheid, met meer vrijheid aan te vallen. Zij is een krachtige steun in de zoo kiesche, zoo zuivere bediening der biecht; zij is het die hem veroorlooft in zulke innige geheimen door te dringen, dat de dochter ze niet aan hare moeder, de man niet aan zijne vrouw, de broeder niet aan zijn broeder durft zeggen.

Degenen, die de stem verheffen tegen den ongetrouwen staat der Priesters weten het wel: de zedelijke magt van den katholieken Priester is voor een groot gedeelte gelegen in zijn celibaat. Zij gevoelen dat die mannen, die door hun stand belast zijn met de taak om hunne broeders te onderwijzen en uit hunne zonden te doen opstaan, veel

inschikkelijk en toegfelijker zouden worden, indien zij eene vrouw namen. Te midden der beslommeringen van hun huisgezin, zouden zij bijna geen tijd vinden om zich bezig te houden met de zaken van den goeden God of met het geweten hunner parochianen.

En dan zou men de geestelijke belangen in den familiekring behandelen. Om de toegewendheid van den pastoor te verkrijgen, zou men *Mevrouw zijne echtgenoot*e vleijen, men zou het hof maken aan *Mejufvrouw de oudste* dochter, men zou, in bijzijn van *papa*, het verstand, het goede uiterlijk van het heilig kroost bewonderen. De *echtgenoot-papa-biechtvader* zou daaraan geen weerstand kunnen bieden en alles toestaan wat men zou verlangen.

En de christelijke liefdadigheid! en die heldhaftige zelfopoffering, waarvan de geschiedenis der katholieke priesterschap op elke bladzijde zulke bewonderenswaardige voorbeelden behelst, heeft het celibaat ze niet mogelijk gemaakt?

De gehuwde Priester zal medelijden kunnen hebben met den arme en met de wees, maar hij zal zich niet geheel aan hen toewijden, hij, die de genegenheid zijns harten en zijne spaarpenningen in de eerste plaats *verschuldigd* is aan en *moet besteden* voor het onderhoud, de opvoeding, de toekomst van zijne eigene kinderen.

Hij zal het stuk brood , dat hij misschien uit zijnen mond zal sparen om den hongerige te spijzigen, die aan zijne deur staat te weenen , niet ontnemen aan zijn eigen zoon.

Hij is dat leven , hetwelk hij in tijden van openbare rampen , van besmettelijke ziekten , zou willen opofferen tot heil zijner broeders , verschuldigd aan zijn huisgezin , hij zal het bewaren voor zijne familie ! Wat wordt er van het edelmoedigste besluit, wanneer men de tranen eener geliefde vrouw ziet vloeijen , wanneer men wordt teruggehouden door de liefkozingen van een kind ?

Willen wij dat onze Priesters onze ziel redden (en zij alleen kunnen het doen) , laten wij hen zich dan uitsluitend aan JESUS CHRISTUS toewijden.

En verlangen zij dan zelven zoozeer naar het huwelijk ? In het minst niet , ik zweer het u.

Sedert wanneer vergt men dat de lieden zich tegen hun zin in het huwelijk zullen begeven ?

XV.

Ik geloof niets dan hetgeen ik begrijp. Kan een redelijk mensch de geheimen der Godsdienst gelooven ?

ANTW. Geloof dan *niets*, niets ter wereld, zelfs niet dat gij leeft, dat gij ziet, dat gij spreekt, dat gij hoort, enz.; want ik tart u om een dier verschijnselen te *begrijpen*.

Wat toch is het *leven*? wat de *spraak*? wat is het *geluid*, wat is het *gedruisch*, de *kleur*, de *reuk*, enz.

Wat is de *wind*? waar begint hij? waar en hoe houdt hij op? wat is de *koude*, de *warmte*?

Wat is *slapen*? Hoe komt het dat, gedurende den slaap, mijne ooren open blijven, even als wanneer ik waak, en dat ik toch niets meer hoor? waarom, hoe word ik wakker? en wat geschiedt er dan?

Wat is de *vermoeidheid*, de *pijn*, het *genoegen*, enz.? Wat is de *stof*, dat ik weet niet wat, hetwelk alle vormen, alle kleuren aanneemt, enz.?

Wie *begrijpt* wat het is?

Hoe komt het dat ik met mijne oogen, met die twee kleine zwarte bolletjes daar binnen, alles zie wat mij omringt, en tot op duizende uren afstands (bij voorbeeld, de sterren)?

Hoe komt het dat mijne ziel zich van mijn ligchaam zou afscheiden, indien ik niet regelmatig, in dat ligchaam, door het voedsel, stukken van doode dieren, van planten, van groenten, enz. deed ingaan?

Alles is *geheim*¹ in mij, tot zelfs de meest dierlijke, de meest gewone dingen.

Welke geleerde heeft het hoe en het

1) Een *geheim* is eene waarheid, wier bestaan wij met zekerheid kunnen kennen, maar die wij in haar zelve slechts op eene onvolkomene wijze kunnen begrijpen.

Voor dengene die nadenkt, is *alles* geheim, zoowel in de natuur als in de godsdienst. Dat is het kenmerk van Gods werken.

waarom der natuurverschijnselen *begrepen?*
Wie is er, die een enkel dier verschijnselen
heeft begrepen. Welke *geheimen!!*

En dan wil ik DENGENE begrijpen, die
al die wezens heeft geschapen, welke ik
niet begrijpen kan. Ik begrijp het schepsel
niet, en ik wil den Schepper begrijpen!

Ik begrijp het eindige niet, en toch wil
ik het oneindige begrijpen! Ik begrijp een
eikel, eene vlieg, een kesteen niet, en
ik wil God begrijpen en al hetgeen Hij
ons geleerd heeft!!....

Maar dat is immers *ongerijmd!* Een ander
antwoord kan ik daarop niet geven.

Men kan de geheimen der godsdienst ver-
gelijken bij de zon. Ondoordringbaar in hen
zelve, verlichten en bezielen zij degenen,
die in de eenvoudigheid huns harten in hun
licht wandelen; zij verblinden daarentegen
het oog van den vermetele, die hunnen
luister wil doorgronden.

De geheimen zijn *boven de rede*, en niet
strijdig met de rede; dat is niet hetzelfde. —
De rede ziet niet, door hare eigene kracht,
de waarheid die zij uitdrukken, maar zij
ziet ook niet de onmogelijkheid dier waar-
heid.

Het geloof is voor de rede, wat de teles-
koop voor het bloote oog is. Het oog ziet,
met behulp van den teleskoop, hetgeen het
anders niet kan zien. Het dringt door in de
streken, welke het zonder die hulp niet kan

hereiken. Zult gij daarom zeggen dat de teleskoop strijdt tegen het gezigt?

Dat is ook waar omtrent het geloof. Het regelt en breidt de rede slechts uit. Het geloof laat de rede zich toepassen op al hetgeen tot haar gebied behoort, en daar waar hare natuurlijke krachten niet kunnen reiken, neemt het geloof de rede, heft haar op en doet haar doordringen in nieuwe, bovennatuurlijke, goddelijke waarheden, tot in de geheimen van God.

Ik *geloof* dus in de geheimen der godsdienst, even als ik *geloof* in de geheimen der natuur, omdat ik weet dat ze bestaan.

Ik weet dat de geheimen der natuur bestaan, omdat onwraakbare getuigen het mij doen zien: en die getuigen zijn *mijne zintuigen*, en het *gezond verstand*.

Ik weet dat de geheimen der godsdienst bestaan, omdat al weder onwraakbare getuigen het mij verzekeren: (die getuigen zijn JESUS CHRISTUS en zijne kerk.¹⁾ Maar, zoodra ik, met den fakkel van de wijsbegeerte, de kritiek en het gezond verstand, de feiten die mij de waarheid, de goddelijkheid, de onfeilbaarheid der getuigenissen bewijzen, heb onderzocht, dan heeft mijne rede haar werk volbragt; het geloof moet haar dan opvolgen, de rede heeft mij dan tot de waarheid geleid. Het geloof spreekt; ik moet eenvoudig luis-

1) In de hoofdstukken XVII, XVIII en XIX wordt het vraagstuk van de goddelijkheid van JESUS CHRISTUS en van zijne Kerk besproken.

teren, mijne ziel openen, gelooven, aanbidden.

Derhalve is mijn geloof aan de christelijke geheimen bovenmate redelijk. Het bewijst dat ik een degelijk en logisch verstand bezit. Mijne rede zegt mij: „Die getuigen kunnen u niet bedriegen en zich niet vergissen. Zij brengen u DE WAARHEID uit den hemel!” — Ik zou te kort doen aan mijne rede indien ik hun woord niet geloofde.

Als men alleen wil gelooven wat men begrijpt, dan legt men eene treurige klein-geestigheid aan den dag.

XVI.

Ik zou het geloof wel willen hebben,
maar het is mij niet mogelijk.

ANTW. Louter zelfbedrog, dat u niet zal verschoonen voor den regterstoel van den vreeselijken Regter die ons heeft verklaard dat „DEGENE, DIE IN HEM GELOOFT, HET EEUWIG LEVEN HEEFT, EN DAT DEGENE, DIE NIET IN HEM GELOOFT, REEDS VEROORDEELD IS.”

„Gij kunt niet gelooven?” Maar zeg mij, welke middelen hebt gij te baat genomen om tot het geloof te geraken? Degene, die het doel wil, wil de middelen; hij, die de middelen niet gebruikt, toont duidelijk, dat hij zich niet veel om het doel bekreunt.

Welnu, indien gij het geloof niet bezit, dan bevindt gij u in dat geval. — Een van

beiden, òf gij hebt de middelen niet ter hand genomen om het te verkrijgen, òf wel gij hebt verkeerde middelen gebruikt, en dat is ongeveer hetzelfde.

1°. *Hebt gij gebeden?* Dat is de eerste voorwaarde van alle gaven Gods, bij gevolg van het geloof, dat de kostbaarste en de voornaamste gaaf is. Hebt gij aan God die genade van het geloof gevraagd? — Hoe hebt gij haar gevraagd? — Hebt gij het welligt gedaan zoo luchtig weg, zonder er u veel aan te laten gelegen liggen; zoo eens in 't voorbijgaan en zonder volharding? — Hadt gij bij uw gebed, hebt gij thans een goed gevestigd, opregt en levendig verlangen om te gelooven en christen te zijn? Er zijn lieden die de deugden vragen met groote vrees dat zij ze zullen verkrijgen.

2°. Hebt gij de godsdienst met eene oprechte liefde tot de waarheid bestudeerd? Ik heb immers ongeloovigen de godsdienst zien *bestuderen* in Voltaire, in Rousseau, enz.? Dan zou het beter zijn Frankrijk in Engeland te bestuderen. — *Hebt gij een geleerden priester opgezocht*, of, ten minste, een christen die verlicht is omtrent zijn geloof, om hem uwe moeilijkheden bloot te leggen en daarvan de oplossing te verkrijgen? De hoogmoed houdt daarvan dikwijls terug.

3°. Zijt gij vast besloten, indien God u het geloof geeft, om te leven volgens zijne

heilige en gestrengte grondregelen, om uwe hartstogten te bestrijden, om aan uwe heiligmaking te arbeiden, om aan God de offeringen te doen die hij u zou vragen?

Dat is, bij de meeste ongelooovigen, de ware reden van hun staat. In den grond der zaak, is het veeleer het hart, de hartstogt, dan de rede, die het geloof, als te moeilijk en te belemmerend, verwerpt. „Het licht is in de wereld gekomen, zegt JESUS CHRISTUS, en de menschen hebben de duisternissen verkozen boven het licht, omdat hunne werken slecht waren.” Het hart sleept het hoofd mede. Dan doen alle redeneringen ter wereld niets meer af; men wil de waarheid niet. *Het is aan eens dooven mans deur geklopt.*

Die verblindheid is vrijwillig en schuldig in hare oorzaak; daarom verklaart onze Heer JESUS CHRISTUS, dat iedere ongelooovige vooraf geoordeeld is: hij heeft der waarheid weerstand geboden.

Wees ter goeder trouw in uw onderzoek naar de godsdienstige waarheid; vraag aan God het licht met opregtheid en volharding; *leg uwe twijfelingen bloot aan een liefderijken en verlichten priester*; zijt gereed om volgens het geloof te leven zoodra zijn goddelijk licht uwe ziel zal verlichten: en ik verzeker u, in den naam van JESUS CHRISTUS, dat gij al spoedig zult gelooven en een goede katholiek zult zijn.

XVII.

Elke godsdienst is goed.

ANTW. Elke godsdienst is goed in dien zin dat het beter is er eene, welke ook, te hebben, dan in 't geheel geen; maar niet in dien zin dat het onverschillig is of men deze of gene belijdt.

Gij meent welligt dat het er weinig op aan komt of men Heiden, Jood, Turk, Christen, Katholiek, Protestant is, als men maar een braaf mensch is; dat alle godsdiensten menschelijke uitvindingen zijn, waarom de goede God zich al zeer weinig moet bekreunen.

Maar, eilieve, waar hebt gij dat gehoord? En wie heeft u geopenbaard dat al de godsdiensten welke men op aarde ziet, even aangenaam aan den Heer zouden zijn?

Omdat er valsche godsdiensten zijn, volgt daaruit dat er geen ware godsdienst bestaat? En omdat men omringd is van bedriegers, is het daarom niet meer mogelijk om een opregten vriend te onderscheiden?

Hebt gij ontdekt dat God met dezelfde liefde aanneemt den christen, die JESUS CHRISTUS aanbidt, en den jood, die in hem slechts een gemeenen bedrieger ziet? Dat het goed en geoorloofd is, in plaats van den oppersten God, in de heidensche landen, Jupiter, Mars, Priapus, Venus te aanbid-

den? in Egypte, goddelijke eer te bewijzen aan de heilige krokodillen en aan den os Apis? Bij de Pheniciërs, zijne kinderen aan den god Moloch op te offeren? In Gallië of in Mexico, duizende menschenoffers te dooden voor de afschuwelijke afgoden die men er vreest? Elders neder te knielen voor een boomstruik, voor steenen, planten, gedeelten van dieren, onzuivere overblijfsels van den dood? Te Konstantinopel, uit den grond des harten te zeggen: „God is God, en Mahomet is zijn profet!” Te Rome, te Parijs, al die valsche goden te verafschuwen, dienzelfden Mahomet als een bedrieger te verachten?

Maar dat kunt gij onmogelijk in ernst gelooven! — Dat neemt niet weg, dat gij zegt: „Elke godsdienst is goed.”

Waarom wilt gij niet liever de verdienste der vrijmoedigheid hebben, en bekennen dat gij u de moeite niet wilt geven om de waarheid te zoeken, dat zij u niet aangaat en dat gij haar als eene nuttelooze zaak beschouwt?

Het zoeken der godsdienstige waarheid, eene nuttelooze zaak! Waanzinnige! En als, in strijd met uwe verzekering, die op niets steunt, God den mensch eene bepaalde orde van huldebewijzen heeft voorgeschreven? Indien, onder al de godsdiensten, *eene, eene enkele* DE GODSDIENST,

de godsdienstige, de volstreckte waarheid is, die even als alle waarheid, elk mengsel verwerpt, alles uitsluit dat niet zij is? aan welk lot stelt gij u dan bloot? Meent gij dat uwe onverschilligheid u voor den regterstoel van den oppersten Regter zal verschoonen? En kunt gij zonder als een dwaze te handelen, zulk een vreeselijk vooruitzicht trotseren?

Zie dan toch eens hoe ellendig de mensch is zonder eene goddelijke godsdienst! Zie hem met het zwakke schijnsel zijner rede, overgelaten aan den twijfel, dikwijls zelfs aan de onvermijdelijkste, de gevaarlijkste onwetendheid, omtrent de voornaamste vraagstukken zijner bestemmingen, zijner pligten, zijns geluks! „Van waar kom ik? Wie ben ik? Waarheen ga ik? Welk is mijn laatste einde? Hoe moet ik daarnaar streven? Wat bestaat er na dit leven? Wat is God? Wat wil hij van mij? enz. enz.

Wat antwoordt de rede op die ontzaghelijke vraagstukken, wanneer zij overgelaten is aan hare eigene krachten? Zij stamelt, blijft sprakeloos; zij geeft waarschijnlijkheden, mogelijkheden aan de hand, die duizendwerf onvoldoende zijn om ons de hevigheid der hartstogten te doen overwinnen, om ons staande te houden op het moeilijke pad van den pligt!

En gij zoudt willen dat de God van alle

wijsheid, van alle goedheid, van alle licht, zijn redelijk schepsel, den mensch, het meesterstuk zijner handen, zóó zoude hebben aan zich zelven overgelaten!

Neen, neen. Hij heeft voor zijne oogen een hemelsch licht doen schijnen dat, beantwoordende aan de dringende behoeften van zijn wezen, hem, met eene goddelijke klaarblijkelijkheid, de natuur, de regtvaardigheid, de goedheid, de inzigten openbaart van dien God, zijn eerste begin en zijn laatste einde; een licht dat hem den weg van het goed en den weg van het kwaad toont, beiden voor hem geopend, uitlopende, de een op eene eeuwige vreugde, de andere op eene eeuwige straf; een licht, dat zich, te midden der valsche schijnsels waarmede de menschelijke bedorvenheid het heeft omgeven, onderscheidt door den luister alleen van zijne waarheid; een licht dat verlicht, dat levend maakt, dat volmaakt, al hetgeen het doordringt!

En dat licht, is de *christelijke Openbaring, het Christendom*, de eenige godsdienst die bewijzen bezit, de eenige die de rede verlicht, die het hart heiligt, die, onze geheele zedelijke volmaaktheid terugbrengende tot de kennis en de liefde van den goeden God, God en ons zelven waardig is.

Welke menschelijke taal is in staat om al de titels op te noemen die het Christendom op ons geloof bezit?

Zie hoe het, al dadelijk, tot de wieg der wereld opklimt door de profetiën die het voorspellen; door het geloof, de hoop en de liefde der heilige Aartsvaders, en door de plegtigheden der mozaïsche en der natuur-godsdienst die het afbeeldden!

Het is inderdaad altijd, eene en dezelfde godsdienst geweest, ofschoon zij zich heeft ontwikkeld in drie achtereenvolgende tijdvakken.

1°. In de aartsvaderlijke godsdienst, die geduurd heeft van Adam tot Mozes;

2°. In de joodsche godsdienst, die Mozes afkondigde van wege GOD, en die geduurd heeft tot de komst van JESUS CHRISTUS;

3°. In de christelijke of katholieke godsdienst, door JESUS CHRISTUS zelven onderwezen, gepredikt door zijne Apostelen.

Het ontwikkelde zich, van den beginne af, langzaam en met majesteit, zoo als al de werken Gods; — zoo als de mensch, die de kindschheid en vervolgens de jongelingsjaren, moet doorgaan, eer dat hij tot den volwassen leeftijd komt; — even als de dag, die de morgenschemering en den dageraad doorgaat, vóór dat hij in zijn vol middaglicht schijnt; — even als de bloem, die eerst eene bot, dan eene gesloten knop is, vóór dat zij de pracht ten toon spreidt, in haar verborgen.

En zoo omvat het Christendom, en *het Christendom alleen*, de geheele menschheid;

het beheerscht alles, den tijd, de eeuwen. Het gaat uit van de Eeuwigheid om in de Eeuwigheid terug te keeren, het komt uit God voort, om eeuwig in God te rusten!....

Alles in de godsdienst is haren grondlegger waardig. Alles in haar is WAARHEID en HEILIGHEID. En degenen die haar bestudeeren, ontdekken in de godsdienst eene bewonderenswaardige harmonie, eene altijd toenemende schoonheid, grootheid, klaarlijkheid van waarheid, naarmate zij hare leerstellingen meer en meer doorgronden.

De godsdienst raakt en zuivert het hart, en verlicht ter zelfder tijd het verstand. Zij vervult den geheelen mensch.

Het verhevene, bovenmenselijke, onvergelykelijke karakter van JESUS CHRISTUS, haar stichter.

De goddelijke volmaaktheid van zijn leven;

De heiligheid van zijne wet;

De praktische verhevenheid der leer die hij heeft onderwezen.

Zijne taal, eene dwaasheid indien ze niet goddelijk is;

Het aantal en de klaarlijkheid zijner wonderen, welke zelfs zijne hardnekkigste vijanden erkend hebben;

De magt van zijn Kruis;

De omstandigheden van zijn onuitsprekelyk Lijden, die allen voorspeld zijn;

Zijne glorierijke verrijzenis, die hij zelve *veertien malen* aan zijne discipelen heeft aangekondigd, en de ongeloovigheid zelve van zijne Apostelen, die door de blaarblijkelijkheid gedwongen werden om aan de waarheid van de verrijzenis huns Meesters te gelooven;

Zijne Hemelvaart in tegenwoordigheid van meer dan vijf honderd getuigen;

De bovennatuurlijke ontwikkeling zijner Kerk, ondanks de natuurlijke onmogelijkheid, zoowel stoffelijke als zedelijke;

De schitterende wonderen die over de gansche aarde de prediking zijner Apostelen vergezeld hebben, dier onwetende en schuchtere visschers, plotseling veranderd in leeraars en in overwinnaars der wereld;

De bovenmenschenlijke kracht van zijne negen millioen Martelaren;

Het genie der Kerkvaders, dat door de eenvoudige blootlegging van het christelijk geloof, al de dwalingen verbrijzelt;

Het heilige leven der ware christenen in tegenstelling van het bederf en de natuurlijke zwakheid der menschen;

De maatschappelijke gedaanteverwissing die het Christendom heeft bewerkt, en nog in onze dagen bewerkt, in al de landen waar het doordringt.

Eindelijk, zijne duur, de onveranderlijkheid van zijne leer, van zijne constitutie, van zijne katholieke hiërarchie; zijne onoplosbare eenheid te midden der rijken die

val
wor
Go
gen
te o

(

is,

die

Z

wil

Go

bin

Z

stig

om

ker

onz

.

die

we

he

1)

moei

reidi

der

se de

als

Maa

nom

D

te t

Sed

zon

wa

zic

doe

don

van

vallen, der maatschappijen die gewijzigd worden; alles toont ons aan dat de vinger Gods dáár is; en dat het buiten het vermogen van den mensch ligt om dergelijk werk te ontwerpen, daar te stellen en te behouden.

Gij zegt dus, dat er *eene ware godsdienst* is, EENE ENKELE, de christelijke godsdienst.

Zij alleen is DE GODSDIENST, dat wil zeggen de heilige band, die ons aan God, onzen Schepper en onzen Vader verbindt.

Zij alleen brengt ons de ware godsdienstige leer over, hetgeen God^zelve ons leert omtrent hem zelve, zijne natuur, zijne werken, ons zelve, onze eeuwige bestemming, onze zedelijke pligten.

Al de andere zoogenaamde godsdiensten die leeren hetgeen het christendom verwerpt, die verwerpen hetgeen het leert, heidendom, jodendom¹, mahometisme, hoe

1) Wat de *joodsche godsdienst* betreft, bestaat er eene bijzondere moeilijkheid; want, daar zij, in Gods oogmerken, de voorbereiding tot de komst van den Messias, en als het tweede tijdperk der ware godsdienst geweest is, *was zij, maar is zij niet meer, sedert JESUS CHRISTUS*, de ware godsdienst. Het Jodendom was als de stallaadje van den metselaar, noodig om het huis te bouwen. Maar zoodra het afgebouwd is, moet die stelling worden weggenomen; zij is niets meer dan een nutteloos en hinderlijk beletsel.

De stijfhoofdige Jood heeft het huis laten varen om destallaadje te behouden; hij heeft de wezenlijkheid aan de figuur opgeofferd. Sedert de komst van den Messias, zonder tempel, zonder altaren, zonder offer, draagt het Joodsche volk, over de wereld verspreid, waar het niet kan verdelgd worden, het ijk zijner godsdienst met zich rond: het bestaat, volgens de voorspelling van JESUS CHRISTUS door alle eeuwen heen, om tot gedurige getuige van het Christendom te dienen, even als de schaduw van een ligchaam het bestaan van dat ligchaam bewijst.

ook genaamd, zijn dus valsch, en, daarom, kwaad.

Het zijn *menschelijke uitvindingen*, terwijl de Godsdienst eene goddelijke instelling is. Het zijn heiligschennende nabootsingen der ware godsdienst, zoo als valsche munt eene misdadige nabootsing is van de echte.

Zou het niet dwaas zijn te zeggen: „Al de muntstukken *zijn goed*,” zonder onderscheid te maken tusschen de echte en de valsche?

Het zou nog waanzinniger zijn in het vervolg dat gezegde te herhalen, waarop wij nu een antwoord gegeven hebben: „Elke Godsdienst is goed.”

Het is eene zeer groote goddeloosheid of eene zeer groote dwaasheid; eene goddeloosheid, wanneer men zoo spreekt uit onverschilligheid, eene dwaasheid, als men het doet uit onwetendheid of uit ligtzinnigheid.

XVIII,

Is Jesus Christus iets anders dan een groot wijsgeer, dan een groot weldoener der menscheid, dan een groot profeet? Is hij waarlijk God?

ANTW. Hoor hoe hij u zelve antwoordt: „GIJ HEBT HET GEZEGD: IK BEN HET. — *Ben ik zoo langen tijd met u, en hebt gij mij niet gekend?* DIE MIJ ZIET, ZIET OOK DEN VADER; GELOOFT GIJ NIET DAT IK IN DEN VA-

DER BEN EN DE VADER IN MIJ IS!!!¹”

Ik zou een geheel boek moeten schrijven, om dat vraagstuk naar behooren te behandelen. Wij hebben het reeds aangeraakt, door de goddelijkheid der christelijke godsdienst te bewijzen. Wij zullen evenwel meer moeten aandringen op een punt, dat de grondslag van ons geloof uitmaakt en het moeten ontwikkelen.

I.

JESUS CHRISTUS is het bovenmenschenlijk Wezen waarvan het Evangelie ons spreekt? ²

En let op de eerste plaats eens op de reusachtige afmetingen van die figuur, vergeleken bij al de andere menschen! Allen sterven *geheel en al*; zij maken veel leven gedurende hun voorbijgaan, zij brengen de wereld in rep en roer..... en als zij van het tooneel der wereld verdwenen zijn, wat blijft er dan van hen over? Hun naam, eerst geprezen of gehoond, daarna met onverschilligheid behandeld, wordt begraven in de boeken. Zij *leven* niet meer op aarde.

JESUS CHRISTUS ALLEEN leeft nog, leeft altijd, leeft overal. Hij is tegenwoordig in de wereld. Heden ten dage, even als 1800 jaren geleden,

1) H. Matth., h. xxvi, v. 63, 64. — H. Marc. . h. xiv, v. 61, 62. — H. Luc., h. xxii, v. 70. — H. Joan., h. xiv, v. 9 en 10.

2) Het *Evangelie* is de geschiedenis van JESUS CHRISTUS, geschreven door ooggetuigen voor andere ooggetuigen, de Joden en de eerste Christenen; verhaald door de heiligste mannen, de Apostelen, die zich hebben laten dooden om de waarheid van hun woord te getuigen....

Men behoeft het Evangelie slechts te lezen om overtuigd te zijn van zijne waarheid. De ongeloofige Rousseau bekende zelve: *zoo vindt men niet uit, zeide hij, en de uitvinder van dergelyk boek zoude verwonderlijker zijn dan degene zelve die er de held van uitmaakt.*

bemint of haat men hem overal, te Parijs, te Londen, te Rome, te Petersburg, in Azië, in Amerika; overal verdedigt men hem en valt men hem aan, overal neemt men hem aan of verstoot men hem, even als ten tijde van zijn sterfelijk leven. Hij bevindt zich in den grond van al de groote bewegingen, die de wereld beroeren; hij is de hoofdvraag, het middenpunt waarop alle kwestien uitloopen die het hart der menschheid raken.

Hij leeft, hij spreekt, hij beveelt, hij onderwijst, hij verdedigt, hij ontwikkelt zijn matig leven in het Christendom, waarvan hij het beginsel, de ziel en de zamenvatting is. Het lot van het eene is het lot van het andere; want het Christendom is de voortzetting van het leven van JESUS CHRISTUS in het heelal, door alle eeuwen heen.....

Derhalve is JESUS CHRISTUS een algemeen, voortdurend, altijd tegenwoordig, gedurende negentien eeuwen handelend feit, in levende karakters geschreven op alle menschengeslachten, op alle landen, op alle volken. Het is een leven bij uitzondering, dat de wereld doordringt. Alles gaat voorbij, alles sterft rondom hem; **HIJ ALLEEN, HIJ ALLEEN** leeft en blijft bestaan!....

Er is derhalve in hem meer dan een mensch, en de groote Napoleon had gelijk toen hij zeide: „Ik weet wat menschen zijn, en ik zeg u, ik, dat **DIE MENSCH** meer was dan een mensch.”

II.

En, zonderling verschijnsel, JESUS CHRISTUS alleen eigen, dat leven hetwelk de wereld vervult sedert zijne verschijning op de aarde, heeft met

dezelfde magt de vroegere eeuwen vervuld, tot aan de wieg der wereld. Voor dienzelfden JESUS, voor wien de christen geslachten geleefd hebben, leven en zullen leven, *voor* HEM is het dat de geslachten der oude geloovigen, der leerlingen van Mozes, der Profeten, der Aartsvaders geleefd hebben! *In* HEM bebben zij geloofd; *op* HEM hebben zij gehoopt; HEM hebben zij verwacht; HEM hebben zij bemind! Op den middag, verlicht de zon met hare stralen, de gansche uitgestrektheid der baan die zij heeft afgelegd, en die zij nog moet doorloopen; zóó verlicht JESUS CHRISTUS, het middenpunt der menschheid, en verlevendigt hij alles, het verleden, het tegenwoordige, de toekomst.....

III.

JESUS CHRISTUS, en JESUS CRISTUS alleen, is het toonbeeld der volmaaktheid, het model waarnaar de zedelijke beschaafde wereld zich vormt, de mal waarin de menschheid, in zekeren zin, zich giet om hare ondeugden te hervormen. — Is de deugd wel iets anders dan de navolging van JESUS CHRISTUS?

Er is niets gemeens tusschen hem en eenig bekend toonbeeld der volmaaktheid, joodsch, grieksch, of romeinseh. Hij is HIJ, hij is ALLEEN. hij is EENIG; hij is boven alles verheven.

In de menschelijke volmaaktheid, bestaat er altijd mededinging in deugd, de eene mensch overtreft den andere; er zijn TEGENHANGERS. JESUS CHRISTUS, en JESUS CHRISTUS alleen, maakt eene uitzondering. Er bestaat eene gaping tusschen zijne volmaaktheid en die der andere menschen.

Welke naam kan men naast den zijne plaatsen?

Wie zou men met hem durven vergelijken? De Heiligen? die de helden der deugd op aarde zijn, zijn niets dan zwakke kopiën van hem.

Niemand denkt er aan, niemand heeft er immer aan gedacht om hem te *evenaren*; want men gevoelt dat hier onmogelijk sprake kan zijn van een medinger. Alles wordt verduisterd bij zijn licht, even als alle kunstlichten der wereld verduisterd worden door het licht der zon. Hij heeft het dan ook zelve gezegd: *Ik ben het LICHT der wereld.*

En die bovenmenschelijke volmaaktheid is een verschijnsel zonder antecedenten; niets heeft haar voorgegaan, niets haar voorbereid. Even als zijne leer, komt zij *geheel afgewerkt, geheel volkomen*, voort. Zij maakt geen deel uit van eenige wijsgeerige of godgeleerde school; er is geen oorzaak die haar voortbrengt of uitlegt, tenzij de tegenwoordigheid der VOLMAAKTHEID zelve, die GOD is. Zij verlicht alles, zij wordt door niets verlicht, zij is het brandpunt zelf van het licht.

Eene andere niet minder treffende opmerking, aan JESUS alleen eigen is deze: bij hem, is die waarlijk goddelijke volmaaktheid, welke zoo hoog verheven schijnt te zijn boven de menschheid, zoo onbereikbaar voor onze zwakheid, evenwel de meest praktische, de meest navolgbare, de meest vruchtbare, de eenige vruchtbare in navolgers en discipelen. Zij wordt voorgesteld aan alle menschen, aan het kind en aan den grijsaard, aan den ongeletterde en aan den geleerde, aan den arme en aan den rijke, aan dengene die begint en aan dengene die eindigt. Zij schijnt voor ieder in 't bijzonder gemaakt. Zij eigent

zich tot, kan worden toegepast op alles en hervormt alles; zij is de volmaaktheid voor allen!

Wie ziet dáár niet het kenmerk der Godheid? Kan de mensch iets van dat alles?

Eindelijk, laatste karakters der volmaaktheid van JESUS CHRISTUS; bovenmenschelijk gelijk alle anderen, en, gelijk alle anderen, *aan hem alleen eigen*: zijne volmaaktheid HEEFT NIETS OVERDREVENS.

De mensch overdrijft altijd zijne hoedanigheden. Zich zwak gevoelende, wil hij liever, uit vrees van te falen, overdreven zijn in het goede.

De heilige Vincentius van Paulo was nederig, maar hij schijnt de geringschatting van zich zelve te overdrijven; de heilige Carolus was gestreng, maar zijne gestrengheid schijnt ons schrikaanjagend te zijn; de heilige Franciscus, die arm was, schijnt zijne ontberingen te overdrijven, enz.; de menschelijke onvolmaaktheid schijnt tot zelfs in de heldhaftigheid door. — In JESUS CHRISTUS is het goede volkomen waar; niets is overdreven; de volmaaktheid der goddelijke natuur vertoont zich en smelt zamen in de ware en goede aandoeningen der menschelijke natuur. De geheele mensch vertoont zich in hem. De God en de mensch zijn geheel.

En juist uit dien hoofde, boezemt dat zoo volmaakt model geen wanhoop in; het is, integendeel, zacht, zoet en beminnelijk. Het is de waarheid eener volmaakte en mogelijke deugd, door een *Godmensch*, zoo *waarlijk mensch als hij waarlijk God is*, aan menschen voorgesteld.

Welk een wonder eenig in zijn soort! Welk een wonderwerk is *Jesus Christus!*.... Wie zal niet uitroepen: „De vinger GODS is hier!”

IV.

En zijne leer, en dat woord, dat, sedert achttien eeuwen is overwogen, besproken, aangevallen, ontleed door elke soort van wetenschap, door allerlei haat, door de grootste geniën, dat is toegepast op de maatschappijen, op de volken, op de personen, — nimmer heeft men het van dwaling kunnen overtuigen! — Altijd blijft het, „het licht der wereld;” en elke poging bevestigt hetgeen de Meester voorzeggd heeft: „*Hemel en aarde zullen voorbijgaan; MAAR MIJNE WOORDEN ZULLEN NIET VOORBIJGAAN.*”

Dáár waar het woord weerklinkt, dringt de beschaving, het verstandelijke en zedelijke leven, de vooruitgang, de verlichting door....; dáár, waar het niet heerscht, en naar mate het er minder heerscht, vindt men de verlaging, de magteloosheid, het materialisme, den dood.

Het WOORD VAN JESUS CHRISTUS heeft onze hedendaagsche maatschappij gesticht; dat woord is de leidman, de flambouw geworden die de menschelijke rede en de wijsbegeerte verlicht en geleidt; en, of ze het willen of niet, de ongehoovige christenen redeneren tegen JESUS CHRISTUS met hetgeen hij zelve hun gegeven heeft.

„*Nooit heeft een mensch, zeiden de Joden, gesproken zoo als deze mensch!*”

Inderdaad, open het Evangelie... Welke ongehoorde magt! welk gezag! welke kalmte! welke hemelsche eenvoudigheid!..... JESUS onderwijst hetgeen hij ziet, hetgeen hij weet, Hij redetwist niet; hij tracht niet te bewijzen, te overtuigen; zijn woord is hem genoeg; hij is zeker, hij spreekt op stelligen toon. Alleen de menschengeworden God tot de menschen sprekende, is in staat om zulk eene taal te voeren.

V.

Wat meer is, het woord van JESUS CHRISTUS bewijst zich zelf; want het bevestigd onophoudelijk zijne Godheid.

Hij zegt te zijn GOD, *de Zoon GODS*¹, *de Christus*, *de Waarheid*, *het Leven*, *de Verlosser*, *de Messias*.

„Indien gij de Christus zijt, zeiden hem de Joden, zegt het ons. — *Ik spreek tot u*, antwoordde hij hen, *en gij gelooft mij niet, De werken die ik in mijns Vaders naam doe, deze geven van mij getuigenis. IK EN DE VADER ZIJN ÉÉN.*” Zij willen hem steenigen, in plaats van dat woord te gelooven.

„Waarom, zegt JESUS, wilt gij mij steenigen?”

„Wegens godslastering, en omdat gij, *een mensch zijnde, U ZELVEN TOT GOD MAAKT.*”

De Samaritaansche vrouw spreekt hem over den Verlosser Christus die alle menschen moet zalig maken en hun alle waarheid moet leeren:

„IK BEN HET, zegt hij, *ik die tot u spreek.*

Een andermaal onderwijst hij de scharen die hem omringden: „*Voorwaar, voorwaar ik zeg het u, even als de Vader de dooden opwekt geeft de Zoon het leven terug aan wien hij wil...*, OPDAT ALLEN DEN ZOON EENE GELIJKE EER BEWIJZEN ALS DIE WELKE DEN VADER VERSCHULDIGD IS.

DEGENE, DIE DEN ZOON NIET VEREERT, VEREERT DEN VADER NIET.

Hij onderrigt een geleerden jood, die hem was komen raadplegen, „*Niemand*, zegt hij tot hem, *klimt ten hemel op dan degene DIE UIT DEN HEMEL*

1) Door *Zoon GODS*, verstonden noch JESUS CHRISTUS, noch de Joden tot wien hij sprak, *een rechtvaardig man, kind GODS, vriend GODS*. Hij en zij verstonden daardoor het *goddelijk woord*, de tweede persoon der Heilige Drieëenheid, de eeuwige en eenige Zoon GODS, GOD gelijk de Vader en de Heilige Geest. En daarom ook wanneer JESUS aan Caïphas verklaart „dat hij de *Zoon GODS* is,” roepen de hooge priesters en de phariseën uit dat hij *gelasterd heeft*, en veroordeelen zij hem ter dood als lasteraar, omdat hij zich zelven GOD gemaakt heeft.

IS NEDERGEDAALD, DE ZOON DES MENSCHEN DIE IN DEN HEMEL IS.”

„Zoozeer heeft GOD de wereld lief gehad, dat hij haar ZIJN EENIGEN ZOON heeft gegeven, opdat degene die in hem gelooft, niet sterve, maar het eeuwig leven bezitte. GOD heeft zijn ZOON in de wereld gezonden, opdat de wereld door hem verlost worde.

„Degene die in hem gelooft, zal niet veroordeeld worden, maar degene die niet gelooft, is vooraf geoordeeld, OMDAT HIJ NIET GELOOFT IN DEN EENIGGEBOREN ZOON GODS.”

Hij heeft den blindgeborene genezen; deze door de phariseërs, uit de synagoog verjaagd, omdat hij zeide dat zijn weldoener ten minste een profet was, vindt hem terug en werpt zich aan zijne voeten. GELOOFT GIJ IN DEN ZOON GODS?” vraagt JESUS hem. — „En wie is hij, Heer, opdat ik in hem geloove? — GIJ ZIET HEM; EN DEGENE DIE TOT U SPREEKT, HIJ IS HET ZELVE.” En die arme man zegt: „Ik geloof, Heer!” En, nederknielende, aanbidt hij hem.

Is het genoeg? of wilt gij hem nog meer hooren spreken?

„Uw vader Abraham, zegt hij aan de Joden, heeft zich verheugd, dat hij mijnen dag zou zien.— Hoe! antwoordt men, gij zijt nog geen vijftig jaren oud, en gij hebt Abraham gezien ¹!”

„— VOOR DAT ABRAHAM WAS, BEN IK.”

Tot de zuster van Lazarus, die hem komt vragen om haar broeder van den dood op te wekken, zegt hij: IK BEN DE OPSTANDING EN HET LEVEN, die in mij gelooft, al ware hij gestorven, zal leven. En een iegelijk die leeft en in mij gelooft, zal

1) Abraham leefde twintig eeuwen vóór JESUS CHRISTUS.

niet sterven in eeuwigheid. Geloofst gij dit? — Ja, Heere, antwoordt de getrouwe Martha, IK HEB GELOOFD, DAT GIJ DE CHRISTUS ZIJT, DE ZOON DES LEVENDEN GODS, DIE IN DEZE WERELD GEKOMEN ZIJT.

En eenige oogenblikken daarna, genaderd zijnde tot het reeds in ontbinding overgegaan lijk van Lazarus, voegt hij er deze goddelijke woorden bij:

„Vader, ik dank u, dat gij mij hebt verhoord. Ik wist wel, dat gij mij altijd verhoort: maar, om het volk, hetwelk rondom staat, heb ik dit gesproken, *opdat zij gelooven dat gij mij gezonden hebt.*

En hij riep met luide stem: „Lazarus, kom uit!” En de doode stond op, terwijl zijn aangezicht, zijne handen en zijne voeten gebonden waren met de grafdoeken....

Men zou het geheele Evangelie moeten aanhalen.

Leest voornamelijk zijn onvergelykelijke rede voor het laatste Avondmaal (in het Evangelie volgens Joannes, H. XIII en volgg.): IK BEN, zegt hij, DE WEG, EN DE WAARHEID, EN HET LEVEN. *Niemand komt tot den Vader, dan door mij. Indien gij mij gekend hadt, zoudt gij ook wel mijnen Vader gekend hebben; DEGENE DIE MIJ ZIET, ZIET MIJN VADER.*

En al wat gij den Vader zult vragen in mijnen naam zal ik doen, opdat de Vader in den Zoon verheerlijkt worde. Hebt mij lief. Indien gij mij lief hebt, onderhoudt mijne geboden en mijn Vader zal u beminnen, en WIJ zullen in u komen, en WIJ zullen in u wonen.”

Tot op zijn kruis, verzekert JESUS dat hij GOD is en spreekt hij als een GOD. De goede moordenaar, aan zijne zijde gekruist, roept door het geloof verlicht, uit: „Heer, gedenk u mijner in uw rijk. — Heden, antwoordt hem JESUS, zult gij met mij in het paradijs zijn.”

Eindelijk — want ik moet mij beperken, — de ongeloovige Thomas ziet hem, raakt hem aan na zijne verrijzenis; door de klaarblijkelijkheid overwonnen, valt hij aan zijne voeten en roept hij uit: „*Mijn Heer EN MIJN GOD!*” Wel verre van hem te berispen, keurt JESUS het goed: „*Dewijl gij gezien hebt, Thomas, HEBT GIJ GELOOFD. ZALIG ZIJN ZIJ DIE NIET GEZIEN EN TOCH GELOOFD HEBBEN!*”

Zie welke taal, welk gedrag, welke almacht! Hoe laat hij zich GOD noemen! hoe heeft hij den toon en de uitdrukking van een God! hoe eischt hij voor zich de regten der godheid, het geloof, de aanbidding, het gebed, de liefde, het offer!

Welnu, de redenering is eenvoudig deze:

JESUS spreekt de waarheid, of hij spreekt de waarheid niet. Een middenweg is hier niet te vinden.

1°. Spreekt hij de waarheid, dan is hij wat hij zegt te zijn, hij is GOD. Hij is de eeuwige Zoon van den levenden God, gezegend in de eeuwen der eeuwen, en al zijne woorden, zijne daden, zijne wonderen, zijne overwinning, laten zich gemakkelijk uitleggen. Niets is onmogelijk voor GOD.

2°. Indien hij onwaarheid spreekt, dan is hij (godslastering die ik ter naauwernood durf schrijven, ofschoon ik het doe om haar te be-

strijden) dan is hij een gek of een bedrieger.

Ja, *een gek*, indien hij niet weet wat hij doet; — een *verfoeijelijke bedrieger*, indien hij met kennis van zaken liegt.

Zoudt gij het ook durven zeggen? JESUS CHRISTUS, de wijze bij uitnemendheid, een gek!!! — JESUS CHRISTUS, de deugdzaamste de heiligste der menschen, een leugenaar, een heiligschennende bedrieger!!!

Men zou het verstand en den zedelijken zin moeten verloren hebben, om dergelijke dwaasheid te uiten.

DERHALVE IS HIJ GOD.

JESUS CHRISTUS is voor de menschelijke rede even als hij voor Caïphas was op den dag van zijn lijden. „*Ik bezweer u*, zeide de hoogepriester tot hem, *in den naam van den levenden God, ons te zeggen* OF GIJ DE CHRISTUS, DE ZOON VAN GOD ZIJT. — JA, antwoordt JESUS; GIJ HEBT HET GEZEGD, IK BEN HET.”

Men moet die bevestiging gelooven of niet; een middenweg is niet mogelijk.

Men moet JESUS CHRISTUS geheel en al aannemen, of hem geheel en al verwerpen. Degene die niet voor hem is, is tegen hem; degene die hem niet *aanbidt*, kan niet, zonder zich zelven tegen te spreken, zonder dwaasheid, hem loven, hem bewonderen, hem verheffen als een *wijze*, als een *groot man*, als een *profeet*.

„Maar misschien, zal iemand denken, noemde hij zich alleen God om zijne leer gemakkelijker te doen aannemen.”

Dan blijft de moeilijkheid toch in haar geheel bestaan; want zelfs de beste bedoeling zou nooit

zulk een groot, zulk een voortdurend bedrog kunnen verontschuldigen, en men zou daaruit niettemin moeten besluiten, dat dewijl het geheele leven van JESUS CHRISTUS eene bevestiging is geweest van zijne godheid, het een weefsel van dwaasheden en godslasteringen is geweest.

Maar, die reden daargelaten, deze onderstelling is volstrekt onaannemelijk. Inderdaad:

1°. Dergelijk verdichtsels zoude zijn geheele werk verwoest, zijne geheele leer vernietigd hebben. — JESUS CHRISTUS heeft maar één doel: de afgoderij te vernietigen, overal HET RIJK DER WAARHEID te herstellen: *door de waarheid*, de deugd en de heiligheid op aarde terug te brengen; GOD te geven wat aan GOD alleen toebehoort: het hart des menschen, zijn geloof, zijne genegenheid, zijne liefde. Kon hij, met dat denkbeeld, zonder waarlijk GOD te zijn, den titel van God aannemen en de regten van God voor zich vorderen, zonder daardoor den grondslag van zijn gansche doelwit te vernietigen?

2°. Dat zoogenaamd *middel*, bestemd om zijne leer te ondersteunen, zou hare geduchtste vijand zijn geweest.

Het *onmogelijke*, menschelijker wijze gesproken, in de prediking van JESUS CHRISTUS en van zijne Apostelen, was voornamelijk daarin gelegen, dat men den volken de goddelijkheid moest doen aannemen van dien armen, vernederden JESUS, van dien man van smarten: gestorven aan het kruis. Verzet zich niet juist de reden het meest daartegen in het christelijk onderwijs? Is dat niet juist de steen des aanstoots voor den ongeloofige? En JESUS CHRISTUS zou dat middel gekozen hebben om zijne godsdienst te doen

aannemen? Maar dat ware het toppunt van dwaasheid geweest! Welk een zonderling lokaas dat honderdmaal meer verschrikt dan de vischaak zelve!

Ik begrijp dat wanneer men de goddelijkheid van JESUS CHRISTUS eenmaal aangenomen heeft, zij een krachtig middel wordt om aan zijne leer te doen gelooven. Maar wie zou die onderstelling zelve hebben doen aannemen? en hoe zou JESUS CHRISTUS als een GOD hebben kunnen beschouwd worden, zonder eene *klaarblijkelijke* en *onweersaanbare* openbaring.

Neen, neen, ik herhaal het, het bovenmenschelijk karakter van JESUS CHRISTUS, zijne woorden, zijne verklaringen, zijne handelingen, zijn werk dat het christendom is, in aanmerking genomen, kan de redelijke en regtzinnige man maar ééne partij kiezen: hij moet nederknielen, de oneindige liefde aanbidden van een GOD, die de wereld zoo zeer bemind heeft dat hij haar zijnen eenigen Zoon heeft gegeven, en met den heiligen getrouw geworden (Thomas uitroepen: „MIJN HEER EN MIJN GOD! — DOMINUS MEUS ET DEUS MEUS!“)

XIX.

Het is veel beter protestant dan katholiek te zijn; men is toch altijd christen, en het is bijna hetzelfde.

ANTW. Wel zeker, *bijna*; even als de valsche munt *bijna* hetzelfde is als de echte. Het eenig verschil bestaat daarin, dat de eene echt en de andere valsch is.

1) Deze hoofdvrage is behandeld in een afzonderlijk werkje, getiteld: *Qu'est ce que Jésus-Christ? (Wie is Jesus-Christus?)*

I.

KATHOLIK EN PROTESTANT, „*bijna hetzelfde?*” --
Maar kent gij dan geen van beiden?

Dáár, waar de katholieke Kerk bevestigt,
ontkent de Protestant.

De Katholiek neemt als grondregel aan, de
onfeilbare leer der Kerk. — De Protestant ver-
werpt de Kerk, veracht haar gezag en kent
niets dan den bijbel, dien hij uitlegt zoo als
hij kan en zoo als hij wil.

De Katholiek put het christelijk leven uit de
zeven Sacramenten der Kerk, en onderhoudt
het voornamelijk door het ontvangen van de
Sacramenten der Biecht en der Eucharistie. —
De Protestant erkent die Sacramenten niet; hij
behoudt alleen het Doopsel, en hoe dan nog!....

De Katholiek aanbidt in de Eucharistie, JESUS
CHRISTUS die er waarlijk tegenwoordig is. —
De Protestant ziet daarin niets dan een ijdel
zinnebeeld, een stuk brood.

De Katholiek vereert de Allerheiligste Maagd
MARIA, de Moeder van den menschgeworden
GOD, hij roept haar aan, bemint haar. — De
Protestant gevoelt voor Haar een onverwinbare
verwijdering, die dikwijls gaat tot verachting,
tot afkeer.

De Katholiek vereert in den Paus, den Plaats-
bekleeder van JESUS CHRISTUS, het Opperhoofd
der geloovigen, den Opperherder en den onfeil-
baren Leeraar van GODS wet. — De Protestant
ziet in hem niets dan een Antechrist, den
plaatsbekleeder van satan en den vijand der
waarheid, enz., enz., enz.

Het Protestantisme staat tot het Katholicisme
als *neen* tot *ja*, en dat wel in de hoofdwaarheden

der G
is het

„H
te zij
is go
Ga
is ge
ling.
valsc

Ir
mee
Er
het
die
om
gen

ka
de
de
d

d

d
h

s

der Godsdienst. — Behalve dit kleine verschil, is het volkomen hetzelfde.

II.

„*Het is beter*, zeydet gij, *Protestant dan Katholiek te zijn.*” Neen. Dat alleen is *beter*, of liever dat is *goed*, wat *waar* is. Het overige deugt niets.

Ga uit van dit klaarblijkelijk beginsel: *Er is geen middenweg tusschen de waarheid en de dwaaling.* Wat niet waar is, is valsch, en wat niet valsch is, is waar.

In zake van Godsdienst, is dat beginsel nog meer van gewigt dan in elke andere zaak. — Er is maar ééne ware Godsdienst; wij hebben het gezien, de Godsdienst van JESUS CHRISTUS, die alle eeuwen, alle volken, alle menschen omvat, en die, daarom, altijd *katholiek* of *algemeen* werd genoemd.

De Protestantsche sekten zijn die eene en katholieke Godsdienst van JESUS CHRISTUS niet; de naam alleen duidt het aan; *derhalve* zijn zij de ware Godsdienst niet; *derhalve* zijn zij eene dwaling, eene vervalsching van het Christendom.

Dat alleen zou reeds genoeg zijn. Maar onderzoeken wij en laat ons verder gaan.

III.

JESUS CHRISTUS, de stichter van het Christendom, is daarvan alleen de Meester. Niemand heeft dat ooit ontkend.

Niemand heeft het regt om die Godsdienst te onderwijzen, te prediken, indien hij daartoe den last niet heeft gekregen van JESUS CHRISTUS.

Indien ik u eens zeide: „Mijn vriend, gij zijt christen. De christelijke godsdienst onderwijst u deze of gene leer, legt u dezen of genen

pligt op. Welnu, ik zal dat alles eens hervormen. Geloofst niet meer wat gij tot nu toe geloofd hebt, geloof nu hetgeen ik u onderwijs; ik onthef u van dezen of genen pligt die lastig is; ik veroorloof u hetgeen uwe godsdienst u verbiedt," enz.

Gij zoudt mij ongetwijfeld antwoorden: „Maar wie zijt gij toch dat gij zoo handelt? Mijne Godsdienst heeft maar één Meester, JESUS CHRISTUS. Heeft hij u gezonden? Wanneer en hoe heeft hij u gezonden? Bewijs mij de goddelijkheid uwer zending?”

Welnu, toen Luther, Calvijn, Zwingel, Hendrik VIII. enz., driehonderd jaren geleden, zich hebben opgeworpen als hervormers der christelijke Godsdienst, kon dat bezwaar van het meest eenvoudig gezond verstand hen hebben terug gehouden bij den eersten stap.

Velen hebben hun die vraag gesteld; zij hebben niets kunnen antwoorden¹; en de kwade driften alleen hebben hunne nieuwe godsdienst doen omhelzen.

Zij alleen derhalve die daarmede door JESUS CHRISTUS belast zijn, hebben het regt om zijne Godsdienst te onderwijzen. Maar die gezanten, die wettige, die *alleen* wettige leeraars der Godsdienst, die wettige Herders van het christen volk, wie zijn ze? hoe zal men ze herkennen? —

1) Evenwel, wilde Calvijn eens *een wonder* doen om de moeijelijkheid op te lossen. Ongelukkiger wijze nam hij zijne maatregelen slecht, of liever God verijdelde die. — Hij had een man betaald om zich dood te houden, ten einde hem daarna *op te wekken*. Toen hij, gevolgd door zijne vrienden, bij den gewaanden doode kwam, had Gods regtvaardigheid zijn medepligtige getroffen: hij lag wezenlijk dood in zijn bed.

Luther ontstak in toorn als men hem het bewijs zijner zending vroeg. Hij antwoordde met den onbescheiden vrager eenige scheldwoorden: *ezel, varken, hond, verduvelde turk*, en dergelijke liefelijkheden naar het hoofd te werpen.

Door middel van twee zeer eenvoudige opmerkingen.

De eerste is een groot historisch feit, zoo klaarblijkelijk, dat de protestanten die ter goeder trouw zijn, er zelfs niet aan denken om het te ontkennen, namelijk: dat de Paus, de tegenwoordige Bisschop van Rome, het Hoofd der katholieke Godsdienst is, en dat hij, door eene onafgebrokene opvolging van Opperpriesters, tot aan den heiligen Apostel Petrus opklimt; dat, de katholieke Bisschoppen ten allen tijde zijn beschouwd geworden als de opvolgers der Apostelen.

De tweede is de verklaring van dat feit door de eenvoudige lezing der plaatsen van het Evangelie, waar onzen Heer JESUS CHRISTUS zijne Apostelen en *hun alleen* de heilige zending geeft om zijne godsdienst aan alle menschen te prediken, en onder de Apostelen zelve den heiligen Petrus uitkiest, om het hoofd der geheele Kerk, de band van eenheid der herders en der geloovigen, de onveranderlijke grondslag van het levende gebouw te zijn, dat hij moet optrekken.

Ik vraag het u, wat is duidelijker, wat plegtiger dan die zending als herders en leeraars, welke de Apostelen ontvangen hebben? — „ONTVANGT DEN HEILIGEN GEEST, zegt hun de Zoon Gods; GELIJK DE VADER MIJ GEZONDEN HEEFT, ZENDE IK OOK U. (H. Joannes) GAAT DERHALVE EN LEERT ALLE VOLKEN; en doopt hen in den naam des Vaders, en des Zoons, en des Heiligen Geestes. Verkondigt het Evangelie aan alle schepselen. EN ZIET, IK BEN MET U ALLE DE DAGEN, TOT DE VOLEINDING DER WE-

RELD. WIE U HOORT, HOORT MIJ, WIE U VER-
SMAADT, VERMAADT MIJ. (HH. Matthæus en
Marcus.)

En dat andere woord des Heeren tot den heiligen Petrus gesproken, meent gij dat het niet even duidelijk en klaar is?

„Gij zijt Petrus¹, EN OP DEZE STEENROTS ZAL IK MIJNE KERK BCUWEN; en de poorten der hel zullen haar niet overweldigen. EN IK ZAL U DE SLEUTELEN VAN HET RIJK DER HEMELEN GEVEN. En al wat gij op de aarde zult binden, zal ook in den hemel gebonden zijn, en al wat gij op de aarde zult ontbinden, zal ook in den hemel ontbonden zijn².

1°. Er bestaat eene christelijke Kerk, omdat JESUS CHRISTUS zegt: *Mijne Kerk*.

2°. Er is maar eene Kerk, want hij zegt niet MIJNE Kerken, maar MIJNE Kerk.

3°. En welke is nu de ware, de eenig ware Kerk, onder al degenen die zeggen dat zij die eenige Kerk zijn? De Kerk die gesticht is op den heiligen Petrus, die bestuurd wordt door den heiligen Petrus, die onderrigt wordt door den heiligen Petrus, altijd levende in zijn opvolger, derhalve, de roomsch katholieke Kerk, waarvan de Paus, de opvolger van den heiligen Petrus, de Opperpriester en het Opperhoofd is.

Is die redenering niet hoogst eenvoudig? Daardoor alleen heb ik een protestant, die later katholiek is geworden, en eene russische schismatieke dame overtuigd.

1) In de hebreuwsche taal waarvan onze Heer zich bediende, is dat woord nog duidelijker, Vertaalde men volgens den letter, dan zou men moeten zeggen: *Gij zijt de steenrots*, en op die steenrots zal ik mijne Kerk bouwen.

2) Heilige Matthæus, h. xvi.

Op het punt van ten hemel te varen, heeft de Verlosser nogmaals aangedrongen en bevestigd, hetgeen hij aan den heiligen Petrus gegeven had, hem zeggende: „Weid mijne lammeren! Weid mijne schapen!” (H. Joänn. XXI: 15—17).

Derhalve zijn die groote beloften van JESUS CHRISTUS, gedaan aan de Paus en aan de Bisschoppen, de tegenwoordige Herders der katholieke Kerk, die *alleendoor* eene onafgebrokene opvolging tot den heiligen Petrus, het Opperhoofd der Apostelen, en tot aan de Apostelen opklimmen; aan hen, *en aan hen alleen*, is de zending toevertrouwd om te onderwijzen, te prediken, de Godsdienst te bewaren; zij, *en zij alleen*, zijn de *wettige* Herders van het christen volk. Met hen, *en met hen alleen*, blijft JESUS CHRISTUS tot de voleinding der eeuwen, om hen te behoeden tegen alle dwaling in de leer, en tegen alle fouten in de heiligmaking der zielen.¹

Wanneer ik derhalve mij aan hen onderwerp en naar hunne onderrigtingen luister, dan ben ik zeker de ware christelijke Godsdienst te kennen en te beoefenen.

En gelief hier de ontzagchelijke voordeelen van dit goddelijk, duidelijk en onfeilbaar *kanaal van gezag* op te merken, dat de katholieke Kerk ons aanbiedt. — Wat is het voor een katholiek gemakkelijk, om met volstreckte zekerheid te weten wat hij gelooven, wat hij vermijden moet om christen te zijn! Hij behoeft slechts te luisteren naar zijn pastoor, die gezonden is door zijn

1) Dat noemt men de *onfeilbaarheid* der Kerk: het is de onfeilbaarheid van JESUS CHRISTUS, van GOD zelve, die haar is medegedeeld.

Bisschop, die zelve vereenigd is met den Paus, den Plaatsbekleeder van JESUS CHRISTUS, zijn bedienaar op aarde, door wien hij onderwijst, door wien hij oppermagtig beslist wat men moet gelooven, doen en laten.

Hoe schoon, hoe eenvoudig is dat! Zie eens welke *volmaakte* EENHEID uit dat gezag voortvloeit! Overal hetzelfde geloof, dezelfde leer; te Rome, te Parijs, in China, in Amerika, in Azie, in Afrika, overal hetzelfde ware godsdienstig onderrigt, dat van den Plaatsbekleeder van JESUS CHRISTUS zelve! Overal hetzelfde priesterschap, dat, waarvan de Paus het zichtbare en JESUS CHRISTUS het onzichtbare Opperhoofd is! Overal hetzelfde offer, dezelfde eeredienst, dezelfde sacramenten, dezelfde middelen van heiligmaking en van zaligheid!

Des te schoonere, des te bovenmenschelijkere eenheid, omdat de christelijke maatschappij onder bestuur van den Paus (en zij alleen) zich *over de gansche aarde* uitstrekt.

Overal zijn er katholieken. Hun naam alleen duidt het aan (dat deed de heilige Augustinus reeds vijftien honderd jaren geleden opmerken): *katholiek* wil zeggen *algemeen*. De katholieke Kerk omvat alle tijden, alle landen, alle volken. En, zoo als onze Heer JESUS CHRISTUS het heeft aangekondigd, zal het laatste oordeel plaats vinden, wanneer de katholieke Kerk het Evangelie aan al de volken der aarde zal gepredikt hebben¹.

Overal waar zij doordringt, verspreidt de katholieke Kerk de christelijke *heiligheid*. Zij brengt overal en altijd de verhevenste volmaaktheid voort in degenen die hare onderrigtingen nako-

1) Matthaeus. II. xxiv. v. 14.

men. Zij is de moeder der heiligen. Sedert achtiën eeuwen heeft zij niet opgehouden heiligen voort te brengen, en JESUS CHRISTUS, haar GOD en haar stichter, bevestigd te zien door de wonderen van de heiligheid harer dienaars.

IV.

Het PROTESTANTISME daarentegen (zijn naam alleen doet het gissen), is eene verwoesting; eene ontbinding, van die geheele orde, onder het voorwendsel van hervorming. In dien naam ligt opstand opgesloten.

Verdeeld in duizende kleine sekten, die elkander onderling den banvloek naar het hoo'd slingeren, en die alleen eenstemmig zijn in hunnen haat tegen de oude Kerk: lutheranen, calvinisten, zwinglianen, sakramentarissen, wederdoopers, pedobaptisten, hernhutters, evangelischen, anglikanen, kwakers, piëtisten, methodisten, bevers, duikers; enz. enz. (men telt er meer dan twee honderd), is het protestantisme de *godsdienstige regeringloosheid*.

Het heeft het Christendom aangevallen tot in zijn wezen en zijne regeling. Het heeft den hoofdregel van het geloof verworpen, namelijk het onfeilbere onderwijs, en het goddelijk gezag van den Paus en van de Bisschoppen, de eenige wettige herders en leeraars. — En zoo doende heeft het, ofschoon hoog opgevende *van het geloof, het geloof*, dat is de ONDERWERPING van verstand en van hart aan het goddelijk onderwijs, vernietigd. De Protestant gelooft immers alleen aan zijne eigene uitlegging van GODS woord; hij stelt zich zelve, in plaats van degenen die JESUS CHRISTUS als regters gesteld heeft, als regter aan over de godsdienstgeschillen; hij gelooft in zijne

rede, niet in het woord Gods dat hij in zijn bijbel leest; hij heeft geen geloofsleer, hij heeft slechts *meeningen*, veranderlijk als hij zelve, en hij gelooft niet meer aan zijne meeningen. Zooveel hoofden, zooveel godsdiensten bij de Protestanten. En wat meer is, elk hoofd kan dagelijks van godsdienst veranderen. Ik ken eene zeer achtenswaardige protestantsche familie, uit vier personen zamengesteld, van welke ieder eene andere godsdienst heeft!!!

Om die zelfde reden, waait het Protestantisme met betrekking tot zijne leer, naar alle winden; het verandert telken jaar, telken dag in zijne geloofsbelijdenis. — Het verwerpt heden wat het gisteren leerde; het heeft geen eenheid, geen oudheid, geen algemeenheid, geen voortdurendheid.

Ik tart een Protestant om mij met juistheid te zeggen wat iedereen moet gelooven op straffe van niet in de christelijke waarheid te zijn.

„Gij verschilt, zeide weleer Tertulianus aan Montanus, derhalve dwaalt gij.”

V.

Het Protestantisme brengt deugden voort, omdat het overblijfsels van de waarheid heeft behouden te midden zijner afbraak; maar die deugden dragen wel den stempel van het mengsel. Zij zijn bijna altijd koel en trotsch, even als de deugden der phariseërs, — zij bestaan *ondanks het protestantisme*. In wezenlijkheid, zijn zij *katholiek*, zij behooren tot de Kerk. Hoe protestanter de protestanten zijn, hoe minder christelijke deugden ze bezitten; hoe meer zij tot ons naderen, hoe wezenlijker en levendiger hunne deugden zijn. Men heeft terecht van het protestantsche Engeland gezegd, dat het, onder de andere sek-

ten, de minst wanstallige was, omdat het de *minst hervormde was*¹.

Het protestantisme verwerpt alles wat troostrijk, teeder, liefderijk in de Godsdienst is: de heilige tegenwoordigheid van JESUS CHRISTUS in het Sakrament zijner liefde; den regterstoel der barmhartigheid en der vergiffenis; de liefde tot en de aanroeping der Allerheiligste Maagd MARIA, die zoete Moeder des Verlossers, die hij ons in zijn stervensuur tot Moeder heeft gegeven; de aanroeping der Heiligen, onze oudste broeders, onze vrienden, die reeds het vaderland zijn binnen gegaan, waar zij ons roepen en wachten; het gebed voor de dooden, enz., enz.

Het heeft geen *eeredienst*: want men kan dien naam niet geven aan hetgeen in de groote naakte kamer of zaal voorvalt, dien men *den tempel* noemt.

Zijt gij daar ooit binnentreden? Op het eerste gezigt meent men dat die vergaderingen vol van godsdienstigen geest zijn. — Men moet ze eens van nabij gadeslaan: daar is de goede GOD niet waarlijk tegenwoordig; men gevoelt daar vooral *zijne liefde* niet..... Men moet zich herinneren, dat de phariseën oudtijds veel geregelder ter tempel gingen dan de anderen!...

De hoofdondeugd van het Protestantisme is de opstand, is de HOOGMOED.

Het is dan ook onvruchtbaar in heiligen. Nimmer heeft het *eene WARE liefdezuster* voort-

1) Sedert vijf en twintig of dertig jaren vertoont zich onder de Protestanten die nog Christenen zijn, een zeer bepaald streven om tot de Katholieke Kerk te naderen. De godsdienst die zij zich zelve vormen, heeft bijna niets protestantsch dan de naam. Zij volgen ons na in zeer vele dingen, en velen hunner bedienaars varen niet meer uit tegen de Kerk; verscheidenen roepen de heilige Maagd aan, gelooven aan de Mis, enz. Het gezond verstand en de waarheid beheerschen langzamerhand de vooroordeelen der kindschheid en der sekte.

gebracht, dat is eene nederige en liefdevolle dienares van GOD en van zijne armen. Zijn ijver is dweepziek; zijne vurige aanhangers zijn zoogenaamde verlichten, onbestemden mijstieken, die meenen dat ze vervuld zijn met den Heiligen Geest, en aan wien die zoogenaamde geest dikwijls al zeer zonderlinge zaken openbaart!

Zijne zendelingen zijn bijbelverkoopers. Vergelijk ze eens met de Apostelen of met onze katholieke missionarissen, erfgenamen van den ijver, van de christelijke liefde, van het lijden der Apostelen, even als zij erfgenamen zijn van hun geloof! Welk een verschil!

Zijne *bedienaars* prediken zonder zending. Het zijn in het zwart gekleede heeren, die eene flauwe zedeleer preeken, welke hierop nederkomt: „Leest den bijbel, en doet wat gij goedvindt, — als gij maar oppast dat ge niet katholiek wordt.”

Met welk regt onderwijzen zij de andere? Zij bekennen zelve dat zij niet meer zijn dan zij, dewijl alle christenen priesters zijn, en, volgens een groot aantal, *alle de christinnen ook*..... Met welk regt komen zij GODS woord aan hunne broeders verklaren? Zijn ze onfeilbaar? Dewijl hunne geheele christelijke godsdienst bestaat in het bijbellezen, moesten zij immers met hun menschelijk woord niet tusschenbeide komen!

Die gehuwde mannen zijn niet meer *de mannen Gods*, de bruidegoms der Kerk, de mannen van zelfverloochening en opoffering, van christelijke liefde, van kuisheid, van volmaaktheid.

VI.

Alzoo, — om te besluiten, — strijdig met het uitdrukkelijk woord van JESUS CHRISTUS; strijdig

met de historische overlevering van al de verleden eeuwen; strijdig met het denkbeeld van vastheid, van eenheid, van volmaaktheid dat onafscheidbaar is van GODS werk, — zijn de protestantsche sekten, waarvan de oudsten naauwelijks drie honderd jaar geleden geboren werden, de jongsten vervaardigd, herzien, vermeerderd, en opgelapt zijn onder onze oogen, in onze eeuw, niet en kunnen ze niet zijn de *eene. ware, algemeene* maatschappij of Kerk der ware discipelen van JESUS CHRISTUS ACHTTIEN HONDERD JAREN GELEDEN, *gevestigd en daargesteld door de Apostelen* van den goddelijken Meester.

Ik zouf nog andere bewijzen kunnen bijbrengen; de volstreckte onmogelijkheid kunnen aantoonen om de goddelijke ingeving der Heilige Schriftuur; en in 't bijzonder van het evangelie te bewijzen zonder het onfeilbaar gezag der Kerk; — de ongerijmdheden, die de protestanten verplicht zijn zich te laten welgevalen, indien zij zich zelven willen gelijk blijven en getrouw zijn aan hunne beginselen; — het innerlijke en logische verband dat er bestaat tusschen de protestantsche beginselen en de wanordelijke leerstellingen der revolutionairen, enz. Wat wij gezegd hebben is meer dan voldoende¹.

1) Het is een merkwaardig verschijnsel, dat NOOIT een goede, in zijn geloof onderwezene en opregt godvruchtige Katholiek, tot het protestantisme is overgegaan, om beter te worden; terwijl de protestanten die katholiek worden, gewoonlijk de godvruchtigsten, de meest verlichten en eerbiedwaardigsten zijn, volgens de getuigenis zelfs van hunne geloofsgenooten.

Dikwijls (en heden ten dage meer dan ooit), zijn protestanten Katholiek geworden *op hun sterfbed*; NIMMER is een katholiek tot het protestantisme overgegaan in dat vreeselijk oogenblik, waarin de waarheid alleen zich voor de ziel vertoont om haar te oordeelen.

Deze opmerking zou alleen voldoende zijn, om de vraag te beslissen die ons bezig houdt, en om ons te doen besluiten dat de katholieke Godsdienst de eenig ware is.

Het is derhalve om *Christen* te zijn, niet genoeg dat men in de GODHEID van JESUS CHRISTUS gelooft, maar men moet, daarenboven, gelooven al hetgeen hij openbaart.

Derhalve, is *Christen en Katholiek zijn*, eene en dezelfde zaak.

Derhalve is er buiten de Katholieke Kerk geen waar christendom, en zoo als de heilige Ciprianus, Bisschop en Martelaar het, *zestien honderd jaar geleden*, verkondigde: „NIEMAND KAN GOD TOT VADER HEBBEN, DIE DE KERK NIET TOT MOEDER WIL HEBBEN”.

Derhalve, een protestant die de ware Kerk, de katholieke, apostolieke en roomsche Kerk kent, bestuurd en onderwezen door den Paus, *is verplicht daarin terug te keeren, op straffe van zijne ziel te verliezen*, — In zake van godsdienst, meer dan in alle andere zaken, is men verplicht de dwaling te laten varen, zoodra men haar kent, en de waarheid aan te kleven.

Derhalve en ten slotte, is het niet meer overeenkomstig de waarheid te zeggen: Ik kan katholiek, protestant, scheurmaker zijn, en toch niet ophouden christen te wezen, dan te zeggen: „Ik kan turk, heiden, jood of christen zijn, zonder daarom op te houden de ware godsdienst te bezitten”.

1) Wij schromen niet een weinig bij het protestantisme stil te staan, uit hoofde van eene scort van hernieuwde proselietenmakerij die men, in verscheidene landen, bij de protestantsche leeraars opmerkt. Met name te Parijs, hebben zij de geheele stad in wijken verdeeld, en zij bewegen hemel en aarde om scholen op te rigten en de kinderen der arbeidende klasse tot zich te trekken.

Er bestaat, daarenboven, een innig verband tusschen de protestantsche beginselen en de revolutionaire leerstellingen die Frankrijk ondermijnen. De vader onzer anarchisten is Calvijn. En de vader van Calvijn, is de duivel. *Vos ex patre diabolo estis*. — Ik zal mij niet onderwerpen: *Non serviam*. Dat is hun aller leus.

XX.

De Protestanten hebben hetzelfde Evangelie als wij.

ANTW. Zij hebben de letter, maar niet den geest van dat Evangelie. „Welnu, de letter doodt, zegt de heilige Paulus, en de geest maakt levend.”—De letter der Heilige Schriftuur doodt de protestanten, zoo als de letter der Profetiën de joden gedood heeft; omdat de protestanten, even als de joden, het heilig onderwijs verwerpen van degenen die *God zond om de letter te verklaren*. De joden hebben het onderwijs van JESUS CHRISTUS en van zijne Apostelen verworpen, en zij zijn verloren gegaan; de protestanten verwerpen het onderwijs van de wettige Herders der Kerk, en ze gaan verloren.

De Kerk bestaat vóór de Heilige Schriftuur. De Kerk is de goddelijke, door JESUS CHRISTUS gegrondveste instelling om de christelijke openbaring toe te passen, en, bij gevolg, de Heilige Schriftuur, een voor-naam deel dier openbaring, te bewaren, uit te leggen, te prediken, te verdedigen.

De Kerk, en de Kerk alleen, onderwijst ons *onfeilbaar*, in naam en op gezag van JESUS CHRISTUS, de goddelijke ingeving der gewijde Boeken. Zij alleen onderscheidt ze oppermagtig van de niet ingegeven boeken. Zij alleen verklaart den wezenlijken zin der duistere of betwiste plaatsen, en

zij doet het met het licht van denzelfden Geest die de Boeken zelven heeft ingegeven. Van haar eindelijk, hebben de protestanten die Boeken ontvangen.

Zonder de Kerk zijn, èn den Bijbel, èn het Evangelie, slechts eene doode letter voor hen. Daarom zeide de groote heilige Augustinus aan de kettters der vierde eeuw, die hem kwalijk begrepen bijbelteksten voorhielden; „*Ik zou het Evangelie niet gelooven, indien het gezag der katholieke Kerk mij „daartoe niet dwong*”¹.

XXI.

Een braaf mensch moet niet van godsdienst veranderen. Men moet de godsdienst waarin men geboren is, niet verlaten.

ANTW. Ja, wanneer men in de ware godsdienst, namelijk in de katholieke godsdienst, geboren is.

Maar wanneer men het geluk niet heeft gehad van katholieke ouders geboren te worden, en wanneer men het ware geloof gevonden heeft, dan is het niet alleen *geoorloofd*, maar *volstrekt noodzakelijk*, op straffe van zware zonde te begaan, de protestantsche (of andere) sekte te verlaten waarin men is opgevoed.

Dat is niet *afvallig worden*. *Afvallig* is alleen hij, die de waarheid verlaat, voor de dwaling.

1) „*Evangelio non crederem, nisi me cogeret, Ecclesiae catholicae auctoritas!*”

Als men de dwaling verlaat, om tot de waarheid terug te keeren, dan vervult men Gods wil; dan doet men eene zeer redelijke, wettige, eerlijke daad; dan handelt men volgens zijn geweten, dan vervult men den heiligste aller pligten.

Daarenboven doet men dan eene daad *van heldhaftige deugd*. — Want degene, die zich bekeert, heeft bijna altijd een vreeselijk onweder door te staan, de verwijten, de verachting, de beledigingen, de tranen, de smeekingen zijner familie, zijner vrienden, zijner geloofsgenooten, vooral der leeraars, die spijt gevoelen over dit verlies.

Dan moet hij zich die verhevene woorden des Zaligmakers herinneren: IK BEN NIET GEKOMEN OM VREDE, MAAR OM HET ZWAARD TE BRENGEN: *Ik ben gekomen om den zoon van zijn vader, de dochter van hare moeder te scheiden. . . . Want dikwijls zijn de leden zijner familie, de vijanden die de mensch het meest te duchten heeft.*

„*Die zijn vader en zijne moeder, zijn zoon of zijne dochter, meer lief heeft dan mij, IS MIJ NIET WAARDIG.*

„*En, die zijn kruis niet opneemt en mij niet volgt, is mij niet waardig*

„*GIJ ZULT DOOR ALLEN GEHAAT WORDEN OM MIJNEN NAAM. HIJ ECHTER DIE VOLHARDT TOT HET EINDE, DIE ZAL ZALIG ZIJN.*
(Heilige Matthæus, h. x.)

Eene beroemde protestante, Mevrouw de Staël, nam eens, bij gelegenheid van een godsdiensttwist, dien zij had uitgelokt omtrent de vraag van het veranderen van godsdienst, haar toevlugt tot dit alledaagsche gezegde: „*Ik wil leven en sterven in de godsdienst mijner vaderen. — En ik, mevrouw, in de godsdienst mijner voorvaderen,*” antwoordde hare geestige tegenpartij.

Iedereen kent de beweegreden van gezond verstand, die Hendrik IV heeft doen besluiten om van protestant, katholiek te worden. Hij woonde eene conferentie tusschen katholieke godgeleerden en protestantsche leeraars bij. „Kan ik zalig worden in de katholieke Kerk, vroeg hij aan de leeraars, toen de conferentie geëindigd was.” — Ja, Sire, antwoordden zij, maar gij zult gemakkelijker uwe zaligheid bewerken, indien gij de hervormde leer blijft aankleven.

— En gij, mijne Heeren, zeide de koning tot de katholieke godgeleerden, wat dunkt u er van? — Wij denken, Sire, en wij verklaren, dat dewijl gij de ware godsdienst gekend hebt, gij verplicht zijt die te omhelzen, en dat er in het protestantisme geen zaligheid meer voor uwe ziel te vinden is.

— Zoo; dan kies ik den veiligsten weg,

1) Over de protestantsche kwestie, leze men het werkje, getiteld: *Het hedendaagsch Protestantisme.*

besloot de koning opstaande ; dewijl ieder-een het daarover eens is, dat ik zalig kan worden in het katholiek geloof, word ik katholiek."

En hij zwoer zijne dwaling af. ¹⁾

XXII.

De katholieke kerk heeft haar tijd gehad.

ANTW. Zij bestaat weldra negentien honderd jaren , en bijna even lang heeft men dat van haar gezegd.

Elke eeuw , ieder goddelooze, iedere uitvinder van eene sekte of van eene ketterij, meent dat eindelijk die groote dag is aangebroken , waarop de katholieke kerk zal begraven worden ; ieder hunner meent, dat hij bestemd is om *De profundis* over het Pausdom , over de Mis , en over al de oude geloofsartikelen der Kerk aan te heffen . . . , en echter KOMT HET NIET, DAT GEWENSCHTE OOGENBLIK.

Zoo schreef in de eerste eeuw van het christendom , een proconsul aan keizer Trajanus: „Binnen kort, en dank de vervolging , zal *die sekte* vernietigd zijn, en zal men niet meer hooren spreken van dien gekruisigden God...."

En Trajanus is dood , en de gekruisigde God heerscht altijd in de wereld.

Zoo beroemde zich, drie eeuwen later ,

¹⁾ Over de protestantsche kwestie, leze men het werkje, getiteld: *Het hedendaagsch Protestantisme.*

Juliaan de Afvallige, dat hij „de doodkist van den Galileër in gereedheid bragt,” dat wil zeggen, dat hij zijne godsdienst en zijne Kerk zou vernietigen.

En Juliaan is gestorven, en de Galileër en zijne Kerk leven nog!

Zoo sprak, in de XVIe eeuw, Luther, die revolutionaire monnik, die den hoogmoed en den opstand tot eene godsdienst verhief, over het Pausdom als over eene oude, afgesleten zaak, die op het punt was van te eindigen. „O Paus,” zeide hij, „o Paus! ik was eene pest voor u gedurende mijn leven; na mijnen dood, zal ik uwen ondergang bewerken.

En Luther is overleden, en zijn protestantisme geraakt overal tot ontbinding! en het Pausdom blijft, altijd levendiger, altijd bloeiender, altijd meer geëerbiedigd dan immer!

Zoo schreef ook Voltaire, de persoonlijke vijand van JESUS CHRISTUS, Voltaire, die zijne brieven teekende: „*Voltaire Christomque*, ¹⁾” of „*Verpletteren wij den eerlooze*” (dat wil zeggen, verpletteren wij JESUS en zijne Kerk); zoo, schreef, zeg ik, Voltaire aan een zijner vrienden: „Ik ben het moede van altijd te hooren zeggen dat twaalf mannen de katholieke godsdienst hebben kunnen stichten, ik wil doen zien dat één man in staat is om haar te vernietigen.” — Binnen

1) *Voltaire die met Christus den spot drijft.*

twin
zal d

En
stier

een p
de w

En
heen

men
zele

Z
nieu

peli
lijk

dier
ver

M
ger

gri
nie

an
de

en

de

de

en

tr

p
e
E
C

twintig jaren , schreef hij aan een ander , zal de Galileër veel spels hebben !”

En , *twintig jaren daarna , dag voor dag* , stierf Voltaire wanhopig als een verdoemde , een priester roepende , dien zijne vrienden , de wijsgeeren , beletten tot hem te komen.

En de Kerk leeft altijd , door alle eeuwen heen , en zij verbrijzelt op haren vreedzamen togt , al degenen die haar willen verbrijzelen.

Zoo zal het ook gaan met onze groote nieuwerwetsche wijsgeerige en maatschappelijke stelsels , wier uitvinders zich zediglijk voordoen als hervormers van de godsdienst van JESUS CHRISTUS , en als plaatsvervangers van de katholieke Kerk.

Nog minder geducht dan hunne voorgangers , hebben die arme lieden zelfs geen begrip van hunne zwakheid ! Zij meenen iets nieuws te scheppen , maar zij doen niets anders , dan het oude thema der Voltaire's , der Calvijn's , der Luther's , der Ariussen enz. *opwarmen*.

Hebben zij dan het woord vergeten , dat de Verlosser tot den eersten Paus en tot de eerste Bisschoppen sprak : „ *Gaat derhalve , en leert alle volken ; IK ben met u alle de dagen , TOT DE VOLEINDING DER WERELD ?*”

Hebben zij vergeten hetgeen hij tot den prins der Apostelen zegt : „ *Gij zijt Petrus , en op deze steenrots , zal ik mijne kerk bouwen , EN DE POORTEN DER HEL ZULLEN HAAR NIET OVERWELDIGEN ?*”

Meenen zij te kunnen vernietigen, wat God gesticht heeft?

Neen, de katholieke Kerk „heeft haar tijd niet gehad:” zij zal alleen haar tijd gehad hebben, wanneer de wereld haar tijd zal hebben gehad.

De Kerk vreest niets; zij weet welk het goddelijk beginsel van hare kracht, van haar leven is. En zij zal hare tegenwoordige tegenstanders, nog gemakkelijker, nog bedaarder begraven dan zij hunne voorgangers gedaan heeft.

XXIII.

Ik wil het zuivere Evangelie, het oorspronkelijk Christendom.

ANTW. En ik wil het ook, en ik wil geen ander; en ik bezit het, indien ik goed katholiek ben; en gij kunt het op dezelfde voorwaarden bezitten.

Indien gij een goed katholiek zijt, dan beoefent gij het Evangelie in al zijne zuiverheid; dan hebt gij hetzelfde Christendom, dezelfde geloofsleer, dezelfde godsdienst als die der eerste christenen.

De tijd heeft het Christendom alleen gewijzigd in eenige zijner uitwendige vormen; de grond is dezelfde, volstrekt dezelfde zoolang als het bestaat. Die wijzigingen, die ontwikkeling welke aan weinig nadenkende lieden doen gelooven, dat het hedendaagsch Christendom verschilt van het oor-

spronkelijk Christendom, liggen in de natuur zelve der dingen, en treft men in al de werken Gods aan.

Is de *mensch* een van zich zelve verschillend wezen op één-, tien- of dertig-jarigen leeftijd? Immers, neen; het is *dezelfde* mensch, die zich langzamerhand ontwikkelt, en de volmaaktheid van zijn wezen verkrijgt. Zoo is het ook met Gods werken in de bovennatuurlijke orde.

Ten tijde der Apostelen, was de katholieke Kerk in hare opkomst; men zag toen nog niet al hare rijkdommen, al hare magt, al haar leven; maar dat alles bestond, gereed om zich van eeuw tot eeuw te ontwikkelen.

Hoe meer men de christelijke oudheid bestudeert, hoe meer men de waarheid erkent van hetgeen wij hier zeggen. En het is die naauwgezette studie, welke een groot aantal geleerde protestanten of ongeloovigen tot de katholieke godsdienst heeft teruggebracht, die, in de gedenkteeken van de drie eerste eeuwen der Kerk de treffende sporen en het beginsel van al onze katholieke instellingen vonden; onder anderen, de geestelijke suprematie van den bisschop van Rome, den opvolger van den heiligen Petrus, zijn leerstellig gezag, even als dat der bisschoppen, opvolgers der Apostelen: de pracht der eeredienst, het offer der Mis, met al de plegtigheden die

wij nog behouden hebben, en waarvan de meesten opklimmen tot de eeuw der Apostelen; de eeredienst der heilige Maagd, Moeder Gods; de eeredienst der Heiligen, der relikwieën, der beelden, de zeven Sakramenten, onder anderen de oorbiecht, enz.

Men heeft onlangs in de katakomben van Rome, vooral in die der heilige Agnes, welke *dagteekent van het midden der tweede eeuw*, geheele kapellen gevonden met verscheidene altaren waarin de relikwieën der martelaren rustten, met schilderingen, met beelden van de heilige Maagd, met een pauselijken zetel, met wijwatersvaten, met stoelen die dienden tot biechtstoelen, enz.

Men maakt dus grootelijks misbruik van de ligtgeloovigheid van het volk, als men het verkondigt dat het ware Christendom, het Christendom der eerste tijden, zich ergens anders bevond dan in de geloofsleer en in de godsdienst-oefeningen der katholieke Kerk.

Ten allen tijde hebben de woorden *christen* en *katholiek* dezelfde beteekenis gehad, en de goede katholieken van onzen tijd, verschillen in niets anders van de katholieken der eerste eeuwen dan in hunne kleeding: het geloof, het hart, de werken zijn dezelfde.

Al de ketterijen hebben zich hetzelfde aangematigd wat de zoogenaamde hervor-

mers der maatschappij en der godsdienst zich in onze dagen aanmatigen. Zij herhalen hetgeen, drie eeuwen geleden, Luther en Calvijn, *hunne voorvaders*, zeiden: „Wij willen het Christendom *hervormen*, door het terug te brengen tot zijne oorspronkelijke zuiverheid. Gij, katholieke Kerk, gij, katholieke priesters, begrijpt er niets van; gij hebt de waarheid, de godsdienst, de leer van JESUS CHRISTUS bedorven. Wij bezitten haar alleen, en brengen haar aan de wereld! Dat iedereen ons dus hoore: de menschelijke ellende gaat een einde nemen; ziet, een nieuw tijdperk gaat beginnen!....”

Laat ze maar praten, en geloof er geen letter van.

XXIV.

De Kerk is eene vijandin van den vooruitgang.

ANTW. Van welken vooruitgang? Er is een goede en ware vooruitgang, de ontwikkeling van al wat den menschen nuttig is; er bestaat ook een valsche, een leugenachtige vooruitgang, die zich alleen bezig houdt met het stoffelijk welzijn, die de hartstogten en de begeerlijkheden vleit, ten koste van het heil der ziel.

Deze tweede *vooruitgang* wordt door de Kerk geweerd, en bestreden met al de energie van hare menschenliefde, omdat zij weet dat het eene doodelijke ziekte, een kwaad, geen goed is. Wat den eersten vooruitgang

betreft, die alleen dien naam verdient, de Kerk is zijn vurigste medestander, zijn ware vriendin. Zij alleen heeft dien vooruitgang doen zegevieren over de schandelijke verfinning der zoogenaamde heidensche *beschaving*; zij alleen heeft hem in de wereld gevestigd; zij alleen, wat men daarvan ook zeggen moge, houdt dien vooruitgang staande, overal de ware vrijheid verdedigende tegen alle dwingelandij, het ware gezag tegen alle losbandigheid.

Zonder in 't allerminst den vooruitgang der nijverheid te verwerpen, die de groote hoop der oppervlakkige lieden doet gapen van bewondering, blijft zij tamelijk onverschillig voor dat snoeven op uitvindingen, op werktuigen, op telegrafen, op stoom, op centralisatie enz. omdat zij een wezenlijk gevaar daarin ziet, dat zekere stoffelijke voordeelen weinig kunnen goed maken. Zij is bevreesd dat uit dat alles meer kwaads, dan goeds zal geboren worden. En, om de waarheid te zeggen, hebben bijna al onze nieuwerwetsche verbeteringen niet tot eenig doel om de weelde uit te breiden, om de zinnen te streelen, en om de lieden boven hun stand te verheffen en de hoofden op hol te maken? Doen zij ons voor- of achteruitgaan op den weg van het goed, welke ons alleen tot ons opperste doel, tot het eeuwig geluk voert? Die weg alleen is de weg van vooruitgang.

De andere is eigenlijk niets dan zinbedrog. De ondervinding toont dat van dag tot dag met eene meer en meer smartelijke klaarblijkelijkheid aan.

Hoe meer de weelde toeneemt, hoe grooter de ellende van het volk, hoe brandender de handelskoorts wordt, hoe meer de werkman en de werkster aan de willekeur der groote eigenbaatzuchtige kooplieden zijn overgeleverd.

Er zou veel over dat alles te zeggen zijn, over de bureaucratie, over de ontvolking van het platte land, over het overvoeren van alle betrekkingen (behalve van de beste, de armste en de heiligste van allen: de priesterlijke bediening); over den algemeen lust om alles te weten, alles te lezen; over de half-wetenschap die alle volken doet ten ondergaan, in stede van ze te verlichten, enz., enz. Het zij ons voldoende dit feit goed te doen uitkomen, dat men aan de Kerk niet even als aan onze *groot*e mannen en onze dagbladschrijvers knollen voor citroenen kan verkoopen, en dat zij, in de beweging onzer nieuwe maatschappijen, alleen begunstigt wat goed en braaf, zuiver, nuttig en christelijk is en volgens God.

XXV.

Er wordt in het Evangelie niet van den Paus gesproken.

ANTW. Daar wordt zoo zeker van den Paus gesproken, dat de protestanten te ver-

geefs sedert drie eeuwen worstelen tegen de verpletterende klaarblijkelijkheid van de woorden onzes Heeren JESUS CHRISTUS, zoo als die zijn opgeteekend in het zestiende hoofdstuk van het Evangelie van den heiligen Matthæus. Hoort slechts:

Onze Heer, in de vlakte van Cæsarea gekomen, ondervroeg zijne twaalf Apostelen over de meening die de menschen van hem koesterden. „Wat zegt men van mij? vraagt hij hun, en wie denkt men dat ik ben?” De Apostelen antwoordden: „Eenigen gelooven dat gij de verrezen Joannes de Dooper zijt; anderen dat gij de profeet Elias zijt, en weder anderen Jeremias, of een der oude profeten. — Maar gij, voegt de Heer er bij, wie zegt gij dat ik ben!” Toen treedt Simon Petrus voor zijn Meester, en, in naam der anderen, in naam der geheele toekomstige Kerk antwoordende, roept hij met liefde uit: „Gij zijt de Christus, de Zoon van den levenden GOD;” *tu es Christus, Filius DEI vivi.* — JESUS werpt een blik van goddelijke teederheid op hem, en spreekt: „Zalig zijt gij, Simon, zoon van Jonas; want vleesch en bloed heeft u dit niet geopenbaard, maar mijn Vader, die in de hemelen is. En ik zeg u: gij zijt PETRUS, en op deze steenrots zal ik mijne Kerk bouwen, en de poorten der hel zullen haar niet overweldigen. En ik zal u de sleutelen van het rijk der hemelen geven. En al wat gij op aarde zult binden,

zal ook in den hemel gebonden zijn; en al wat gij op aarde zult ontbinden, zal ook in den hemel ontbonden zijn."

Ziedaar het geheele katholieke Pausdom; ziedaar in korte woorden door Christus zelve, duidelijk verklaard door Gods mond, waarin het geestelijke oppergezag van den Paus, van den opvolger van Petrus op den stoel van Rome, en het Opperhoofd der Kerk bestaat.

Merk in de eerste plaats op welk denkbeeld het Evangelie ons geeft van de eenige grootheid der prerogatieven van den heiligen Petrus! „Mijn Vader heeft u geopenbaard, zegt hem de Verlosser, dat ik de Christus, de vleeschgeworden God, de eeuwige Zoon van den eeuwigen God ben. Uit hoofde daarvan, neem ik u, kies ik u alleen onder alle menschen, om, even als ik zelve ben, een eenig Wezen, een afzonderlijk mensch, boven allen verheven, te zijn: *et ego dico tibi*; uit dien hoofde, zeg IK aan u. Ik, de Christus; aan U, den Plaatsbekleeder van den Christus. Ik, die door mijne natuur de Opperpriester der wereld, de Vader en de Monarch der zielen, het Opperhoofd der Godsdienst ben; aan u, dien ik door mijne genade maak hetgeen ik door mijne natuur ben: Opperpriester, Vader en Koning der zielen, Hoofd der Godsdienst.

En wat zegt JESUS CHRISTUS nu aan dien geliefden discipel, uitverkoren onder al de

discipelen? „*Gij zijt* PETRUS. Door uwe natuur, zijt gij slechts Simon, een arme visscher en een arme zondaar; door de genade, maak ik u de *steenrots*; ik verander u, u en uwen naam; ik geef u de hechtheid van den steen, de onbewegelijkheid der rots, opdat ik op die rots, op dien steen, den grondslag mijner Kerk kunne vestigen. In den hemel, onzichtbaar, zal ik de hoeksteen, de eenige onwrikbare steen zijn, waarop de geheele Godsdienst, het gansche heil der wereld rust; op de aarde, te midden der menschen, plaats ik u, mijn Plaatsbekleeder, als een andere ik zelve; gij zult op mij steunen, en mijne Kerk zal op u steunen; *et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam*; en op deze steenrots zal ik mijne Kerk bouwen, stichten. *

Omdat mijne Kerk aldus op u en op mij, op mij in u zal steunen, zullen de magten der hel haar nimmer kunnen overwinnen; *et portae inferi non praevallebunt adversus eam*. De magten der hel, dat is de razernij en de trouweloosheid der joden, de woede der beulen, de magt der Cesars, de list der kettters, het aantal der barbaren, de opstand der valsche christenen, de ondankbaarheid der menschen, de verzuimen en de zwakheden van de bedienaars zelve der Godsdienst. Niets van dat alles zal de Kerk kunnen overweldigen, omdat de Kerk in u de kracht, de waarheid, den steun zal vinden die noodig

zijn voor haar bestaan. Even als ik, zal de Kerk hare dagen van strijd en van duisternis, van rouw en van bloed hebben; maar altijd, voor haar even als voor mij, zal na het Lijden, de glansrijke zon van Paschen opgaan."

Ten einde zijn doel te verwezenlijken, geeft Onze Heer aan Petrus „de sleutels van het Rijk der hemelen; *et tibi dabo claves regni calorum;*" en met die sleutelen, het teeken der opperheerschappij, geeft hij hem de discretionaire magt, de volstreckte en onbeperkte magt om zich daarvan te bedienen, ten einde te openen en te sluiten, te binden of te ontbinden, hem met zijnen onfeilbaren mond verklarende, dat „AL wat hij op aarde zou binden, gebonden zoude zijn in den hemel; en AL wat hij op aarde zou ontbinden, zoude ontbonden zijn in den hemel; *et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in caelis.*" Niets wordt uitgezonderd: *al hetgeen gij zult binden, al hetgeen gij zult ontbinden;* derhalve, wordt de Paus als opperste en onfeilbare regter gesteld over *al* de kwestien die het heil der wereld kunnen raken; opperste en onfeilbare regter over alle leerstukken; opperste en onfeilbare leider van alle gewetens, van alle maatschappijen, van alle instellingen, kortom, Vader der menschen en der volken, Beschermmer van alle regten, Herder der wereld.

Ziedaar wat de Paus is, in de gedachte

van Christus; ziedaar den Paus van het Evangelie; ziedaar de orakels en de besluiten van Gods Zoon. Daarom verklaarde de heilige Leo de Groote, toen hij, vijftien eeuwen geleden, diezelfde bladzijden van het Evangelie uitlegde, dat: „dit woord het woord is des levens, dat het ten hemel voert, degenen die het aannemen en het nakomen, en in de diepten der helle stort, degenen die het verwerpen.”

De Kerk, die roemrijke voorregten door den goddelijken Verlosser aan den Paus gegeven, op de algemeene Kerkvergadering van Florence erkennende, heeft ze in een beroemd geloofsdecreet geformuleerd, dat vervat is in deze plegtige bewoordingen: „Wij bepalen en verklaren dat de Heilige Apostolische Stoel en de roomsche Opperpriester, den eersten rang in de wereld bekleedt; dat hij, de roomsche Opperpriester, de opvolger van den heiligen Petrus, de Prins der Apostelen, en de ware Plaatsbkleeder van Christus is; dat hij het Hoofd is der geheele Kerk, de Vader en de Leeraar van alle christenen; en dat eindelijk Onze Heer JESUS CHRISTUS aan hem alleen, in den persoon van den heiligen Petrus, de volkomene magt heeft gegeven om de algemeene Kerk te weiden, te leiden en te besturen, zoo als de handelingen en de beslissingen der algemeene Kerkvergaderingen getuigen.” Zóo spreekt de Kerk, in deze,

even
ligst

M

Eva

Het

spre

Men

indi

spre

kon

keli

trou

„

niet

ma

te r

spr

en

dat

hoe

niet

lij

aan

wa

ge

om

sla

On

va

tij

oc

za

even als altijd, overeenkomstig het allerheiligste woord van haren goddelijken Stichter.

Met welk regt beweert men dan, dat het Evangelie geen gewag maakt van den Paus? Het spreekt van den Paus, zoo als het spreekt van de heilige Drieëenheid, van de Menschwording, van de Verlossing, enz.; indien het den naam niet uitspreekt, dan spreekt het toch van de zaak, en daarop komt het alleen aan, dat alleen is noodzakelijk. Men moet onwetend of ter kwader trouw zijn, om zich daarin te vergissen.

„Maar het Evangelie spreekt ten minste niet over de tijdelijke magt.” — Dat is zoo; maar het behoefde daarvan ook geen gewag te maken. Wanneer men over een mensch spreekt, spreekt men dan over zijn hemd, en zijne kleederen? en is het niet natuurlijk dat de wapenrusting bij den krijgsman behoort? De tijdelijke magt van den Paus is niets anders; het is een kleed van betamelijkheid en van eer, dat de christenvolken aan hun Vader hebben gegeven; het is eene wapenrusting, die de soldaten van Christus geschonken hebben aan hun opperhoofd, om het des te veiliger te behoeden tegen de slagen en de verrassing van den vijand. Omdat men het Pausdom wil vernietigen, valt men, sedert verscheidene eeuwen, zijne tijdelijke magt aan. Indien het den duivel ooit gelukt, om hem die te ontrukken, dan zal hij aan den Plaatsbekleeder van Christus

en aan de gansche Kerk een zijner geduchtste slagen hebben toegebracht. Wanneer de Opperpriester, van zijne tijdelijke magt beroofd, geen wortel meer in de aarde zal hebben, dan zal de Antichrist nabij zijn, en met hem de voleinding der eeuwen en het laatste oordeel! ¹

XXVI.

Ik heb mijn eigen godsdienst. Iedereen is vrij om zijne godsdienst uit te oefenen zoo als hij het goedvindt; dat gaat mij alleen aan, en ik dien God op mijne wijze.

ANTW. *En uwe wijze*, niet waar, is om hem niet te dienen! Dat is juist als de lieden, die door „vrijheid van geweten”, verstaan vrijheid om geen geweten te hebben.

Neen, iedereen is niet vrij om GOD te dienen zoo als hij goedvindt, maar hij MOET GOD dienen, zoo als GOD WIL gediend zijn, en niet anders.

„Dat gaat u aan,” het is waar; maar er is nog iemand dien het ook aangaat, namelijk de Kerk, aan welke God BEVOLEN heeft u te leeren hoe gij hem dienen moet: „*Gaat*, heeft hij aan de eerste Bisschoppen zijner Kerk gezegd; *gaat*, EN LEERT ALLE VOLKEN, EN LEERT HEN ONDERHOUDEN, AL HETGEEN IK U BEVOLEN HEB. *Die u hoort, hoort mij, die u versmaadt, versmaadt mij; en ziet, ik*

1) De kleine Verhandeling, getiteld: *le Souverain Pontife*, geeft meer bijzonderheden over het geestelijk gezag van den Paus: die, welke tot titel heeft: *l'Eglise*, behandelt de kwestien welke betrekking hebben op de Kerk; het kleine, in den volkstrant geschreven werkje, getiteld: *le Pape*, bespreekt de bijzondere kwestie van het tijdelijk gezag.

ben met u alle de dagen, tot de voleinding der wereld.

De christelijke Godsdienst (of de katholieke, dat is hetzelfde) is de *eenig* ware Godsdienst, wij hebben het vroeger gezien ¹; zij is dus de eenig ware en wettige dienst van God.

Iedereen derhalve

1°. Die niet al de christelijke waarheden gelooft welke de Kerk leert, welke zij heeft zaamgevat in de Geloofsbelijdenis der Apostelen, en welke zij in de katholieke Katechismus uitlegt;

2°. Die niet naar zijn beste vermogen de tien geboden Gods en de wetten welke de Herders der Kerk maken, onderhoudt;

3°. Die niet de christelijke deugden beoefent (de kuischheid, de nederigheid, de zachtmoedigheid, de onthechting, de gehoorzaamheid, enz.) en die niet de aan die deugden tegenovergestelde ondeugden vliedt;

4°. Die niet al de middelen ter zaligheid, welke de Kerk aan hare kinderen voorhoudt, dat wil zeggen het gebed en de sakramenten, gebruikt;

Iedereen, zeg ik, die God niet op die wijze dient, *dient hem in wezenlijkheid niet*. Hij biedt God eene eeredienst aan, die God niet verlangt; hij wil zijne zaligheid bewerken op eene andere dan de hem voorgeschre-

1) In de nummers XVIII, XIX en XX.

vene wijze, hij bezit de Godsdienst in schijn, niet in werkelijkheid.

Derhalve zijt gij niet vrij om God te dienen zoo als u goeddunkt; vooral zijt gij niet vrij hem in 't geheel niet te dienen.

XXVII.

De Priesters zijn menschen even als wij; de Paus en de Bisschoppen zijn menschen: hoe kunnen menschen onfeilbaar zijn? Ik wil God wel gehoorzamen, maar geen menschen gelijk ik.

ANTW. Dat is juist hetzelfde als of een soldaat zou zeggen: „Ik wil den koning wel gehoorzamen, maar ik zal mijn generaal, mijn kolonel, mijn kapitein niet gehoorzamen, want zij zijn *onderdanen* des konings even als ik ben.”

Zou het moeilijk zijn daarop een antwoord te geven?

Mijne zaak is hier niet moeilijker.

De Kerk, dat is zoo, is zamengesteld uit *menschen*: de Paus, de Bisschoppen, de Priesters zijn menschen.

Maar het zijn menschen door JESUS CHRISTUS zelven bekleed met de geestelijke magt en het goddelijk gezag.

En uit dien hoofde, *zijn het geen menschen gelijk de anderen.*

De Apostelen, die de eerste Bisschoppen der Kerk waren, zijn door Onzen Heer JESUS CHRISTUS aan de menschen gezonden als zijne plaatsvervangers. Gehoorzaamt men hen, dan gehoorzaamt men geen menschen, maar GOD, JESUS CHRISTUS. Hen

niet gehoorzamen, hunne wetten verachten, is ongehoorzaam zijn aan GOD, JESUS CHRISTUS versmaden. „*Die u versmaadt, versmaadt mij.*”

Ik onderwerp mij niet aan den mensch, maar aan GOD, die door hem zijn gezag op mij uitoefent.

Het eenige onderscheid tusschen de Geboden GODS en de Geboden der Kerk, is dat de eerste ons regtstreeks gegeven zijn, en de tweede zijdelings, door de tusschenkomst zijner gezanten; maar het is altijd GOD die beveelt.

Eigenlijk gezegd is ook niet *de mensch* onfeilbaar in den Paus, maar JESUS CHRISTUS, maar GOD, die hem met zijne waarheid bekleedt, opdat hij geene dwalingen aan de christen volken zou kunnen leeren.¹

Daarom moet men ook in zake van geestelijke gehoorzaamheid, geen acht slaan op de persoonlijke hoedanigheden van den Paus, of van den Bisschop, of van den Priester die ons de heilige zaken toedient, maar alleen op zijn wettig gezag, op zijn karakter van Paus, van Bisschop, of van Priester.

Uit dien hoofde, moeten de gebreken, somtijds zelfs de ondeugden van een Priester

1) Het is niet overbodig hier bij te voegen, dat de Kerk alleen onfeilbaar is in zake van godsdienst, zoo als de bepaling der geloofsartikelen, den regel der zeden, de algemeene tucht, de liturgie, de kanonisatie der Heiligen, enz.

Onze Heer JESUS CHRISTUS staat haar bij in alle dingen, en belet haar altijd iets vast te stellen tegen de waarheid of het geestelijk welzijn van het christenvolk.

Alleen daarin is zij onfeilbaar.

(hetgeen, Goddank, zeldzaam is), in onze harten den eerbied, het geloof, de liefde voor de Godsdienst niet verminderen.

Die zwakheden komen voort uit den *mensch*, niet uit den *priester*. Zij kunnen het goddelijk priesterschap, waarmede hij bekleed is, niet treffen. Heeft de misdaad van Judas zijne bediening bevlekt?

Om die reden ook zijn de Mis, de absolute enz.; van een slechten priester even *geldig* als de Mis, de absolute enz. van een getrouwen priester. De consecratie heeft even goed plaats door de woorden van den eene als van den andere; deze even goed als gene vergeeft zonden; omdat die handelingen gedaan worden door den priester en niet door den *mensch*, en omdat de zonden die de priester begaat, hem het onuitwischaar karakter van het priesterschap niet ontnemen.

De pligtvergeten priester is zeer schuldig; maar zijn priesterschap blijft altijd hetzelfde; het is het priesterschap van JESUS CHRIS-
TUS, dat niets van aard kan doen veranderen of vernietigen.

XXVIII.

Buiten de Kerk geen zaligheid! Welk eene on-
verdraagzaamheid! Zulk eene harde leer kan ik
niet aannemen!

ANTW. Gij kunt dat niet aannemen in den zin *waarin gij het verstaat*, dat is: Die niet katholiek is, is verdoemd.

Zoo gaat het: men kritiseert de Godsdienst, omdat men haar niet begrijpt; en men laat haar dingen zeggen, die haar afgrijzen inboezemen.

Die woorden toch drukken de eenvoudigste der waarheden, eene waarheid van het gezond verstand uit, als men ze verstaat zoo als de Kerk het ons leert. „Buiten de Kerk, geen zaligheid,” dat wil zeggen: het licht sluit de duisternis uit; het wit, het zwart; het goed, het kwaad; het leven, de dood, en de waarheid, de dwaling enz.

Waarin bestaat dan hier het geheim? Waarin ligt de moeilijkheid?

„Buiten de Kerk, geene zaligheid,” dat wil eenvoudig zeggen „dat men, op straffe van zware zonde, verplicht is de ware Godsdienst (dat is de katholieke Godsdienst) te gelooven en te beoefenen, *als men het kan doen.*” Dat beteekent: „gij zondigt, en derhalve doet gij uwe ziel verloren gaan, indien gij *vrijwillig* de waarheid verwerpt, wanneer zij zich aan u voordoet.” Is dat iets buitengewoons? Moet men daarom schreeuwen dat de Kerk onverdraagzaam, wreed is?

Een protestant, een schêurmaker, wordt niet *verdoemd*, alleen omdat hij protestant of scheurmaker is. Indien hij *ter goeder trouw* dwaalt, dat wil zeggen, indien hij om de eene of andere reden, het katholieke

geloof niet heeft kunnen kennen en omhelzen, dan beschouwt de Kerk hem als een harer kinderen: en, indien hij geleefd heeft naar hetgeen hij gemeend heeft de ware wet Gods te zijn, dan heeft hij even veel regt op de hemelsche gelukzaligheid, als ware hij katholiek gsweest?

Er zijn, Goddank! een groot aantal protestanten, ter goeder trouw, en, zelfs vindt men er soms onder hunne leeraars. De heer de Cheverus, bisschop van Boston, heeft er twee, zeer geleerde en zeer godvruchtige lieden, bekeerd, en, na hunnen terugkeer tot de katholieke Kerk, verklaarden zij aan den goeden bisschop, dat zij, tot op het tijdstip waarop zij zijne kennis maakten, nooit aan de waarheid hunner godsdienst getwijfeld hadden.

Verontrusten wij ons, voor het overige, niet over het oordeel dat God over de protestanten en de ongeloovigen zal uitspreken. Van den eenen kant weten wij, dat God goed is, dat hij de zaligheid van alle menschen wil, en van den anderen kant, dat hij de regtvaardigheid zelve is. Dienen wij hem naar ons beste weten, en maken wij ons over de anderen niet ongerust.

Men verwacht gewoonlijk twee wezenlijk verschillende dingen: *de onverdraagzaamheid met betrekking tot de leer en de onverdraagzaamheid met betrekking tot de personen*, en, na alles verward te hebben, houdt men zich

verontwaardigd, schreeuwt men over hardvochtigheid, over barbaarschheid!

Indien de Kerk leerde hetgeen men beweert dat zij leert, o ja, dan zou zij hard en wreed zijn en dan zou men haar met moeite kunnen gelooven.

Maar zóó is het niet. De Kerk is alleen onverdraagzaam in billijke, ware, *noodzakelijke* mate. Vol barmhartigheid voor de personen, *is zij alleen onverdraagzaam voor de leerstellingen*. Zij doet even als God, die, in ons de zonde verfoeit en den zondaar bemint.

De leerstellige onverdraagzaamheid is het wezenlijk karakter der ware Godsdienst. De WAARHEID, die zij belast is te onderwijzen, is immers volstrekt onveranderlijk. Iedereen moet zich naar haar voegen; zij moet voor niemand buigen. Iedereen die haar niet bezit, bedriegt zich. Met haar is geen verdrag mogelijk; 't is alles of niets. Buiten haar, vindt men niets dan dwaling.

De katholieke Kerk *alleen* is altijd zoo onbuigzaam in hare leer geweest. Dat is welligt het treffendste bewijs van hare waarheid, van de goddelijke zending harer Herders,

Toegevend voor de *zwakheden*, is zij het nooit geweest, zal zij het nimmer zijn voor de *dwalingen*. „Indien iemand niet gelooft hetgeen ik leer, zegt zij in de geloofsregelen die door hare kerkvergaderingen geformu-

leerd zijn, *dat hij zij anathema!*" dat wil zeggen, afgesneden van de christelijke maatschappij.

De waarheid alleen spreekt met die magt.

Hebben de lieden die de Kerk van wreedheid beschuldigen met betrekking tot de onverdraagzaamheid, welke zij haar toedichten, in het *Contrat social* van Rousseau, den grooten apostel der onverdraagzaamheid, dezen treffenden grondregel gelezen?

„De souverain kan *uit den staat verbannen*, iedereen die niet gelooft in de artikelen van het geloof des lands. . . . Indien iemand, na diezelfde leerstukken in het openbaar te hebben erkend, *zich gedraagt als geloofde hij ze niet*, hij ONDERGA DE STRAF DES DOODS!" (Boek IV, hoofdst. VIII.)

Welk eene verdraagzaamheid!!!

Gij zult moeten bekennen, dat de Kerk het beter begrijpt dan hare bedillers.

XXIX.

Maar de Heilige Bartholomeusnacht?

Is het nu waarlijk die Heilige Bartholomeusnacht, welke u belet goed te leven?

Zijt gij inderdaad bevreesd, dat indien gij een goed christen wordt, men u zal aansporen om uwe bureu te vermoorden, indien ze den goeden God niet dienen!

De moord van den Heiligen Bartholomeusnacht, is eene der betreurenswaardigste

buitensporigheden geweest, welke de verbittering der burgeroorlogen, de sluwheid der politiek, de woede van eenige dweepzieke lieden, de ruwheid der zeden van dien tijd, alleen kunnen verklaren.

De Godsdienst keurt in 't geheel niet alles goed wat men in haar naam doet en met haren heiligen mantel bedekt.

Voor het overige, moet men zeggen, dat hare vijanden die misdaad al zonderling van natuur veranderd hebben. Zij hebben haar voorgesteld als het *werk der Godsdienst*, terwijl zij niets anders is dan het werk van haat en van dweepzucht, die de Godsdienst laakt.

Zij hebben het voorgesteld als of die misdaad was uitgevoerd door de priesters, terwijl GEEN ENKELE HUNNER daaraan deel nam. Verscheidene hunner, wat meer is, onder anderen de Bisschop van Lisieux, redden zooveel hugenoten als zij konden, en waren hunne voorspraak bij koning Karel IX, enz.

Indien een feit thans erkend en boven allen twijfel geacht wordt, dan is het dat de Heilige Bartholomeusnacht, voor alles, een *politieke staatsgreep* was, dat de Godsdienst daarvan veeleer het voorwendsel dan de oorzaak is geweest, en dat de sluwe Catharina van Medicis, de moeder van Karel IX, veeleer zocht zich te ontdoen van eene partij die dagelijks meer en meer haar gou-

vernement hinderde en ontrustte, dan eer aan God verschaffen.

Het heeft een dichter der voltairiaansche school behaagd den Kardinaal van Lotharingen voor te stellen „de dolken der katholieken zegenende.” Het is maar jammer, dat die Kardinaal zich toen te Rome ophield, voor de verkiezing van Paus Gregorius XIII, den opvolger van den heiligen Pius V, die gestorven was.

Maar die heeren zien zoo naauw niet. „*liegt, liegt altijd*, durfde Voltaire aan zijne vrienden schrijven, *er zal altijd iets van blijven hangen!* ¹

Sedert drie eeuwen, heeft de haat der protestanten, en later die der voltairianen, tegen de Kerk, de geschiedenis zoo zeer verminkt, dat het moeilijk is daarin de waarheid te ontdekken.

Men schikt de feiten naar zijn zin, men voegt bij, men neemt weg, men vindt zelfs uit, als het noodig is. Men stelt op rekening der Kerk, misdaden die ze verfoeit. Men laadt op de Godsdienst afschuwelijke beschuldigingen. Wantrouw, in het algemeen, historische feiten, waarin de Godsdienst eene belagchelijke, barbaarsche of lage rol speelt. Het is mogelijk dat zij waar zijn; en dan moet al de blaam vallen op den zwakken of slechten man, die zijn karakter van priester, of van Bisschop, of zelfs van

1) Brief aan den markies d'Argens.

Paus, uit het oog heeft verloren, en die, het goede moerende doen, het kwade gedaan heeft; maar het is ook mogelijk (en meestal is het zóó) dat die feiten, zoo al niet geheel uitgevonden, ten minste zóó verdraaid en overdreven zijn, dat men ze met regt, met den naam van leugens mag bestempelen.

Het is zeer gemakkelijk de Kerk op die wijze aan te vallen; maar is het wettig? is het eerlijk? is het opregt?

XXX.

Er bestaat geen hel; niemand is er ooit van teruggekomen.

ANTW. Neen, niemand is ooit uit de hel teruggekomen; en indien gij zelve daar binnen gaat, dan zult gij er evenmin van terugkomen als de anderen.

Indien men er van terugkomen kon, al ware het maar eene enkele keer, dan zou ik u zeggen: „Ga er heen, en gij zult zien dat er eene hel is.” Maar omdat men die proef niet kan nemen, is het *dwaas* zich aan een onheil bloot te stellen, waarvoor geen redmiddel bestaat, dat zonder einde en zonder maat is.

Gij zegt dat er geen hel bestaat? Zijt gij daar wel zeker van? Ik tart u het te bevestigen. Gij zoudt dan eene overtuiging hebben, die niemand vóór u gehad heeft, zelfs de grootste goddeloozen niet. Op de vraag: Is er eene hel? antwoordde Rousseau: „*Ik weet er niets van.*” En Voltaire schreef aan

een zijner vrienden die meende het bewijs ontdekt te hebben van het niet bestaan der hel:” *Gij zijt wel gelukkig! Zoo ver heb ik het niet kunnen brengen!* ¹⁾)

Maar ik zal aan uw *misschien* eene vreeselijke bevestiging tegenover stellen. JESUS CHRISTUS, de vleesch geworden zoon Gods, zegt dat er eene hel is, eene zoo verschrikkelijke hel: „dat het vuur daar nimmer zal worden uitgedoofd.” Dat zijn zijne eigene woorden, die hij driemaal achtereenvolgens herhaalt!

Wien moet men eerder gelooven: een mensch, die de Godsdienst nooit bestudeerd heeft, die aanvalt hetgeen hij niet kent, die slechts *twijfel* kan voeden, geen zekerheid kan hebben, over dit onderrigt; — of DENGENE die gezegd heeft: „ik ben de WAARHEID, hemel en aarde zullen voorbijgaan, maar mijne woorden zullen niet voorbijgaan?”

Pas op: het is JESUS, de goede JESUS,

1) Onze Heer JESUS CHRISTUS spreekt *vijftien maal* in zijn Evangelie van het *helsche vuur*.

Zie, onder anderen, de zeven of acht laatste verzen van het negende hoofdstuk van den heiligen Marcus, waarin hij zegt dat het beter is alles te verliezen en alles te lijden dan „in de hel, in het onuitbluschbaar vuur geworpen te worden, waar hun worm niet sterft, en het vuur niet wordt uitgebluscht. Want voegt hij er bij, een ieder zal met vuur *gezouten* worden;” dat wil zeggen dat hij daarvan doordrongen, daardoor verteerd en bewaard zal worden, even als het zout het vleesch bewaart, door het geheel en al te doortrekken.

Zie ook den heiligen Matthæus, aan het einde van hoofdstuk XXV: Gaat van mij, gij vervloekten, *in het eeuwige vuur*, hetwelk den duivel en zijne engelen bereid is... En dezen zullen gaan in de *eeuwige pijn*; maar de regtvaardigen in het eeuwige leven.

En den heiligen Joannes, hoofdstuk XV. Zoo iemand niet in mij verblijft, (door de genade) zal hij *in het vuur* geworpen worden, en hij zal verbranden, enz. enz.

JESUS, zoo barmhartig en zoo zoet, die *alles* vergeeft aan de arme berouwhebbende zondaars; JESUS, die zonder een woord van verwijt de schuldige Magdalena, de overspelige vrouw, den tollenaar Zachæus, en den aan zijne zijde gekruisten moordenaar genadig aanneemt; het is JESUS, die u verklaart dat er een *eeuwig helsch vuur is*, en die het uitdrukkelijk vijftienmaal in zijn Evangelie herhaalt!

Beweert gij beter dan JESUS te weten, wat barmhartigheid en goedheid is?

Zie, in deze stoffe, meer dan in eenige andere, spreekt het *hart* van den booze dikwijls, en niet zijne rede. Het is de misdadige hartstogt die de regtvaardigheid Gods vreest, en die, om zijn geweten in slaap te wiegen, uitroept: „Er is geen regtvaardigheid Gods, er bestaat geen hel!”

Maar wat doen inderdaad die kreten en die hartstogten af? Als de blinde ontkent dat het licht bestaat, belet hij het dan te schijnen? De goddelooze ontkenne het of niet, er bestaat eene hel, die de zonde, de ondeugd wreekt, en die hel is eeuwig.

Dat is de kreet der geheele menschheid! De zekerheid dat er eene hel bestaat, ligt zoozeer op den bodem van 's menschen geweten, dat men inderdaad dit leerstuk terugvindt *bij al de volken*, zoowel oude als nieuwe, bij de wilde afgodendienaars, zoowel als bij de beschaafde christenen. Het ligt zoozeer

in den grond van het Christendom, dat, van al de ketterijen welke de katholieke leerstukken hebben aangevallen, niet eene enkele er aan gedacht heeft het te ontkennen. Te midden van zoovele puinhoopen, is de waarheid van de hel alleen staande gebleven. De grootste wijsgeeren, de grootste vernuftigen, niet slechts onder de christenen, dat spreekt van zelf, maar zelfs onder de heidenen, hebben de hel aangenomen: Virgilius, Ovidius, Horatius, Plato, Socrates, eindelijk de goddelooze Celsius zelve, die Voltaire der derde eeuw. Wie zou op dit punt *minder willen toegeven*, dan zij gedaan hebben?

Een twintigtal jaren geleden, hield de aalmoezenier der militaire school van Saint-Cyr, in de vasten, een onderrigt over de hel. Hij ging de trap op die naar zijne kamer voerde en wilde die juist binnentreden, toen een oude kapitein, die aan de school was verbonden als instrukteur en die achter hem de trap opliep, hem op spottenden toon zeide: „Mijnheer de aalmoezenier, zoudt ge mij kunnen zeggen of wij in de hel gebraden of gekookt zullen worden?”

De aalmoezenier keert zich om, ziet hem een oogenblik sprakeloos aan, en antwoordt koeltjes: „Ge zult dat zien, kapitein,” — en hij doet de kamerdeur dicht.

De officier had geen trek meer om te lachen en droop af. Later tot God teruggekeerd, verklaarde hij zijne bekeering ver-

schu
en a
L
ze

Hoe
de
one

A
heid
ande

A

der
zoo

gee

een

zon

zijn

wo

and

de

bev

me

is d

uit

ren

en

teg

den

mi

mi

tot

schuldigd te zijn aan dat treffend antwoord en aan de gedachte aan de hel.

Lagch niet met de hel , waarde lezer ; ze geeft waarlijk geen stof tot lagchen.

XXXI.

Hoe kunt gij de goedheid van God rijmen met de eeuwigheid der helsche straffen. God is oneindig barmhartig.

ANTW. Ja , God is oneindige barmhartigheid ; maar alleen in deze , niet meer in de andere wereld.

Al de bedenkingen tegen de eeuwigheid der helsche straffen vallen van zelf weg , zoodra men zich rekenschap geeft van hetgeen de *eeuwigheid* is. De eeuwigheid is niet eene opvolging van eeuwen , die elkander zonder einde opvolgen , zoo als wij geneigd zijn ons dat voor te stellen ; het is een tegenwoordige tijd zonder toekomst en zonder ander verleden dan dat der aarde ; als men de eeuwigheid eens is binnen gegaan , dan bevindt men zich in een bestaan , dat volkomen verschilt van het bestaan op aarde ; er is dan geene opvolging van tijden meer , en uit dien hoofde kan men niet meer veranderen. Waarom kan ik mij op aarde bekeeren en berouw hebben over de zonden , die ik tegen God heb bedreven ? Omdat ik daartoe *den tijd* heb , omdat ik jaren , dagen , uren , minuten voor mij heb , en omdat eene enkele minuut voldoende is , om door het berouw tot God terug te keeren. Maar in de eeu-

wigheid bestaan er geen jaren , geen dagen , geen uren, geen minuten, daar bestaat geen tijd, geen opvolging, en bijgevolg is daar geen verandering mogelijk. Zóó als men de eeuwigheid ingaat, zóó blijft men er, of, om naauwkeuriger te spreken, zoo is men er.

De hel is dus eeuwig, omdat zij niet *niet eeuwig* kan zijn.

Overweeg die uitlegging eens een weinig, en gij zult daarin de oplossing vinden van al de bezwaren tegen de eeuwigheid der hel.

Overigens weegt de leer der Kerk omtrent de eeuwige belooning, volkomen op tegen de leer der eeuwige straffen. De eene openbaart ons de opperste en *oneindige regtvaardigheid* Gods, de andere, zijne opperste en *oneindige goedheid*. Maar is alles in God niet aanbiddelijk, zijne regtvaardigheid even als zijne andere eigenschappen? Ik herhaal het, men zou er waarlijk niet aan denken om de hel te ontkennen, indien men geen vrees voor de hel had.

Indien men kon weten hoeveel misdaden voorgekomen zijn door de vrees van de *eeuwigheid* der hel, dan zou men getroffen zijn door de noodzakelijkheid dier sanctie; en dewijl God den mensch alles geeft wat hem *noodzakelijk* is, zou men uit de noodzakelijkheid van de eeuwigheid der straffen tot hare wezenlijkheid moeten besluiten.

Ik zou nog kunnen aantoonen dat de hel ons alleen zoo onbegrijpelijk voorkomt, om-

dat
van
stra
med

M
auto
gest
GES
geza
die
zegt
het

A
ver
C
hij
vo

"
C

de
hen
eeu
daa
als
vo

F
wo
mo
eeu
ner

dat wij ons geen voldoende denkbeeld maken van de grootte der zonde, waarvan zij de straf is, en van de gemakkelijheid waarmede wij die zonde kunnen vermijden.

Maar ik bepaal mij bij de twee groote autoriteiten, die ik tegenover uwen twijfel gesteld heb: het gezag van het MENSCHELIJK GESLACHT, en het, veel indrukwekkender gezag, van ONZEN HEER JESUS CHRISTUS, die, in zijn Evangelie, tot de verdoemden zegt: Gaat weg van mij, vervloekten, in het EEUWIG VUUR.

XXXII.

God is te goed om mij te verdoemen.

ANTW. Maar het is God ook niet die u verdoemt, *gij zijt het zelve*, die u verdoemt.

God is evenmin oorzaak van de hel als hij de oorzaak van de zonde is die de hel voortbrengt.

„Waarom *laat hij* dan de zonde toe?”

Omdat hij u de uitstekendste zijner gaven, de gaaf der rede gegeven heeft, die u aan hem gelijkvormig maakt, omdat hij u een *eeuwig* geluk heeft voorbereid, en omdat het daarom niet betaamde, dat hij u behandelde als een dier, dat geen rede heeft en dat alleen voor de aarde geschapen is.

Het betaamde niet dat gij zoudt *gedwongen* worden om Gods gaven te ontvangen; gij moest uwe rede gebruiken om de schat eener eeuwige gelukzaligheid vrijwillig aan te nemen en te verkrijgen.

Daarom heeft God u, met de rede, de *zedelijke* vrijheid geschonken, dat wil zeggen, het vermogen om naar welgevallen het goed of het kwaad te kiezen, de stem van onzen goeden Vader die ons tot hem roept, te volgen of niet.

Die vrijheid is het grootste eer- en liefdebewijs dat wij van God konden ontvangen.

Indien wij daarvan misbruik maken, dan is het onze schuld, niet de schuld van God.

Indien ik u een wapen geef om uw leven te verdedigen, is dat geen bewijs van liefde van mijnen kant? En indien gij, tegen mijn wil, ondanks de waarschuwingen en de lessen, welke ik u heb gegeven, om u daarvan goed te bedienen, dat wapen tegen u zelve keert, zal ik dan de schuld van uwe kwetsuur dragen? Zult gij u dat dan niet alleen moeten wijten?

Zoo handelt de goede God ten onzen opzichte. Hij geeft ons de vrijheid om goed of kwaad te doen; maar hij verzuimt niets, om ons het goed te doen kiezen. Onderrigtingen, waarschuwingen, teedere uitnoodigingen, vreeselijke bedreigingen, hij spaart niets. Hij overlaadt ons met zijne genaden, hij staat ons bij met hulp; — maar hij *dwingt* ons niet: want dan zou hij zijn werk vernielen.

Hij eerbiedigt in ons de gaven, die hij in ons heeft nedergelegd.

Derhalve *gaat* de verworpeling door zijn eigen schuld *verloren*; God verwerpt hem

niet, hij zelve *haalt zich zijne verdoemenis op den hals*, God geeft slechts aan iedereen wat iedereen vrijwillig heeft gekozen, het leven of den dood, het paradijs, de vrucht der deugd, of de hel, de vrucht der zonde.

Een reiziger trad eens binnen op de plaats der Postwagendienst, te Parijs, en verklaarde dat hij naar Rijssel in Vlaanderen, in het noorden van Frankrijk, wilde gaan. Men haast zich hem de diligence aan te wijzen, die op het punt was van naar de aangegeven bestemming te vertrekken. Onze reiziger had den voet reeds op de trede gezet, toen hij niet ver van daar een ander rijtuig ontdekte, geheel nieuw geleverd, en dat hem schooner en gemakkelijker toescheen. Onmiddellijk verandert hij van gedachte en neemt plaats in dat rijtuig. Dat rijtuig nu moest vertrekken naar Marseille, eene stad in het zuiden van Frankrijk, en dus in eene geheel tegenovergestelde rigting dan die welke het doel van 's mans reis was.

De chef van het kantoor, die hem van rijtuig zag veranderen, haastte zich om hem zijne dwaling onder het oog te brengen.

„Wat doet gij, Mijnheer? sprak hij zeer beleefd tot hem, gij gaat immers naar Rijssel?

— Juist, Mijnheer, naar Rijssel.

— Maar, Mijnheer, dan zijt gij in een verkeerd rijtuig gaan zitten; de diligence, waarin gij plaats hebt genomen, gaat niet naar Rijssel, maar naar Marseille.

— Maar ik zal toch eindelijk altijd wel te Rijssel komen.

— Hoe bedoelt gij dat? te Rijssel? Gij zult te Marseille aankomen, indien gij in de diligence gaat zitten die naar Marseille vertrekt.

— Kom! kom! praatjes! zeide de dwaze reiziger; dit rijtuig is veel fraaijer en veel gemakkelijker dan het andere; en de administratie is veel te wellevend, om mij te brengen waar ik niet wil wezen. Hoor eens, Mijnheer, ik zit hier goed, en, gij moogt zeggen wat gij wilt, morgen avond ben ik te Rijssel.

Het uur van vertrek was dáár, het rijtuig ging weg, en twee dagen daarna bragt het onzen reiziger te..., Marseille.

Dat was niet moeijelijk te raden.

Zoo handelen degenen die, zonder bekommerd te zijn om braaf te leven, van Gods goedheid onderstellen dat zij toch wel in den hemel zullen komen.

In dit leven staan twee wegen voor ons open, die der deugd en die der ondeugd. De tweede is somtijds aangener, verleidelijker dan de eerste, vooral in den beginne, maar de eene geleidt naar de hel, waar de zoetheid in bitterheid verandert; de andere naar het paradijs, waar de arbeid verandert in eene onuitsprekelijke rust.

Om naar het paradijs te gaan, moet men den weg naar het paradijs inslaan; dat is

klaar en duidelijk. De katholieke priester is de liefderijke leidsman, die, van Gods wege, aan allen den weg toont. Hoe velen, helaas, sluiten de ooren voor zijne stem. Hoe velen gaan er verloren, omdat zij zijne raadgevingen niet gevolgd hebben.

XXXIII.

God heeft van alle eeuwigheid voorzien of ik zalig of verdoemd zal worden. Ik moge doen wat ik wil, het noodlot zal ik niet kunnen veranderen

ANTW. Indien uwe vrouw u kwam zeggen: „Mijn vriend, God heeft van alle eeuwigheid voorzien of gij heden eten zult of niet. Ik moge doen wat ik wil, gebeuren zal, wat God voorzien heeft. Ik ga dus maar wandelen, en ik zal mij ook maar niet om uw eten bekommeren.”

Indien uw kind u zeide: „Beste papa, God heeft van alle eeuwigheid voorzien of ik heden moet werken of leêgloopen. Het is mij met den besten wilder wereld niet mogelijk, om het noodlot te veranderen. Ik zal mij dus maar gaan vermaken, in plaats van te lezen of te schrijven.”

Dan zoudt gij, geloof ik, hun gemakkelijk een antwoord kunnen geven, en vooral hen tot rede kunnen brengen.

Het antwoord dat gij aan uwe vrouw en aan uw kind zoudt geven, dat geef ik u.

De *voorwetenschap* van God, vernietigt onze vrijheid niet. En ofschoon onze zwakke rede den grond van dat groote geheim niet

kunne peilen, weet zij echter genoeg om zeker te zijn van de waarheid.

1°. In de eerste plaats hebben wij allen, in spijt van alle redeneringen, van alle spitsvondigheden, het innig gevoel dat wij vrij zijn in onze beslissingen. Terwijl ik deze regels schrijf, gevoel ik, dat het slechts van mijn wil afhangt, om hier het eene woord voor het andere te plaatsen, mijn arbeid te staken of voort te zetten, enz. Gij, die leest, zij gevoelt, en niemand zal u van het tegendeel kunnen overtuigen, dat het slechts van u afhangt om te lezen of dit boek te sluiten, te zingen of te zwijgen, op te staan of te blijven zitten, enz. — Derhalve zijn wij beiden vrij.

2°. In de tweede plaats; is die moeilijkheid om onze zedelijke vrijheid over een te brengen met Gods voorwetenschap, zoo ernstig gemeend als men wel zoude willen doen aannemen? Ik geloof het niet, en ik zie daarin niet veel anders dan eene *kwestie van woorden*.

Wij meten hier God uit met onze el, wij spreken over hem als over ons zelve. Wij dichten hem onze zwakheden toe; en scheppen ons daardoor hersenschimmige bezwaren.

Om zoo te zeggen bestaat er geen *voorwetenschap* van God. *Voorzien*, is *voorzien*, zien *wat zal zijn*. *Voorzien* onderstelt natuurlijker wijze eene toekomst, die nog niet bestaat. Welnu, er is voor God geen *toekomst* of geen opvolging van tijd, maar een eeuwige en onveranderlijke *tegenwoordige tijd*.

Het verleden en de toekomst bestaan alleen voor eindige en veranderende menschen. Wij voorzien, maar dat is eene onvolmaaktheid van ons wezen. GOD, het volmaakte wezen, ZIET, voorziet niet.

Hij *ziet* ons handelen. Nu, niemand heeft bij mijn weten, ooit gezegd, dat de actuele kennis die GOD van onze handelingen heeft, hare vrijheid belemmert. Welnu, GOD heeft er geen andere.

Mij dunkt, dat is eenvoudig, zeer gemakkelijk te begrijpen. Er blijft dan niets over dan het geheim der eeuwigheid, der onveranderlijkheid van GOD, of liever het geheim van zijn bestaan. Maar wie zou ooit waanzinnig genoeg zijn om te zeggen: Ik weiger in GOD te gelooven, omdat ik het ONEINDIGE niet begrijp?

Maak dus een goed gebruik van uwe vrijheid onder de oogen van den goeden God, die iedereen naar zijne werken zal vergelden.

XXXIV.

Niet hetgeen het ligchaam binnengaat besmet de ziel. God zal mij niet verdoemen om een stuk vleesch. Het is evenmin kwaad om op vrijdag en zaterdag vleesch te eten, als op de andere dagen.

ANTW. Ge hebt volkomen gelijk: het vleesch doet u niet verloren gaan; op zich zelf is het niet meer kwaad om den eenen dag vleesch te eten, dan den andere.

Het is de ongehoorzaamheid, die vleesch doet eten, welke ons ter helle doemt.

Het is kwaad des vrijdags en des zaturdags de wet te schenden, welke niet voor de andere dagen bestaat; kwaad is de opstand tegen het wettig gezag der Herders, dien wij allen moeten gehoorzamen als aan HEM zelve die ze zendt: „Gaaf, ik zend u. *Die u hoort, hoort mij; die u versmaadt, versmaadt mij.*”

Er is dan geen sprake van vleesch, van dagen, van uwe maag; er is alleen sprake van het hart dat zondigt, omdat het weigert zich aan een verpligtend en gemakkelijk gebod te onderwerpen.

Behalve de groote en algemeene beweegreden om al de wetten der kerk te onderhouden, kunnen wij nog daarbij voegen, dat de wetten niet bij toeval, ten gevolge van eene luim, gemaakt zijn, maar dat zij steunen op wijze en zeer belangrijke redenen.

Zoo is de wet der onthouding, wier toepassing elke week terugkeert, bestemd om steeds in de gedachte der Christenen terug te roepen het Lijden, de smarten en den dood van den Verlosser; zij is de *openbare* beoefening van de boete der Christenen, enz.

Alleen een oppervlakkig of onwetend mensch kan die instelling voor nutteloos houden. Men kan niet begrijpen, hoezeer dat enkel derven van vleeschspijzen des vrijdags en des zaturdags, de ziel belet om zich buiten de godsdienstige denkbeelden te bewegen.

Ofschoon de kerkelijke wetten op straffe van zonde verpligten, zijn ze toch ver van

hard of tyranniek te zijn. De Kerk is eene moeder, geen heerschzuchtige gebiedster. Het is voldoende, dat gij, *om eene ernstige en wettige reden*, geen vleesch kunt derven, om daardoor alleen van die verpligting ontslagen te zijn. De Kerk wil u goed, geen kwaad doen. Zij wil u uwe zonden doen boeten, niet u ziek maken. Ziekte, zwakte van gestel, de vermoeijenis van een doorgaans zwaren arbeid, buitengemeene armoede, de groote moeilijkheid om zich andere dan vleeschspijzen te verschaffen, zijn redenen die ontheffen van de verpligting om geen vleesch te eten.

Evenwel is het goed eerst den pastoor of den biechtvader, de wetverklaarders, te raadplegen, ten einde zich zelve niet zonder wettige redenen van de verpligting der onthouding te ontslaan.

Deze opmerking, die zich over al de wetten der heilige Kerk uitstrekt, doet u zien hoe wijs en gematigd het gezag is dat ze oplegt. Eerbiedig dat gezag uit den grond uws harten; laat lagchen dengene die er niets van begrijpt, en vervul zonder morren zulke eenvoudige, zulke wijze wetten, welke zoo nuttig zijn voor onze zielen.

XXXV.

God behoeft mijne gebeden niet. Hij weet wel wat ik noodig heb, **zonder dat ik het Hem vraag.**

ANTW. Ja, hij weet het ongetwijfeld; maar gij zoudt het grootste ongelijk hebben,

van daaruit af te leiden, dat gij u van het gebed zoudt kunnen ontslaan.

Wat is er grooter, zoeter, eenvoudiger, gemakkelijker dan het gebed!

Het is waar, God heeft uwe gebeden niet noodig. Uwe gebeden en uwe hulde veranderen niet zijne onveranderlijke gelukzaligheid. Maar hij *vordert* ze van u, die hulde, die aanbidding, die dankzegging, die gebeden; omdat gij, zijn schepsel en zijn kind, ze hem verschuldigd zijt.

Hij heeft regt op uwe gedachten, wier Schepper hij is; hij wil dat gij u tot hem rigt, en evenzeer heeft hij regt op de liefde van dat hart, hetwelk hij u heeft gegeven, en hij wil, dat gij het hem vrijwillig door de liefde zult wedergeven.

God kent al uwe behoeften. Ook dat is volkomen waar. Ge moet hem die dan ook niet blootleggen. om ze hem te doen kennen. Gij moet dat doen, om uwe onmagt zonder zijne hulp niet uit het oog te verliezen: om u onophoudelijk uwe afhankelijkheid te herinneren.

Het gebed is voorgeschreven *voor u*, niet voor hem. Hij *wil* dat gij zult bidden, in de eerste plaats, omdat het regtmatig is dat gij uwen God aanbidt, dat gij aan Dengene denkt, die onophoudelijk aan u denkt, dat gij Dengene bemint, die het opperste goed en uw uitstekende weldoener is: en eindelijk, omdat het goed, nuttig en zelfs noodzakelijk voor u is om te bidden.

Het is de edelste bezigheid van den mensch op deze wereld; het gebed veredelt, verheft al onze andere bezigheden en maakt ze een redelijk wezen waardig.

Het is de meschelijke gedachte, toegepast op God, zijn waardigste voorwerp.

Het is het hart, zich vereenigende met den God van oneindige goedheid, vaz oneindige volmaaktheid, van oneindige liefde, die alleen dat hart volkomen kan voldoen.

Het is het kind, dat met zijn welbeminden vader spreekt.

Het is de schuldige, die vergiffenis heeft ontvangen en zijn Verlosser teederlijk bedankt; het is de zwakke en hulpbehoevende zondaar, die barmhartigheid vraagt aan God die gezegd heeft: „Ik zal nimmer dengene verstooten, die tot mij komt.”

Het gebed verschaft ons troost in al onze wederwaardigheden. Het is de schatkamer van ons innerlijk geluk, dat niets ons kan ontrooven. Want het gebed is in ons; het is wij zelve. Het is wij zelve aan God denkende en God liefhebbende.

Met het gebed is het als met de liefde Gods. Het gebed is zulk eene aangename, zulk eene zoete bezigheid, dat de goede God ons de verpligting daartoe opleggende, niets anders doet dan ons bevelen gelukkig te zijn.

Daarom beveelt onze Heer JESUS CHRISTUS, die op deze wereld gekomen is om ons

gelukkig te doen zijn door ons goed te maken, niets zoozeer aan als het gebed: „*Biddt zonder ophouden*, zegt hij, *en wordt niet moede te bidden.*” Dat wil zeggen, gewen uwe ziel om aan God te denken en om hem bovenal te beminnen. Het gebed is de grondslag van het christelijk leven.

Bid dus, en met een goed hart; niet slechts met den mond, maar uit het binnenste uws harten. Laat nimmer na, om den goeden God bij den aanvang en bij het einde van den dag, uwe kinderlijke hulde te bewijzen¹⁾. Bid in al uwe wederwaardigheden, bid in uwe gevaren, bid in uwe bekoringen. Bid als gij fouten hebt begaan, ten einde daarvan vergiffenis te bekomen. Bid in de voornaamste omstandigheden des levens.

Bid onder uwe dagelijksche bezigheden. Als gij bidt dan is niets gering voor God; als gij bidt dan gaat er niets verloren voor het paradijs. Gij zult zuiver en goed zijn, indien gij het gebed beoefent, uw hart zal in vrede zijn. Te midden der ellenden des levens, zult gij die inwendige vreugde genieten, welke er de bitterheid van verzacht; en als de tijd uwer beproeving zal ten einde zijn, dan zult gij honderdvoudige vruchten van uwe getrouwheid inoogsten.

1) Verwacht niets, zeide de heilige Vincentius van Paulo, van iemand die zijne morgen- en avondgebeden verzuimt.

XXXVI.

Ik bid en verkrijg niet. Ik verlies mijn tijd.

ANTW. Heeft de heilige Monica, de moeder van den heiligen Augustinus, haar tijd verloren, toen zij gedurende *zestien jaren* met bidden en weenen aan God heeft gevraagd, hetgeen zij eindelijk verkregen heeft: de bekeering van haren zoon?

Heeft de heilige Franciscus van Sales zijn tijd verloren, toen hij gedurende *twee en twintig jaren* gearbeid heeft om de zachtmoedigheid te verkrijgen.

De *volharding* is derhalve eene der voornaamste hoedanigheden van het gebed.

Worden wij het bidden nimmer moede. De goede God verhoort ons niet, ten einde ons met meer aandrang en menigvuldiger te doen bidden: hij schijnt zich te verbergen, opdat wij zijne afwezigheid beter zouden gevoelen, opdat wij de zoetheid zijner tegenwoordigheid beter zouden waarderen.

Herinneren wij ons de belofte van den Meester: „*Zoekt, EN GIJ ZULT VINDEN.*” Wij zullen vinden, wij zijn zeker van te vinden. Maar wij zijn niet zeker van *dadelijk* te vinden. De heilige Monica, de vrouw van geloof en van volharding, heeft eerst na vijftien jaren gevonden, en hare onwrikbare standvastigheid heeft haar geheiligd. De Cananesche vrouw van het Evangelie, heeft het leven van haar kind eerst verkregen na-

dat zij het *driemaal* gevraagd had, en dat uitstel, zoo wreed voor haar moederhart, is de beproeving en de zegepraal van haar geloof geweest....

Worden wij niet moede. Het oogenblik, waarop wij den moed verliezen, is misschien het oogenblik waarop God tot ons zal komen!

XXXVII.

Wat heb ik den goeden God toch gedaan, dat Hij mij zoo veel kwaad overzendt.

ANTW. „Kleingeloovige,” die de geheimen Gods niet begrijpt. Wanneer hij u met lijden bezoekt, doe hem dan, geloof mij, nimmer deze vreeselijke vraag: „Wat heb ik u gedaan om zóó te moeten lijden?”

Bijna altijd zou hij u tot stilzwijgen kunnen brengen door voor uwe oogen, tot uwen schrik, eene lange, eene afzigtelijke lijst van zonden te ontrollen, die uwe godsdienstige onverschilligheid alleen aan uwe aandacht doet ontgaan, en door u te wijzen op de eeuwige pijnen der hel welke die zonden honderdmaal verdienen!

Altijd zou hij u kunnen antwoorden, door u aan de vreeselijke vlammen van het vagevuur te herinneren, dat niemand heilig is in zijne oogen, en dat de verzachte straffen van het tegenwoordige leven al zeer gering zijn in vergelijking van de boeten in het toekomstige leven.

Altijd, eindelijk, zou hij u kunnen antwoorden door u zijn paradijs, zijne kribbe,

zijn kruis te toonen, dat uwe reis op deze wereld slechts eene voorbijgaande beproeving is; dat hij u, het eerst, het voorbeeld van het geduld heeft gegeven, opdat gij, door het heilig gebruik van het lijden, uwe ziel zoudt heiligen en een ontzaggelijk gewigt van glorie in de eeuwigheid op uw hoofd zoudt verzamelen.

Hij zou u herinneren aan deze godspraken, welke weleer van zijne lippen gevloeid zijn:

„Voorwaar, voorwaar, ik zeg u: gij zult weklagen en weenen, maar de wereld zal zich verheugen: en gij zult droefheid zijn, maar uwe droefheid zal in vreugde veranderd worden.

Eene vrouw, als zij baart, heeft droefheid, dewijl hare ure gekomen is; als zij echter het kind gebaard heeft, gedenkt zij niet meer de smarte, om de vreugde, dat een mensch ter wereld geboren is.”

Wie gij ook zijn moogt, regtvaardige of zondaar, begrijp het aanbiddelijk geheim der smart. Het is het innigste bezoek van God. Het is de kostbaarste gave zijner barmhartigheid.

Het is de grootste krachtsinspanning zijner liefde.

God heeft niets uitstekenders gevonden om aan zijn eeniggeboren Zoon JESUS, aan MARIA, zijne bruid, zijne moeder, zijn welbemind schepsel, aan zijne heiligen, aan zijne martelaren, aan al zijne vrienden te geven!....

Indien gij lijdt met JESUS CHRISTUS, zult gij met hem gekroond worden. — Door het kruis komt men tot de glorie!

XXXVIII.

Waarom zou ik de heilige Maagd bidden. Het is eene bijgeloovigheid. Daarenboven, zij kan ons immers toch niet hooren.

ANTW. Hoe kunt gij mij hooren?

— Wel, met mijne ooren?

— Dat weet ik; dat vraag ik u dan ook niet. Ik vraag u *hoe* gij mij met uwe ooren kunt hooren?

Ik beweeg mijne lippen, zij brengen een weinig lucht in beweging; die lucht gaat in uwe ooren en houdt stil bij een beentje dat bekleed is met een vel, *trommelvlies* genaamd... En zóó hoort gij wat ik u zeg!

Hoe komt dat? Welke betrekking bestaat er tusschen dat beentje lucht, dat het trommelvlies raakt en mijne *gedachte*, die zich in uwe ziel openbaart? — Waren wij daarvan niet dagelijks getuigen, wij zouden het niet kunnen gelooven. En toch is het zóó.

Nu dan! als gij mij zult gezegd hebben hoe of gij, die u op twee passen afstands van mij bevindt, mij kunt hooren en in betrekking tot mij kunt komen als ik tot u spreek, dan zal ik u zeggen, hoe de heilige Maagd en de Heiligen die in den hemel zijn, mijne gebeden kunnen hooren en ze beantwoorden.

Dezelfde God die maakt dat gij mij hoort, maakt ook dat zij mij hooren, als ik hen

vraag mijne voorspraak bij hem te zijn.

Hoe doet de goede GOD dat? Dat is mij tamelijk onverschillig. Al wat ik weet is dat het zóó is; dat GOD aan de allerheiligste Maagd, die hij alleen onder al de schepselen tot de wonderbare waardigheid van zijne Moeder heeft verheven, aan haar die hij ons, aan het kruis stervende, heeft gelaten als *moeder, voorspreekster, beschermster*, dat hij zeg ik, onze gebeden, de behoeften harer kinderen, aan de Maagd MARIA bekend maakt; dat hij altijd haar hoort, die hij boven al de werken zijner handen lief heeft; dat hij nog tot ons komt door haar, zoo als hij weleer op den dag zijner Menschwording gekomen is, dat het zekerste middel om tot JESUS te komen is, tot MARIA te gaan, die ons bij haar Zoon en onzen GOD binnenleidt, aldus door hare bescherming onze onwaardigheid en onze onvolmaakte gesteldheid bedekkende.

Ik weet dat niets zoeter, niets aangenamer, niets troostrijker is dan de heilige Maagd te beminnen, haar zijne smarten toe te vertrouwen, haar zijn hart op te offeren.

Dat komt omdat hare eeredienst beter, zuiver, zachtzinnig, nederig maakt, het gebed doet beminnen, de vreugde en den vrede aan de ziel geeft.

Al wat ik weet, is, dat als ik MARIA bemin en dien, ik niet anders doe dan,

en zeer onvolmaakt, mijn Verlosser JESUS CHRISTUS zelven navolgen.

Hij heeft het eerst, hij heeft boven al de schepselen, zijne Moeder bemind; het eerst, heeft hij haar met zijne handen gediend, haar alle soort van eer, pligten, gehoorzaamheid bewezen.

En dewijl hij mij, op den avond vóór zijn dood gezegd heeft: „Ik heb u het voorbeeld gegeven, *opdat gij zoudt doen, hetgeen ik gedaan heb,*” tracht ik de allerheiligste Maagd Maria volkomen te beminnen en te vereeren. die hij zoo volmaakt heeft lief gehad en vereerd. ¹

Het is hier de plaats niet om eene verhandeling te houden over de eeredienst der heilige Maagd.

Maar het is altijd de plaats om te zeggen, dat de haat tegen die eeredienst het algemeen kenmerk van al de ketterijen, van elken godsdienstigen opstand geweest is; dat men MARIA nimmer verlaat, zonder JESUS weldra te laten varen; dat men zelfs nimmer er beter op wordt, als men in die eeredienst verflaauwt.

Men mag het wel zeggen, die arme protestanten zijn zeer te beklagen, dat zij hunne MOEDER niet kennen, niet beminnen!

1) De protestanten stellen tegenover onze godsvrucht jegens de heilige Maagd eenige slecht begrepen teksten van het Evangelie. Moest men hen gelooven, dan zou onze Heer zijne Moeder niet hebben lief gehad, en gedurende zijn gansche leven het vierde gebod van GOD zijnen Vader geschonden hebben. Maar die te veel bewijst, bewijst niets; men zal mij nooit overtuigen, dat JESUS een slechte zoon is geweest.

dat zij Degene niet aannemen, die JESUS CHRISTUS gekozen, bemind, onafscheidelijk vereenigd heeft met het geheim zijner Menschwording, met de geheimen van zijne kindschheid, van zijn verborgen leven, van zijn openbaar leven, met het geheim van zijn lijden en van onze verlossing; Degene, die hij, in den hemel, in de aanbiddelijke geheimen van zijne glorie en van zijn koningschap doet deelen.

Zij moeten wel beven, wanneer zij, de oogen slaande op al de christen eeuwen, er geen enkele vinden die hun stilzwijgen niet veroordeelt, en die het profetische woord der heilige Maagd zelve niet vervuld heeft: „*Van nu af zullen alle geslachten mij zalig prijzen.*” (Heilige Lucas, h. 1.)

Nergens ziet men dien eenzamen Christus, dien Luther, Calvijn en hunne leerlingen gedroomd hebben, maar men vindt overal den Christus terug, zoo als hij zich vertoonde aan het oog der profeten, zoo als hij verschijnt in het Evangelie, het Kind der Maagd, gevormd uit haar vleesch en haar bloed, lang gedragen in haren schoot en op hare armen, gedurende dertig jaren de pligten van den meest onderdanigen der zonen jegens haar vervullende, onder hare oogen stervende, en nog in hare armen rustende, vóór dat hij van het kruis in het graf overging.

Zij vreezen aan JESUS te ontrooven, het-

geen ze aan MARIA zouden geven. — Maar is dat niet een bewijs van groote onkunde met betrekking tot het menschelijk hart, dat naar Gods beeld geschapen is, indien men vreest een vriend te kwetsen, als men, *om zijnentwille*, eene groote liefde aan zijne Moeder betuigt? Beminnen wij de Moeder niet om den Zoon? en keeron al die huldebewijzen niet tot JESUS CHRISTUS terug?

Dat er nu eenige misbruiken, eenige onbezonnenheid bij onwetende lieden bestaat, met betrekking tot de eeredienst der heilige Maagd, wie zal dat ontkennen? Maakt men niet misbruik van alles? Maar de Kerk keurt die misbruiken af. De Bisschoppen en de priesters brengen de geloovigen daarvan terug, zoodra zij er kennis van dragen.

Wat de eeredienst van MARIA betreft, geloof mij, men overdrijft niet *te veel*, maar wel *te weinig*. Zoolang toch als men niet *aanbidt* (en men moet niet aanbidden, de aanbidding is aan God alleen verschuldigd), zoolang men de heilige Maagd niet aanbidt, blijft men altijd beneden hetgeen zij verdient. Nimmer zullen wij haar zooveel vereeren als God haar vereerd heeft, door haar tot de waardigheid van zijne MOEDER te verheffen. Nimmer zullen wij haar zooveel beminnen, als JESUS, ons model, haar heeft lief gehad.

Als Katholieken, vormen wij de groote familie van JESUS CHRISTUS. Is het te verwonderen dat wij zijne Moeder beminnen?

XXXIX.

Waarom gebeuren er geen wonderen meer?

ANTW. Een wonder is een tastbaar feit dat klaarblijkelijk de krachten der natuur te boven gaat.

Het is iets dat God alleen kan doen, en dat zijne tusschenkomst in de dingen dezer wereld op eene buitengewone wijze openbaart.

Waarom gebeuren er geen wonderen meer? vraagt men. Ik heb daarop twee antwoorden:

1°. Er gebeuren nog wonderen, en vele;
2° het is zeer natuurlijk dat er minder wonderen gebeuren dan in de eerste eeuwen van het Christendom.

1°. *Er gebeuren nog wonderen.*

Ik, die in dit boekje het woord tot u rigt, zou u kunnen zeggen dat ik wonderen gezien heb, en dat ik bovendien verscheidene personen heb gezien, aan wien *voor echt verklaarde wonderen*, zoo als de onmiddellijke genezing van ongeneeselijke ziekten, geschied zijn.

Maar ik zal u liever een feit aanhalen dat meer onder het bereik van iedereen valt.

Onder het pontificaat van Benedictus XIV, bevond zich een protestantsche Engelschman in Rome. Hij sprak met een kardinaal over de katholieke godsdienst, viel haar nog al warm aan, en verwierp vooral, als valsch,

de wonderen die op de voorspraak der Heiligen gebeurd waren.

Weinig tijds daarna, werd de Kardinaal belast met het onderzoek der stukken betrekkelijk de zaligverklaring van een dieenaar Gods. Hij gaf ze den protestant, beval hem aan om ze met zorg te onderzoeken en hem zijn gevoelen te zeggen over den graad van geloof welken die getuigenissen verdienden.

Na verloop van eenige dagen, brengt de Engelschman de processen-verbaal terug. „Welnu, mijnheer, vraagt de Prelaat hem, welken indruk hebben die stukken op u gemaakt.”

— „Om u de waarheid te zeggen, Eminentie, ik beken dat ik daartegen niets kan inbrengen, en als al de wonderen der Heiligen die uwe Kerk kanoniseert, zòò zeker waren als deze, dan zou mij dit stof tot nadenken geven. . . .”

— Ei, ei? hernam de Kardinaal glimlagchende; welnu, dan zijn wij te Rome moeijelijker dan gij; want die bewijsstukken zijn ons niet overtuigend toegeschenen en de zaak is verworpen.”

De Engelschman was zòò getroffen over dit gedrag dat hij het katholieke geloof grondiger onderzocht. Hij zwoer het protestantisme af, voor dat hij Rome verliet.

Die buitengemeene gestrengheid nu bestaat nog in de processen tot heiligverkla-

rin
ven
eue
and
een
dat
op
kur
wor
g
gel
van
e
ber
en
g
wo
wo
fei
Go
ren
en
tui
gel
zij
me
go
op
1)
en
den
God

ring. En dewijl men heden ten dage heiligverklaringen doet, zoo als het in alle eeuwen geschied is, ¹ en men, van den anderen kant *niemand* heiligverklaart zonder een naauwkeurig onderzoek, waaruit blijkt dat er *ten minste* VIJF wonderen gebeurd zijn op de voorspraak van den betrokken persoon, kunnen wij dus met regt beweren *dat er nog wonderen gebeuren.*

2°. Ik antwoord in de tweede plaats: Er gebeuren *minder* wonderen dan in het begin van het christendom, en dat moet zoo zijn.

Om drie redenen:

1° Omdat het wezenlijke doel der wonderen bereikt is, te weten: de bekeering der wereld en de vestiging der christelijke godsdienst;

2°. Omdat dit doel niet is kunnen bereikt worden zonder wonderen en zeer groote wonderen, en het daarom voor altijd het feit der wonderen getuigt.

De klaarlijkheid der christelijke Godsdienst, geopenbaard *door groote wonderen*, heeft alleen de zoo zinnelijke heidenen en de zoo hardnekkige Joden kunnen overtuigen: 1° van de godheid van den armen en gekruisigden JESUS; 2°. van de waarheid zijner leer, geheel tegenstrijdig met hunne meest ingewortelde denkbeelden; 3°. van de goddelijke zending der Apostelen en hunner opvolgers.

1) De twee laatste heiligverklaringen hebben plaats gehad in 1830 en in 1862. Gregorius XVI en Pius IX hebben *heilig verklaard* den Gelukzaligen Alphonsus van Liguori en vier andere dienaar Gods; en de zes en twintig Japansche martelaren.

Indien de wereld tot het christendom ware bekeerd geworden zonder wonderen, dan zou dit het verwonderlijkste, het onbegrijpelijkste van alle wonderen zijn geweest.

3°. Omdat wij heden ten dage een schitterender bewijs van de goddelijkheid van ons geloof onder de oogen hebben, dan de wonderen het waren voor de eerste christenen, ik wil zeggen de profetiën van het Evangelie en hare vervulling in de wereld.

Twee natuurlijke en goddelijke feiten bewijzen de goddelijkheid van het Christendom: 1° de wonderen van JESUS CHRISTUS en van zijne gezanten; 2° de vervulling der profetiën van het Evangelie.

De eerste christenen zagen de wonderen, *zij zagen niet* de vervulling der profetiën die hun Meester deed: evenwel waren zij verplicht om die vastelijk te gelooven, ' en zij geloofden die gemakkelijk uit hoofde der wonderen die zij zagen.

Wij zien de wonderen niet die onze voorvaders gezien hebben, maar wij zien de *vervulling* der profetiën van het Evangelie; en hetgeen wij *zien*, doet ons gemakkelijk de wonderen aannemen, die wij niet gezien hebben.

De klaarblijkelijke wonderen deden de eerste christenen de zekere vervulling der

1) *Gelooven* is de waarheid van iets aannemen op de getuigenis van een ander.

prof
vulli
weze
H
chris
bewi
godd
E
getre
well
getre
de tij
dag
A
van
heid
het b
eeuw
indie
best
duiz
van
veel
vier
dage
H
mind
eeuw

Waar

A

dom profetiën aannemen; de klaarblijkelijke ver-
ren, vulling der profetiën, doet ons de zekere
on- wezenlijkheid der wonderen aannemen.
ge-

Het wonder was het bewijs der eerste
hit- christenen; de profetie, daarentegen, is ons
ons bewijs, door de klaarblijkelijkheid van het
ron- goddelijk feit harer vervulling.
en, ge-

En wij doen opmerken, dat dit bewijs,
ge- getrokken uit de vervulling der profetiën,
ten welligt nog meer afdoende is dan het bewijs
ris- getrokken uit de wonderen, in dien zin dat
is- de tijd de kracht van dat bewijs van dag tot
ing dag vermeedert.

Alzoo, de duurzaamheid van den Stoel
en, van den heiligen Petrus, de voortdurend-
die heid van de verspreiding, en, tevens, van
ver- het bestaan der joden, gedurende negentien
zij eeuwen enz., zijn veel treffender feiten, dan
der indien zij slechts sedert drie of vier eeuwen
or- bestonden. En als de wereld nog eenige
de duizende jaren duurt, dan zal dat bewijs
ie; van de goddelijkheid der Godsdienst nog
ijk veel meer overtuigend zijn binnen drie of
en vier duizend jaren, dan het heden ten
de dage is.

Het is dus niet te verwonderen, dat er nu
er minder wonderen gebeuren, dan in de eerste
nis eeuwen van het Christendom.

XL.

Waarom latijn spreken? Waarom zich van eene
onbekende taal bedienen. P

ANTW. Omdat bij onveranderlijke leer-

stukken eene onveranderlijke taal past, die de formule zelve dier leerstukken kan behoeden voor veranderingen van welken aard ook.

Omdat bij eene algemeene maatschappij, eene algemeene taal past, die de algemeenschap van het geloof en de algemeene broederschap der ware Godsdienst kan handhaven, versterken, luide verkondigen.

De protestanten en al de vijanden der katholieke Kerk hebben haar om dat latijn zeer hard gevallen. Zij gevoelen dat de onbewegelijkheid van dat kuras, die oude christelijke overleveringen, welker getuigenis hen verplettert, op bewonderenswaardige wijze verdedigt tegen alle verandering. Zij zouden den vorm der zaak willen verbreken, om de zaak zelve te bereiken. — De dwaling spreekt gaarne eene veranderlijke en veranderende taal.

Overigens, als men dat verwijt van meer nabij onderzoekt, dan ziet men dat het allen grond mist; zijn er niet zeer vele menschen die latijn kennen? Heeft de predikatie, dat wil zeggen het gedeelte der godsdienst dat regtstreeks tot de geloovigen gerigt wordt, niet in de landtaal plaats? Bestaat er, wat het overige der officiën aangaat, niet een oneindig aantal vertalingen van de gebeden der Kerk? Is er wel één christen, dien de geheimzinnige taal welke aan het altaar gesproken wordt, belet om de dienst te vol-

gen?
zeker
die o
er ge
eigen

Da
waan
de so
taal
Rom
het i
koni
Gods

Da
ke d
vele
te zij
moet
sprac
den
ligh
een
hebb
belat

O
kerk
word
Da

A
zelve

gen? Zijn er niet zekere plegtigheden, zekere kentekens waaraan alle christenen die de dienst bijwonen, kunnen weten wat er gedaan en gezegd wordt? Is het niet hun eigen schuld, indien ze verstrooid zijn?

Daarenboven is niets te vergelijken bij de waardigheid, de grootheid, de helderheid, de schoonheid der latijnsche taal. Het is de taal van de veroveraars der wereld, van de Romeinen; het is de taal der beschaving, het is de taal der wetenschap. Die taal is de koningin der talen; zij verdiende de taal der Godsdienst te worden.

Daargelaten de groote veranderingen welke de levende talen doen ontaarden, zijn er vele anderen die van weinig gewigt schijnen te zijn, maar die evenwel van veel belang moeten geacht worden. Zoo verandert het spraakgebruik dagelijks den zin der woorden en bederft dien dikwijls uit loutere griligheid. Sprak de Kerk onze taal, dan zou een ónbeschaamde spotter het in zijne magt hebben, om het heiligste woord der liturgie belagchelijk of onzedelijk te maken.

Onder alle denkbare opzigten, moet de kerktaal buiten 's menschen bereik gesteld worden.

Daarom spreekt de katholieke Kerk latijn.

XLI.

De priesters vragen altijd geld.

ANTW. Ja, maar vragen ze het voor hen zelve?

Zij vragen alieen geld voor de armen en ter bestrijding van de kosten der godsdienst. Zult gij hen daarom laken? Zijn zij niet de verzorgers der armen en de vaders der behoeftigen? Zijn zij niet de dienaren Gods, belast met de eer zijner godsdienst en met de zorg zijner tempels?

Zij vragen u dikwijls, dat geef ik toe; maar is dat niet een weinig uwe schuld? Waarom zijt gij zoo verkwistend wanneer het uwe vermaken betreft, zoo karig wanneer het geldt het goede te doen? Waarom geeft gij hun zoo weinig, als zij u eene gift vragen? Is het niet juist uwe ongepaste zuinigheid die hen, ondanks hen zelve, verplicht terug te komen?

Daarenboven, gelooft gij dat men het hoofd kan bieden aan groote uitgaven zonder groote inkomsten. Stel u toch een oogenblik in de plaats van uwen Pastoor, die belast is met de zorg voor al de armen zijner parochie, die verplicht is liefdewerken te onderhouden en te stichten, die verplicht is, om de Kerk en haar toebehooren in een behoorlijken staat van netheid te onderhouden; verpligting welke meer kosten vereischt dan men zou denken. Is voor dat alles geen geld noodig?

Zijt dus niet verwonderd indien uw Pastoor u geld vraagt. Die uitgave, wees daarvan zeker, zal u geen wroeging veroorzaken. Zij zal u ook niet ten gronde doen gaan.

Deaal
veroor
gij we
geef l
De
liefde
hebbe
altijd

De
AN
bespr
Gij
is, ni
van o
onder
God
niet i
of ik
king
zijne
naam
denk

Bi
aan o
men
zij: -
men
offer
M
verpl

De almoes heeft nimmer iemands ondergang veroorzaakt. Hebt gij veel, geef veel; hebt gij weinig, geef weinig; maar wat ge geeft, geef het met een goed hart.

De Priester is de man van geloof en van liefde. Laat ons meer geloof en meer liefde hebben en wij zullen begrijpen waarom hij altijd vraagt!

XLII.

De biecht is eene uitvinding der priesters.

ANTW. Wij gaan hier een belangrijk punt bespreken.

Gij begrijpt hoe belangrijk dit vraagstuk is, niet waar, beste vriend? Komt de biecht van den goeden God, dan moeten we ons onderwerpen, want het zou dwaasheid zijn God te wederstaan. Heeft God de biecht niet ingesteld, maar een mensch, gelijk gij of ik, dan moet men hem (neem de uitdrukking niet kwalijk) de deur wijzen, hem en zijne uitvinding, want het is de onaangenaamste uitvinding die men maar kan bedenken.

Biechten is zijne zonden bekend maken, aan een Priester al het kwaad zeggen, dat men bedreven heeft, zoo schandelijk het ook zij: — Kent gij iets onaangenaams, kan men van 'smenschen hoogmoed een grooter offer eischen?

Moet ik nu dat offer brengen? Ben ik verplicht, in geweten verplicht, op straffe

van opstand tegen God, om te biechten te gaan?

Ja.

Want JESUS CHRISTUS zelf, de Zoon van den levenden God, die op aarde is nedergedaald en de menschelijke natuur heeft aangenomen om ons te verlossen, heeft de biecht aan een Priester ingesteld.

En inderdaad, slaan wij zijn Evangelie eens open.

Wij vinden daar twee woorden van die goddelijken Meester, betrekkelijk de biecht der zonden en de magt die hij aan zijne bedienaren gegeven heeft om den zondaar hunne zonden, in zijn naam, te vergeven.

Het eerste dier woorden is de *belofte* door JESUS CHRISTUS aan zijne Apostelen gedaan om hun die magt te geven. Het tweede is de vervulling dier belofte.

1°. *De belofte.* Men vindt haar in het Evangelie van den heiligen Matthæus hoofdstuk XVIII, vers 18: „Voorwaar, ik zeg u: *Al wat gij op de aarde zult gebonden hebben, zal ook in den hemel gebonden zijn* EN AL WAT GIJ OP DE AARDE ZULT ONTBONDEN HEBBEN, ZAL OOK ONTBONDEN ZIJN IN DEN HEMEL.”

2°. *De vervulling der belofte* (Heilige Johannes, hoofdstuk XX). Het is Paaschdag de dag zelf der Verrijzenis. (Wat is die goddelijke magt welke JESUS CHRISTUS aan zijne Apostelen gaat verleenen, inderdaad

anders
gestor
De
verga
hebbe
Joden
dag g
ofscho
JESUS
hij; i
schrik
ven!
de wo
aan.
verre
JE
Ontva
mij ge
mijn
der m
aan r
gelijk
ders;
ter z
ze ov
ders
waar
en v
Vade
ONTV
ZOND
ZIJ V
HOUD

anders dan de magt om de door de zonden gestorven zielen te doen verrijzen?)

De Apostelen zijn, bevende van angst, vergaderd in de zaal des Avondmaals. Zij hebben zich opgesloten, uit vrees voor de Joden, die hun Meester den laatstvorigen dag gekruisigd hebben. . . . Eensklaps, ofschoon de deuren gesloten zijn, verschijnt JESUS in hun midden. „Vrede zij u, zegt hij; ik ben het, vreest niet.” Zij zijn verschrikt; zij willen hunne oogen niet gelooven! Maar zij raken het heilige ligchaam, de wonden der handen, der voeten, der zijde aan. Zij vallen neder voor de voeten van den verrezen Verlosser en aanbidden hem.

JESUS blaast op hen, en spreekt tot hen: *Ontvangt den Heiligen Geest, gelijk de Vader mij gezonden heeft, zende ik ook u.* „Even als mijn Vader mij gezonden heeft als Verlosser der menschen, zoo zende ik u, ik, gelijk aan mijn Vader, eeuwige, almachtige God gelijk hij. Ik zend u als redders uwer broeders; ik zend u als bewaarders der schatten ter zaligheid, die ik heb opeengestapeld om ze over de menschen uit te storten, bewaarders en uitdeelters mijner Sakramenten, waarin ik al de verdiensten van mijn Lijden en van mijn dood heb besloten: „*Gelijk de Vader mij gezonden heeft, zende ik ook u.* **ONTVANGT DEN HEILIGEN GEEST! WIER ZONDEN GIJ ZULT VERGEVEN, DIEN WORDEN ZIJ VERGEVEN; EN WIER ZONDEN GIJ ZULT HOUDEN, DIEN WORDEN ZIJ GEHOUDEN.**”

Is het noodig, ik vraag het u, om over zulke woorden te redeneren? Wie zal durven ontkennen, dat JESUS CHRISTUS hier aan zijne Apostelen, de eerste Priesters, de eerste Herders zijner Kerk, de magt geeft om de zonden te vergeven of ze te houden, naar mate zij het gepast zullen oordeelen?

Derhalve is het JESUS CHRISTUS, de menschgeworden Zoon Gods, die gewild, die bevolen heeft, dat iedere mensch die eene zonde begaan heeft en die daarvan vergiffenis wil verkrijgen, zijne toevlugt neme tot de bediening zijner Priesters, die belast zijn met het oordeel over zijn zielestaat en met de uitspraak, in Gods naam, van het vonnis. Derhalve heeft hij, en hij alleen de biecht ingesteld, bevolen, opgelegd aan de wereld.

Waartoe toch zou de Priester van JESUS CHRISTUS, die magt om de zonden te vergeven of te houden, ontvangen hebben, indien er een ander middel bestond om daarvan vergiffenis te bekomen? Welken zin zouden de woorden des Heeren dan hebben? Waartoe zou men de sleutels der deur aan een bewaarder geven, indien er mogelijkheid bestond om het huis langs een anderen weg binnen te gaan?

En welk middel zou de Priester hebben om redelijkerwijze zijn vonnis te vellen, indien de schuldige hem niet zelve zijne zonden kwam bekennen, waarvan hij dikwijls alleen het geheim bezit?

Derhalve zijn de christenen verplicht om hunne zonden aan hunne Priesters te *biechten*, indien zij vergiffenis van God willen bekomen. Naar goddelijk regt, is de biecht de weg tot vergiffenis; hij, die het doel wil, wil ook het middel; hij, die het middel niet bij de hand neemt, zal het doel niet bereiken.

Men heeft dan ook in alle eeuwen bij de Priesters gebiecht.

De geschiedenis heeft ons den naam bewaard van den biechtvader van Karel den Groote, in de negende eeuw.

In de vierde eeuw, ziet men den grooten heiligen Ambrosius, den Bisschop van Milaan, zich bijzonder bezig houdende met het biecht hooren der boetelingen; en de schrijver van zijn leven, zijn tijdgenoot, voegt er bij: „dat hij de zonden die men hem beleed, zoozeer beweede, dat de zondaars gedrongen werden om met hem te weenen.”

Ten zelfden tijde, hoort men den heiligen Augustinus aan de kettters van Afrika verwijten, dat zij, even als de protestanten dit later deden, zich het regt aanmatigden om hunne zonden aan God alleen te belijden. „Heeft dan,” roept hij uit, „de Heer de sleutelen voor niets aan de Kerk overhandigd? Heeft hij voor niets gezegd: *Al hetgeen gij zult ontbinden op aarde, zal ontbonden zijn in den hemel?* — Gij drijft den spot met het Evangelie! Gij belooft wat het weigert!”

In de derde en in de tweede eeuw, vindt

men nog in de boeken der oude kerkvaders, welke bewaard zijn gebleven, treffende getuigenissen over de noodzakelijkheid van de biecht aan den Priester gedaan, om vergiffenis van God te verwerven.

In de katakomben heeft men verscheidene stoelen ontdekt, die, door hun vorm, door hunne plaatsing in de kapellen, klaarblijkelijk biechtstoelen waren.

Eindelijk ziet men in het boek zelf van de Handelingen der Apostelen, vele der heidenen die te Ephesus bekeerd waren, gehoorzamen aan de stem van den heiligen Paulus en KOMEN BELIJDENDE EN BEKEND MAKENDE HUNNE DADEN. ¹

Belijdt men iets anders dan schuldige handelingen, dan zonden? En wat betekent die plaats uit het boek der Handelingen, tenzij de belijdenis der zonden, de biecht?

Gij ziet het dus, de goede God onze Verlosser, heeft ons de *biecht* gegeven als geneesmiddel onzer ziel, als het middel om weder in genade door onzen hemelschen Vader te worden opgenomen.

Het is eene uitvinding van barmhartigheid, van zachtmoedigheid en teederheid. Het kost een weinig, dat is waar, vooral als een lange achteloosheid vele en groote zonden heeft doen oopenhoopen. Maar dat

1) „Confitentes et annuntiantes actus tuos.” (Handelingen der Apostelen. h. XIX, v. 18 en 19.)

eerste
na, v
Welk
het k
CHRI
dan i
waar
voegt
zult g
Ga

A
tot i
lijke
doet.
M
de bi
zien
G
slech
men
dien
deug
held
W

dat
eere
lijke
leze

1)
de kle

eerste oogenblik is spoedig voorbij, en daarna, welk eene vreugde, welk een vrede! Welk een geluk als men, even als weleer, het kind van GOD, de vriend van JESUS CHRISTUS is! Indien de biecht een juk is, dan is het „dat ZACHT *juk en die LIGTE last*” waarvan de Verlosser spreekt. *Neemt het op, voegt de goede Meester er bij, dáár alleen zult gij rust voor uwe zielen vinden.*”

Ga eens biechten, en gij zult het zien.

XLIII.

Waartoe dient de biecht?

ANTW. In de eerste plaats, moet zij wel tot iets goeds dienen, daar zij eene goddelijke instelling is, en GOD niets zonder reden doet.

Maar, daarenboven, gij vraagt waartoe de biecht dient? *Ga eens biechten, en ge zult zien waartoe dat dient.*

Gij zult zien dat het dient om van een slechten mensch, die men was, een goed mensch te worden; gij zult zien dat het dient, om zich te verbeteren van zijne ondeugden en om grooten voortgang in de heldhaftige deugden te maken.

Waartoe dient de biecht? Vraag het aan dat arme kind, dat verlaagd werd door ont-eerende gewoonten, waarvan de schandelijke kentekenen reeds op zijn gelaat te lezen stonden. Zie eens hoe het veran-

1) Meer bijzonderheden over dit zoo praktisch onderwerp. geeft de kleine Verhandeling voor het volk, getiteld: *De Biecht*.

derd is, zoowel ligchamelijk als zedelijk. Wat heeft het dan toch gedaan? Het heeft gebiecht, het gaat te biechten..... Voorheen biechtte het niet.

Waar toe dient de biecht? Vraag het aan dien werkman, die vroeger zoo losbandig, zoo verslaafd was aan de kroeg, die nu zoo kuisch, zoo matig, zoo ordelijk, zoo arbeidzaam is en in weinig tijds het voorbeeld zijner kameraden is geworden. Zijne vrouw en zijne kinderen meenen dat de biecht tot iets dient.

Waar toe dient de biecht? Vraag het aan die arme vrouw, overstelpt van ellende, belast met kinderen, zuchtende onder de mishandelingen van haren man..... Die ongelukkige, zij heeft al menigmaal een einde willen maken aan haar lijden, door zich te verdrinken..... De gedachte aan God en aan hare kinderen, heeft haar teruggehouden. Zij gaat tot den biechtvader..... Ik weet niet wat hij haar zegt; maar ik zie dat zij naar huis terug keert met den vrede in het hart, bijkans met de vreugde op het gelaat. Zij verdraagt haar lijden geduldig; zij verduurt zonder een enkel woord van klagte de harde bejegeningen van haren echtgenoot..... Deze is verwonderd over die verandering, vervolgens bewondert hij haar, vervolgens bemint hij haar, vervolgens volgt hij haar na. Tel op: een zelfmoord minder; eene moeder voor zes of

zeven kinderen behouden; een goed huis-
houden en een deugdzaam huisgezin meer.

Een ander voorbeeld. Een knecht ver-
schafte zich, sedert vele jaren, *kleine voor-
deelen* die hij niet wel kon verantwoorden,
ten koste van zijn heer. Zijn geweten begint
te knagen; hij begeeft zich tot den pries-
ter. Indien de heer goed opmerkt, dan
zal hij zien dat de uitgaven verminderen, of-
schoon zijn huishouden niet op minder groo-
ten voet is ingerigt. Op zekeren dag
ontvangt hij van een onbekende hand een
bankbillet van vier of vijf honderd franken.¹

Tel op: een dief minder: misschien eene
achtenswaardige familie gespaard voor de
schande der galei; een brave knecht meer.

Waar toe dient de biecht? Vraag het aan de
armen van deze of gene gemeente. De rijke
eigenaar liet hen in hunne ellende; hij ver-
teerde voor zich zelve zijn ontzettend groot
fortuin. Sedert eenigen tijd gaat hij
biechten. en nu is hij de vader der onge-
lukkigen geworden; hij voorkomt hunne ont-
beringen. Die arme lieden vinden dat
de biecht tot iets dient!

De biecht, *is het schild der volharding en*

1) Jan Jakob Rousseau erkent zelve, ondanks zijn haat tegen de
godsdienst, het nut der biecht. *Hoeveel teruggaven*, zegt hij in zijn
*Emile, hoeveel herstellingen brengt de Biecht niet bij de katholieken
te weeg!* — Een priester, gaf eens aan een predikant, die gewoon
was met de biecht en de communie der katholieken te spotten, eene
grootte som terug, die men hem had ontfroofd. Dat zeer tastbaar
argument maakte indruk op het gemoed van den predikant. *Men
moet toch erkennen*, zeide hij sedert, *dat de biecht eene zeer goede
zaak is!*

der deugd. — Het is de schors, scherp en ruw, dat beken ik, maar de beschermende schors, die de bewonderenswaardige vrucht welke *het geweten* genoemd wordt, ongeschonden bewaart.

Het is de biecht, die den vrede des harten, zonder welke er geen geluk is, teruggeeft en bewaart.

Het is de biecht, die eene menigte misdaden en ongelukken voorkomt.

Het is de biecht, die den armen door zijne zwakheid van God gescheiden zondaar, weder doet opstaan! Het is de biecht vooral die den stervende troost, wanneer hij op het punt is om voor zijn God en zijn regter te verschijnen. ¹

Gij zoudt eens eene verandering zien, indien iedereen biechtte, opregtelijk en ernstiglijk zoo als men het behoort te doen!

De wetten en de policie zouden bijna niet meer te pas komen. Dit enkele gebod der Kerk: „Gij zult uwen Priester ten minste

1) De heer Tissot, een beroemd geneefsche geneesheer, protestant zoo als bijna al de bewoners van dat ongelukkige Genève, haalde met bewondering de onverwachte genezing aan van eene stervende katholieke dame, te weeg gebragt door de biecht. Die dame werd zoo kalm, zoo regt gelukkig, nadat zij de heilige Sakramenten der stervenden ontvangen had, dat men de gevolgen daarvan voor hare gezondheid, bijna onmiddelijk na de bediening, kon waarnemen. De koorts nam af, de zorgwekkende verschijnselen verdwenen en de zieke genas. *Van waar toch, riep de heer Tissot uit, komt die magt der biecht bij de katholieken!*

Een andere protestantsche geneesheer, de heer Babel, legt dezelfde bekentenis af. Hij bewijst door menigvuldige voorbeelden, dat de biecht nuttig is, niet slechts voor iedereen, maar voor de geheele maatschappij, en dat zij verdient de aandacht tot zich te trekken, van iedereen die het welzijn van het menschelijk geslacht beoogt

eens 's jaars uwe biecht spreken", zou voldoende zijn om Frankrijk te herscheppen, en paal en perk te stellen aan al zijne omwentelingen.

Oordeel derhalve den boom naar zijne vruchten.

Het gaat met de biecht als met elke godsdienst; alleen de onwetendheid, de vooroordeelen en de hartstogten zijn hare vijanden.

XLIV.

Ik behoef niet te biechten. Ik heb mij zelven niets te verwijten; ik heb niet doodgeslagen, niet gestolen, niemand eenig kwaad gedaan. Ik zou niets te zeggen hebben.

ANTW. Is dat de uitkomst van uw gewetensonderzoek. Een van beiden, mijn beste vriend: of gij zijt een buitengewoon mensch, of gij slaat geen helderen blik in uw geweten.

En wil ik het eens ronduit zeggen? *Ik ben zeker* dat gij een mensch zijt gelijk anderen, en dat de tweede onderstelling de eenig juiste is.

Hebt gij u niets te verwijten? — Laat eens zien. — Het zou wel zonderling zijn, indien ik helderder in u zelven zag dan gij zelve!

1. In de eerste plaats, hoe is het met u gelegen met betrekking tot den goeden God? Gij zult mij bekennen dat gij hem wel iets verschuldigd zijt! Hij is niet *voor niet* uw Schepper, uw Meester, uw Vader, uw laatste einde.

Aanbidt gij hem, — Bidt gij hem *dage-*

lijks? — Bedankt gij hem voor zijne weldaden?

Vraagt gij hem vergiffenis voor de overtredingen zijner geboden? — Gehoorzaamt gij aan zijne geboden?

Welke plaats neemt *Degene* in uw leven in, die daarvan de voornaamste bezigheid zoude moeten uitmaken? De arme wilden eeren de valsche goden. En gij, die den levenden en waren God kent, leeft gij niet alsof hij niet bestond?

Ziedaar dus een punt waarover gij uw geweten niet goed onderzocht hadt, toen gij mij zoo even zeidet dat gij u niets te verwijten hadt, en dat gij niet zoudt weten wat aan den pastoor te zeggen.

2. En uwe pligten jegens uwe naasten, zijt gij ten dien opzichte meer getrouw? Leg uwe hand op uw geweten: hoeveel schiet gij ook niet in dit opzicht te kort!

Broederlijke, werkdadige en opregte liefde; toegenegenheid en welwillendheid jegens anderen; barmhartigheid jegens de armen; toegevendheid voor de gebreken uwer broeders, eerbied voor hun goeden naam, vergiffenis der beledigingen; wederzijdse ondersteuning; goed voorbeeld; burgerpligten; pligten jegens het huisgezin, pligten van een goeden zoon en van een goeden vader; pligten van een goeden echtgenoot; pligten van een goeden meester en van een goeden dienaar; pligten van een goeden

en getrouwen vriend; pligten van naauwgezette werklieden of van regtvaardige en menschlievende meesters, enz.: de lijst is lang. Vervult gij AL die pligten?

Is dat ook niet eene rijke stof voor uwe aanstaande biecht?

3. Pligten jegens u zelven; ik meen u te kunnen waarborgen, dat indien gij de Godsdienst niet beoefent, er nog meer te zeggen zal vallen. Hoor eens:

Gij hebt eene ziel; welke zorg besteedt gij aan haar? Gij leeft bijna als hadt gij geene ziel.

Welke zijn uwe beweegredenen, indien gij het goede doet? Gij weet dat de meening de daad is. Eene slechte meening maakt de beste handelingen in schijn, slecht. Is het derhalve de beweegreden van pligt die u doet handelen? Is het de begeerte om Gods wil te volbrengen, GODE te behagen, of is het niet veeleer het eigenbelang, de zucht tot vertoon, het verlangen om bij de wereld geacht en in aanzien te zijn?

Hoe is het met de soberheid, met de matigheid gesteld?

Hoe is het vooral *met de kwisichheid*? Indien uw zoon in uwe tegenwoordigheid deed wat gij voor God doet, die alles ziet, zoudt gij hem om zijn schandelijk gedrag niet uit uw huis jagen?.... Indien een andere man aan uwe vrouw, aan uwe zuster, aan uwe dochter zeide, hetgeen gij zoo dikwijls aan zoovele vrouwen of jonge meisjes gezegd hebt,

wat zoudt gij dan van hem denken, en zoudt gij hem niet zeer schuldig achten?

Hebt gij u dus niet bezoedeld met hetgeen de anderen bezoedelt?

Wij zouden uw gewetensonderzoek nog kunnen voortzetten; de bron, geloof mij, is niet uitgeput.

Is dat nu niet genoeg om u te overtuigen, indien gij overtuigd wilt worden, dat gij, ondanks uwe volmaakte onschuld, alles gedaan hebt om eene uitstekende, lange en degelijke biecht te spreken. Van den eenen kant, hebt gij de zonden begaan, die ik u zoo in het gros heb opgesomd; van den anderen kant hebt gij ongetwijfeld den goeden wil. Gij kent dezen of genen goeden Priester, die hoogst gelukkig zal zijn u te ontvangen en u, in den naam van den goeden God, vergiffenis te schenken.

Ga hem dan met een goed hart opzoeken.

De eerste stap is de moeilijkste; de zwaarigheden zijn spoedig overwonnen; de vreugde blijft.

— „Maar ik ben in zoo lang niet te biechten geweest?”

— Reden te meer om te gaan, want het is des te meer noodig.

— „Maar ik heb te veel te zeggen.” — Dat is immers geen reden. Als zij maar berouw hebben, dan zijn de groote zondaars den biechtvader meer welkom dan de kleinen.

— „Maar ik kan mij niet alles herinneren?” — Wat doet dat tot de zaak? Zeg hetgeen gij u herinnert; heb berouw over al uwe zonden, en God, die alleen een goeden wil vraagt, zal u alles vergeven. Het berouw is in de biecht het voornaamste.

Ga biechten, geloof mij. Gij zult gelukkig en ten hoogste verblijd zijn als het gedaan is.

Het ware geluk op aarde, is de vrede des harten, de vrucht van een goed geweten.

XLV.

Biechten is vervelend.

ANTW. Maar wie zegt u dat gij voor uw genoegen moet gaan biechten!

Al wat goed en nuttig is, is niet altijd aangenaam. — Het is niet *aangenaam* drankjes in te nemen als men ziek is. Men doet het toch, om te herstellen. — Het is niet *aangenaam* om van den ochtend tot den avond te werken, om zijn brood te verdienen en te voorzien in het onderhoud van zijn gezin, om iets te besparen voor den ouden dag. Maar nuttig is het, en noodzakelijk; en men werkt, ofschoon werken hard, onaangenaam, moeilijk is.

Zoo is het ook met de biecht. Het is een geneesmiddel, een onaangenaam geneesmiddel, des te onaangenamer, naarmate men daaraan meer behoefte heeft; maar het is een **NOODZAKELIJK** geneesmiddel. Ik ga niet

biechten voor mijn vermaak, maar om genezen te worden, en om mij voor het kwaad te behoeden.

Heb toch wat meer geestkracht. Geef u toch niet over aan de groote ziekte onzer eeuw, namelijk *de vermindering van de achtiging voor den* PLIGT. De PLIGT, dat groote en verhevene woord, laat vele zielen koud. Zij begrijpen niets meer dan het *vermaak*.

Wacht u voor die betreuenswaardige zwakheid en herinner u Gods oordeel.

XLVI.

Biechten, dat was goed toen ik school ging,
maar nu! . .

ANTW. *Maar nu*, nu ik het tienmaal meer noodig zou hebben, nu ga ik niet meer biechten!

Maar nu, nu mijne hartstogten toenemen, nu de gevaren der wereld mij omringen, nu ik van alle kanten aan het kwaad ben blootgesteld, waarom zal ik nu voorzorgen nemen? ..

Arm menschelijk hart! hoezeer vergist het zich als het, in plaats van aan de rede te gehoorzamen, haar bestuurt!

Men heeft behoefte om te biechten in elken leeftijd, omdat men in elken leeftijd Gods wet, welke door de Katholieke Kerk is afgekondigd, heeft na te komen. Welnu, Gods wet beveelt aan *iedereen* die in staat is om te zondigen, ten minste eenmaal 'sjaars zijne biecht te spreken.

In elken leeftijd heeft men behoefte om te biechten, omdat men in elken leeftijd zondigt, omdat men in elken leeftijd kan sterven, omdat de biecht alleen het goddelijk geneesmiddel is, dat de zonden uitwischt en de ziel gereed houdt om voor God te verschijnen.

Naarmate men ouder wordt, wordt de strijd heviger, de aanval menigvuldiger en geduchter, worden de vijanden talrijker. En is dat dan het oogenblik om de wapens neêr te leggen?

XLVII.

Ik ken godvruchtige lieden, die niet beter zijn dan andere menschen. Deze of gene die biecht, is er niet beter om.

ANTW. Dat bewijst 1°. of dat *deze of gene* zeer slecht biecht of geen waar christen is;

2°. of dat zijne natuur bijzonder weerbarstig is, dewijl zulk een magtige invloed hem niet beter maakt dan het gros der menschen;

3°. of wel (en dat is het meest waarschijnlijk), dat gij u vergist en dat gij *onregtvaardig voor hem zijt*.

De christenen, gelief dit niet uit het oog te verliezen, houden niet op menschen te wezen, omdat ze christenen zijn. Zij behouden de zwakheid, de strijdigheid met eigen beginselen onzer arme menschelijke natuur die de zonde zoo zeer bedorven heeft; daarom is hun gedrag dan ook niet altijd in overeen-

stemming met hunne beginselen, met hunne voornemens.

Maar al verbetert de Godsdienst niet *al* de gebreken van 's menschen inborst, al vernietigt zij niet *geheel* en *aanstonds* al de onvolmaaktheden, dan, ten minste, vermindert, vernietigt zij die langzamerhand. Zij beveelt onophoudelijk haar te bestrijden, zij biedt zeer eenvoudige, en zeer magtige middelen aan om niet alleen goed, maar om volmaakt te worden, zooveel als de menschelijke natuur medebrengt. Zie de heiligen; zie den heiligen Franciscus van Sales, zie den heiligen Franciscus Xaverius, den heiligen Vincentius van Paulo; dat waren *ware christenen*, niets meer!

Daarom verbeteren zich de opregte en moedige zielen die van deze middelen gebruik maken, spoedig, en eindigen met beter, vervolgens goed, eindelijk uitstekend te worden.

Dit is zeker, dat de meesten dergenen die tegen de godvruchtige lieden aangaan, voor drie vierden, tienmaal slechter zijn dan zij; zij zien den splinter in het oog van hunne bureu, maar bemerken den balk niet die in hun oog is.

De Godsdienst kan niet ANDERS dan den mensch beter maken. Degene die gebreken heeft ofschoon hij christen is, zou diezelfde gebreken in veel grootere mate hebben, als hij het niet was.

En, daarenboven, zou hij het zeer groote gebrek hebben dat gij hebt, gij die hem laakt godsdienstig te zijn: dat hij God de eere-dienst van aanbidding, van gebed en van gehoorzaamheid niet zou bewijzen, die hij van al de menschen vordert.

XLVIII.

Hoe kan het ligchaam van Jesus Christus waarlijk tegenwoordig zijn in het H. Sacrament des Altaars? Het is onmogelijk.

ANTW. Mijn antwoord zal kort, maar krachtig zijn.

HET IS ZOO; *dus is het mogelijk.*

HET IS ZOO; *dus moet gij het gelooven*, ofschoon gij niet begrijpt hoe het mogelijk is.

Ik zeg derhalve dat *het zoo is*, dat JESUS CHRISTUS waarachtig en zelfstandig tegenwoordig is in het H. Sacrament des Altaars en dater nade consecratie der mis, geen brood meer op het altaar is, in de handen des Priesters, maar het levende ligchaam en het bloed van onzen Heer JESUS CHRISTUS, verborgen onder de heilige *gedaante* van brood en van wijn.

Om u daarvan te overtuigen, zal ik u niet wijzen op al de christen eeuwen, sedert de Apostelen tot op onze dagen, die wezenlijke tegenwoordigheid van JESUS CHRISTUS geloovende, aanbeddende, luid verkondigende. Het zou ongetwijfeld veel wezen, dat men de grootste geniën, de verhevenste en geleerdste kerkvaders, met het volmaaktste ge-

loof het heilig geheim des altaars heeft zien aanbidden.

Maar behalve dat wij daardoor in te veel bijzonderheden zouden moeten treden, wil ik hier alleen een beroep doen op de goede trouw. Tot deze alleen rigt ik mijne woorden, en ik zal hier slechts woordelijk, bijna zonder uitlegging, de eigen woorden van JESUS CHRISTUS aanhalen, die verklaart, dat het H. Sacrament des Altaars hij zelve is, zijn ligchaam, zijn vleesch, zijn bloed.

Hij spreekt tweemaal over de Eucharistie in het Evangelie: de eerste maal om haar te beloven (ongeveer een jaar voor zijn lijden); de tweede maal (des avonds voor zijn lijden), om haar in te stellen, en op die wijze zijne belofte te vervullen.

1°. De eerste woorden komen voor in hoofdstuk VI van het Evangelie volgens Joannes. Ik onderwerp ze aan uwe goede trouw:

„Voorwaar, voorwaar, ik zeg u: Die in mij gelooft, heeft het eeuwig leven.” Hij vordert eerst dat men geloof slaat aan zijne woorden; want hetgeen hij zal zeggen is het grootste geheim des geloofs.

„Ik ben het brood des levens.”

„Ik ben het levende brood, die uit den hemel ben nedergedaald. Zoo iemand van dit brood eet, zal leven in eeuwigheid: en het brood, dat ik zal geven ¹, IS MIJN VLEESCH, VOOR HET LEVEN DER WERELD.

De joden, tot wien hij sprak, zeiden toen

tot
kan
Hoe
nie
I
hun
tig
hij
T
ME
zul
dr
he
EN
DE
br
de
hi
ta
ve
ki
ui
ee
he
br
ze
ga
ne

tot elkander, hetgeen gij zelve zegt: hoe kan deze ons zijn vleesch te eten geven? Hoe kan dat gebeuren? — En zij wilden het niet gelooven.

Hoor hoe Onze Heer JESUS CHRISTUS hun andermaal verzekert, dat hij waarachtig tegenwoordig zal zijn in het brood dat hij hun belooft:

„VOORWAAR, VOORWAAR, IK ZEG U: *Tenzij gij HET VLEESCH VAN DEN ZOON DES MENSCHEN EET, en zijn BLOED DRINKT, zult gij het leven in u niet hebben.*

Die MIJN VLEESCH eet, en MIJN BLOED drinkt, heeft het eeuwige leven, en ik zal hem ten jongsten dage opwekken.

WANT MIJN VLEESCH IS WAARLIJK SPIJS, EN MIJN BLOED IS WAARLIJK DRANK.

Die MIJN VLEESCH EET, en MIJN BLOED DRINKT, blijft in mij, en ik in hem. Die dit brood eet, zal leven in eeuwigheid!”

Wat dunkt u daarvan? Geloofst gij niet aan de woorden van JESUS CHRISTUS zelve, als hij u verzekert dat het H. Sacrament des Altaars zijn ligchaam en zijn bloed is, als hij dat verklaart met eene helderheid van uitdrukkingen, die zoozeer allen mogelijken twijfel uitsluit, dat de protestanten zich sedert drie eeuwen te vergeefs in alle bogten wenden

1) Let wel op deze woorden: JESUS CHRISTUS *belooft* dat geheimzinnig brood: hij geeft het nog niet, hij zal het later geven: *het brood, dat ik zal geven*. Het is dus niet, zoo als de protestanten zeggen, eene beeldspraak van de leer die hij predikte, want die leer gaf hij; men kan niet belooven hetgeen men reeds gegeven heeft en hetgeen men geeft.

en keeren, hun geest pijnigen, om zich aan die klaarblijkelijkheid te onttrekken.

2°. Indien deze eerste woorden van JESUS CHRISTUS helder zijn als de godheid zelve, dan zijn de andere, waarmede hij het H. Sacrament des Altaars instelde het niet minder.

Den avond voor zijn Lijden, neemt Onze Heer, na het Avondmaal, brood in zijne goddelijke en eerbiedwaardige handen, zegt het en biedt het zijnen Apostelen aan, zeggende: „*Neemt en eet: DIT IS MIJN LIGCHAAM.*”

Is dat duidelijk of niet? — Dit, hetgeen ik in mijne handen houd, is, wat? MIJN LIGCHAAM.

Vervolgens geeft hij aan zijne Apostelen, die zijne eerste priesters waren, het bevel en de magt om te doen hetgeen hij zelve zoo even gedaan heeft, door deze woorden daarbij te voegen: *Doet dit tot mijne gedachtenis*; dat wil zeggen, even als ik dit nu gedaan heb.

Gij allen die ter goeder trouw zijt, hoort en oordeelt: DIT IS MIJN LIGCHAAM!!!!...

Wat mij aangaat, ik verklaar dat deze woorden mij genoeg zijn, en niet slechts zijn zij voor mij het schitterend bewijs van de tegenwoordigheid van JESUS CHRISTUS in het H. Sacrament des Altaars maar zij bewijzen mij op niet minder en tegensprekelijke wijze zijne godheid. Nooit heeft een mensch iets dergelijks gezegd, *of kunnen zeggen!*....

Eene zeer eenvoudige opmerking, zal u, voor het overige, het geloof aan het geheim

van het H. Sacrament des Altaars gemakkelijik maken.

De natuur biedt ons talrijke voorbeelden aan van deze zoogenaamd *onmogelijke* verandering, van de eene zelfstandigheid in eene andere.

Het treffendste voorbeeld van allen, is dat van het ligchamelijk voedsel. Het brood dat ik eet wordt, door de geheimzinnige werking der spijsvertering, veranderd in mijn ligchaam, in mijn eigen vleesch, en in mijn eigen bloed. De zelfstandigheid van het brood wordt *veranderd* in die van mijn ligchaam.

Waarom zou GOD niet op bovennatuurlijke wijze in het geheim van het H. Sacrament des Altaars kunnen doen, hetgeen hij alle dagen op natuurlijke wijze in ons zelve bewerkt?

Gij ziet dus dat het niet ONMOGELIJK is dat, door Gods almacht, het brood en de wijn, op onze altaren, veranderd worden in de zelfstandigheid van het ligchaam en bloed van JESUS CHRISTUS; en dat de Kerk, wanneer zij de waarachtige tegenwoordigheid in het Allerheiligste Sakrament leert, niets leert dat ongerijmd, dat onmogelijk, dat aanstootelijk is voor de rede, zoo als de weetnieten of de loszinnige lieden voorgeven.

HOE geschiedt nu dat bewonderenswaardig wonderwerk? *Ik weet het niet*, en de grootste Kerkvaders weten het evenmin als wij. Dat is het geheim van het geloof, het

geheim van God. Wij weten dat het is, en dat is genoeg.

Door die aanbiddelijke tegenwoordigheid, is JESUS CHRISTUS, de Koning der zielen, het Opperhoofd der Kerk, de Toevlugt der zondaren, de goede en zachtmoedige Verlosser, de trooster van alle smarten, steeds te midden zijner kinderen. . . . God en mensch tevens, is hij de levende band die ons aan zijnen en aan onzen Vader verbindt. Hij aanbidt zijn Vader op volmaakte wijze, en vult de onvolmaaktheid onzer hulde aan. Hij vraagt barmhartigheid voor de aanhoudende zonden der wereld.

Hij is tegenwoordig onder al de mensche-lijke geslachten, die hij allen gelijkelijk bemint en verlost heeft, om van elk hunner, tot aan de voleinding der eeuwen, de hulde van zijn geloof, van zijne aanbedding, van zijne eeredienst, van zijne gebeden te ontvangen.

Indien het Heilig Sakrament een geheim des geloofs is, is het ook, en nog meer, *een geheim der liefde!*

Laat ons gelooven, beminnen en aanbid-
den.

XLIX.

Ik behoef niet naar de mis te gaan; ik bid den
goeden God even goed te huis.

ANTW. En bidt gij hem wezenlijk zoo
veel *te huis*? Neem mij niet kwalijk, indien
ik me vergis; maar ik verdenk er u een wei-

nig van, dat gij even min te huis als in de kerk bidt.

Luister eens aandachtig, mijn vriend: het is niet de vraag of gij den GOEDEN God even goed te huis bidt dan in de mis; maar de vraag is, of de goede God *wil* dat gij, des zondags en op de feestdagen, hem in de Mis zult bidden en niet te huis.

Nu, hij wil dat.

Gij herinnert u dat wij daarover reeds zamen gesproken hebben, en toen zijn wij overeen gekomen, dat de godsdienstige wetten van de herders der katholieke Kerk in geweten verpligten, omdat zij die wetten maken op gezag zelf van JESUS CHRISTUS. „*Die u hoort, hoort mij; en die u versmaadt, versmaadt mij.*”

Als de Kerk ons beveelt om des zondags en op de groote feestdagen de Mis bij te wonen, dan zijn wij ongehoorzaam aan Onzen Heer JESUS CHRISTUS, aan God zelven, indien wij verzuimen dat te doen.

De reden die deze wet heeft doen voorschrijven is zeer gewigtig; daarom is de wet ook van groot gewigt. Het geldt de noodzakelijkheid van de eeredienst, die men aan God moet bewijzen.

Wij leven niet slechts ieder op zich zelve als menschen, als christenen; maar wij leven nog als *godsdienstige maatschappij*; en die maatschappij, waarvan wij leden zijn, door God zelven daargesteld, heeft jegens

hem pligten te vervullen, even goed als ieder onzer in 't bijzonder.

Nu, de openbare eeredienst der christelijke maatschappij (of Kerk), bestaat juist in *het bijwonen van het heilig Misoffer*, dat ons allen, in tegenwoordigheid van onzen God, in zijn tempel vereenigt, op vaste ten dien einde bepaalde dagen, de eenen door God zelve¹, hetzij voor, hetzij na zijne Menschwording, de anderen door de Apostelen of hunne opvolgers.

Vereenigt men zich, op die plegtige dagen, niet met de overige leden der christelijke familie, dan doet men, in zekeren zin, afstand van zijn titel van christen, van kind Gods, van leerling van JESUS CHRISTUS, van lid der katholieke Kerk.

Daarom is het eene *zware zonde* als men, zonder wezenlijke noodzakelijkheid, verzuimt om op de zondagen en op de feestdagen van verpligting, de heilige Mis bij te wonen.

Men begrijpt des te beter, dat het eene zware zonde is, naarmate men meer de grootheid, de heiligheid, de goddelijke uitnemendheid van het Misoffer kent.

De MIS is het middenpunt van de geheele Godsdienst.

1) De goede God heeft, in den beginne der wereld, de rust van den zevenden dag ingesteld, ter voortdurende herinnering aan de schepping en de eeuwigheid. De zondag is de dag van den goeden God, de dag waarop men zich meer bijzonder met hem moet bezig houden en zich moet voorbereiden op onze eeuwigheid, die de eeuwige rust en de eeuwige zondag zal zijn.

Het is de onbloedige voortzetting, door alle eeuwen en alle geslachten heen, van het bloedig offer van JESUS CHRISTUS.

Er bestaat geen enkel wezenlijk verschil tusschen het Kruisoffer en het Misoffer. *Het is hetzelfde en eenige offer, onder een verscheidenen vorm opgedragen.* — De Priester is dezelfde, het is JESUS CHRISTUS; zichtbaar op den Calvarieberg, onzichtbaar en verbor-gen in den Priester, aan het altaar. Het offer is hetzelfde: JESUS CHRISTUS; bloedig op den Calvarieberg, onbloedig en verbor-gen onder het Sakrament, op het altaar. Het verschil is louter uitwendig en in schijn; de grond, het offer is hetzelfde.

Door het geheimzinnige en geheel goddelijke woord van den Priester, of liever van JESUS CHRISTUS zelve, die door zijn bedienaar spreekt, wordt hetzelfde wonder van liefde dat in het heilig Avondmaal, op Witten Donderdag, is gewrocht, dagelijks op onze altaren hernieuwd. Het brood en de wijn worden veranderd in het ligchaam en in het bloed van JESUS CHRISTUS, en behouden alleen den eenvoudigen *schijn* van brood en van wijn; zoodat er, na de Consecratie, niets anders op het altaar is dan het ligchaam en het bloed van JESUS CHRISTUS, dan JESUS CHRISTUS levende, aldus in het Heilig Sakrament al de geheimen van zijn sterfelijk en van zijn glorierijk leven zamen vattende.

Begrijp dan de grootheid van uw geloof, en spreek niet meer zoo als gij deedt.

Kom met al uwe broeders, kom tot uwen Verlosser; voor u daalt hij neder, slagtoffert hij zich in dit groote geheim. Zonder hem, kunt gij uwe ziel niet redden; en echter verwaarloost gij hem, minacht gij hem, geeft gij boven hem de voorkeur aan onbeduidende bezigheden, aan beuzelingen, aan nietswaardige dingen!...

Geloof mij: Keer toch in uw zelven. Vervul een pligt, die even gemakkelijk als gewichtig en noodzakelijk is.

Ga des zondags, voor de voeten van God, uw overzigt houden van de afgelopen week en uw voorraad opdoen voor de volgende. Dan zal God u zegenen en dan zult gij gelukkig zijn.

L.

Ik heb geen tijd.

ANTW. Hebt ge tijd om te eten?

— Dat spreekt van zelf.

— En waarom eet gij?

— Hoe kunt gij dat vragen! om niet te sterven. Het voedsel is het leven van het ligchaam.

— Wat is meer waard, uwe ziel of uw ligchaam?

— Is dat nu al weder eene vraag! Mijne ziel, dat lijdt geen twijfel.

— Welnu doe dan ten minste voor uwe ziel, wat gij voor uw ligchaam doet! Gij

vindt, gij neemt den tijd om uw ligchaam te doen leven, en ge neemt den tijd niet, om het leven uwer ziel te onderhouden!

Ik zou wel eens willen zien, dat uw patroon u zou verbieden om den tijd te nemen van te eten! Gij zoudt hem zeker laten loopen, hem en zijn winkel, en gij zoudt zeggen: *Vóór alles*, moet ik leven.

Welnu, ik zeg u op nog veel dringender wijze: *Vóór alles*, zelfs voor het leven uws ligchaams, *vóór alles*, laat uwe ziel niet sterven, die het voornaamste gedeelte van u zelven is; uwe ziel, die u een mensch maakt, want door het ligchaam zijn wij slechts een dier, het is de ziel die den mensch maakt en hem van het dier onderscheidt.

De Godsdienst geeft u het leven uwer ziel, door haar met God te verbinden, en gij zegt: Ik heb den tijd niet om mijne godsdienstpligten te vervullen? Welnu, neem hem, neem dien *noodzakelijken* tijd, neem hem, het koste wat het wil, het komt er niet op aan ten koste van wien ook.

Niemand ter wereld heeft het regt om u daarvan te berooven, noch uw patroon, noch uwe meesters, noch uw vader, noch uwe moeder; *niemand* zonder uitzondering! Geen schepsel ter wereld heeft het regt om u de eeuwige zaligheid uwer ziel te ontrooven, en durfde iemand het wagen om de handen te slaan aan het heiligste uwer regten, dan zoudt gij dien grooten regel der Apostelen

moeten in praktijk brengen: *Het is beter aan God, dan aan de menschen te gehoorzamen.*

Maar mijn staat, zegt gij, belet mij om aan mijne zaligheid te arbeiden.

Is dat waar? Bedenk wel wat gij zult antwoorden; want antwoordt gij mij, na mijne overweging: *ja*, dan zal ik u zeggen: Gij moet in dat geval uwe betrekking laten varen en eene andere kiezen.

Het leven snelt immers spoedig voorbij, maar de eeuwigheid blijft. Waartoe zou het u dienen de gansche wereld te winnen, indien gij moest schade lijden aan uwe ziel?

Maar laat ons opregt zijn. Is het wezenlijk waar, dat gij in uwen staat uwe ziel niet kunt zalig maken, niet christelijk kunt leven?

Belet uwe betrekking u 'smorgens en 's avonds een kort gebed te doen? Belet uw staat u van tijd tot tijd in den dag uw hart tot God te verheffen, hem uwe gebeden, uwen arbeid, uwe ontberingen op te offeren?

Het is immers uw staat niet die u doet vloeken, den naam van God onteeren, de slechte schouwburgen, de bals, de kroegen, de huizen van ontucht bezoeken?.... De tijd dien gij op die wijze verliest, zou honderdmaal voldoende zijn om u een goeden christen te maken, indien gij hem besteeddet om aan uwe zaligheid te arbeiden.

Uw staat belet u ook niet, om des avonds, na uw dagwerk, bij het naderen der groote feesten, naar uwen biechtvader te gaan, om van hem, met de vergiffenis uwer zonden,

raadgevingen en aanmoedigingen te ontvangen, om in het vervolg beter te leven.

Gij ziet dan dat men in zake van geweten *den tijd heeft om te doen wat men wil*. Maar men moet het ernstig, vast en met volharding willen.

Zeg dus niet meer: „Ik heb den tijd niet „om christelijk te leven”, want dan zoudt gij u zelve bedriegen.

Zeg, indien gij wilt: „Ik heb niet zooveel „tijd, zooveel gemak als ik zou willen.” — Dat neem ik wel aan; maar, in alle gevallen vraagt God het *hart* en den goeden wil; en er is niet veel tijd noodig om den goeden God te heminnen, de zonde te ontvlieden, berouw te hebben over zijne overtredingen, er is niet veel tijd noodig om zijne dagelijkse gebeden te verrigten; er is zelfs niet veel tijd noodig om des zondags eene stille mis van een half uurtje bij te wonen, en vier of vijfmaal 's jaars te biechten te gaan.

Anderen doen dat en nog meer. Ik ken er die geen maand laten voorbijgaan zonder de heilige Sacramenten te ontvangen; en die zijn er geen slechtere werklieden om. Hoe doen die menschen? komaan; heb een goeden wil gelijk zij; en dan zult gij, gelijk zij, als een ware christen leven; en, even als zij, zult gij naar den hemel gaan in plaats van naar de hel.

Aan hem, die zijn *tijd* niet aan God geeft, zal God zijne *ewigheid* weigeren.

LI.

Ik kan niet! Het is te moeilijk!

ANTW. Zeg maar *dat gij niet wilt!* Men kan al hetgeen men wil, met betrekking tot het geweten en de zaligheid.

Niet het vermogen, maar de moed ontbreekt. Men *is bang* voor den arbeid, men deinst terug. De ware christen is een dappere; gelijk aan een goeden soldaat dien de wederstand der vijanden slechts meer tot den strijd opwekt, is hij voor niets bevreesd. Steunende op JESUS CHRISTUS, ontleent hij aan hem al zijne kracht. Valt hij, dan staat hij weder op, en begint den strijd met meer warmte dan te voren.

„Ik kan niet”! De luojaard die, 'smorgens, geeuwt, zich uitrekt, zich omdraait in zijn bed, en, en in plaats van te werken, weder inslaapt, zegt ook: „Ik *kan* niet”!

Er zal een dag komen, waarop gij zult zien dat gij kondet. Maar dan zal het te laat wezen, en het oogenblik van werken voorbij.

Gij zult dan staan voor den registerstoel van JESUS CHRISTUS, en zijn vreeselijk woord hooren: „Gaaf van mij, gij vervloekten, in het eeuwige vuur, hetwelk den duivel en zijnen engelen bereid is.”¹ Gij zult op dien dag begrijpen, dat gij *kondet!*

Echter is er iets zeer waars in hetgeen gij zegt. Neen, gij kunt uwe hartstogten niet

1) Heilige Matth. XXV.

overwinnen en de zoo verhevene christelijke deugden niet beoefenen, indien gij de noodige kracht daartoe niet gaat opdoen, waar ze te vinden is.

Neen, gij kunt de zonden, waarvan gij de gewoonte hebt, niet vermijden, indien gij de middelen niet gebruikt die JESUS CHRIS-TUS, uw Verlosser, ten dien einde in de handen zijner Kerk heeft gesteld.

Gij kent die middelen; in gelukkige tijden, toen gij goed, zuiver, braaf waart, omdat gij christen waart, hebt gij ze gebruikt, en hebt gij uit eigen ondervinding, al hunne zoetheid, al hunne magt gekend.

Die middelen zijn:

Het gebed;

De heiliging van den zondag;

Het godsdienstig onderrigt;

Voor al het menigvuldig gebruik der biecht en der heilige Communie;

Het vlieden der gevaarlijke gelegenheden, der schuldige vermaken, der slechte makers, en der slechte boeken.

Zonder die middelen, neen, kunt gij niet goed zijn. Met die middelen, kunt gij het niet alleen, maar is niets aangenameer en gemakkelijker.

Hoeveel jongelieden, mannen van allen leeftijd en van allen stand, hebben heviger hartstogten dan gij, die ze evenwel onderdrukken en meester geworden zijn! Verscheidenen zijn meer blootgesteld dan gij

het zijt, en hebben meer bezwaren van allerlei aard te overwinnen. Waarom zoudt gij niet kunnen doen, wat zij doen?

Ik heb een ouden militair gekend, die sedert zijne kindsche jaren de gewoonte had om Gods naam ijdel te gebruiken. Hij kon geen twee volzinnen zeggen zonder te vloeken. Getroffen door eene goede vermaning, nam hij het besluit om zijne christenpligten te vervullen. Hij besloot om zijn gebrek met kracht te overwinnen; en *in veertien dagen tijds* geraakte hij tot zijn doel. Telken reize als de naam van God hem uit den mond viel, zeide hij in zijn hart: „*Mijn God, vergeef mij; dat uw naam gezegend zij!*” — Hij deed het ook, als hij zijne kameraden dezelfde zonde hoorde begaan. — Hij zeide mij: „Ik heb moeite om mij goed te houden; ik berisp mij zelve meer dan vijftig maal daags.”

Men heeft dikwijls mannen, die overgegeven waren aan den vreeselijken hartstogt der dronkenschap, eene nog moeilijker overwinning zien behalen, met even grooten moed. De beroemde generaal Cambronne had die verfoeijelijke gewoonte, toen hij gewoon soldaat was. In zijne dronkenschap, sloeg hij eens een officier en werd ter dood veroordeeld: Zijn kolonel, die veel van hem hield, omdat hij een dappere en getrouwe soldaat was, verkreeg genade voor hem, op voorwaarde dat hij nooit meer wijn zou drinken. — Twintig jaren daarna was de

korporaal Cambronne, de generaal Cambronne geworden, en had zich onsterfelijk gemaakt door zijn heldhaftigen aftogt van Waterloo. Later leefde hij stilletjes bij zijne familie te Parijs, bemind en geacht door allen. Zijn oude kolonel vraagt hem eens ten eten, met eenige oude wapenbroeders. De eereplaats wordt aan Cambronne gegeven, ter regterhand van den heer des huizes. Men brengt een zeer fijnen wijn, die voor de groote gelegenheden bewaard werd. „Generaal, zegt de oude kolonel, dezen moet ge eens keuren,” en hij wil het glas van Cambronne inschenken. Deze weigert — de andere dringt aan; Cambronne wordt boos. „Maar, generaal, ik verzeker u dat hij uitmuntend is!” — „Als het niets anders was!” zeide levendig Cambronne. Maar het geldt mijne eer! En hebt ge dan mijne belofte, mijne belofte als korporaal vergeten, kolonel?..... Sedert dien dag heeft geen druppel wijn mijne lippen bevochtigd. Mijn woord en mijn geweten zijn meer waard dan uwe wijn!”

Houd dan moed; dat ontbreekt u. MEN IS CHRISTEN, ZOODRA MEN HET WIL ZIJN.

LII.

Men zou mij uitlagchen! Men moet den zonderlinge niet uithangen; men moet doen gelijk de anderen.

ANTW. Gij redeneert als een schaap, mijn arme vriend! De schapen, dat weet ik,

volgen elkander altijd; en als het eerste over de brug is, dan volgt het tweede, dan volgt het derde, dan volgt het vierde, en zoo voorts; het eene gaat de brug over, omdat het andere het deed; *zij doen even als de anderen.*

Maar moeten de menschen even dom handelen?

Helaas! hoevelen zijn schapen in dit opzigt! hoevelen gaan naar de hel, omdat zij de andere volgen!

Men moet den zonderlinge niet uithangen; zegt men. Wel zeker, men moet den zonderlinge uithangen, niet uit hoogmoed en omdat men zijn evennaaste veracht, maar omdat men goed moet zijn te midden der wereld, die slecht is.

Kwaad is er in overvloed, maar zeer weinig goed; er zijn veel slechten en weinig goeden; veel heidenen en weinig christenen. De kwaden maken de meerderheid uit; zij geven de mode, de gewoonte aan. Hij dus die den anderen, den goeden weg wil volgen, is dus wel verplicht om zonderling te zijn.

Welnu, zóó zonderling moet men wezen! Die zonderlingheid is het teeken, de noodzakelijke voorwaarde van uwe eeuwige zaligheid.

Onze Heer JESUS CHRISTUS heeft het in uitdrukkelijke woorden verklaard: „*Gaat in, zegt hij, door de enge poort; want wijd is de poort, en breed de weg, die tot het verderf leidt,*

en velen zijn er, die daardoor ingaan. Hoe eng is de poort, en hoe naauw de weg, die tot het leven leidt, en hoe weinigen zijn er die hem vinden." ¹

„En wil hen niet vreezen, voegt hij er op eene andere plaats van het Evangelie bij, die het ligchaam dooden, doch de ziel niet dooden kunnen, maar veeleer vreest Hem, die beide ziel en ligchaam kan verderven in de hel!" ² — *Wie zich over mij, en mijne woorden schaamt, over dien zal ook de Zoon des menschen zich schamen, wanneer hij komen zal in Zijne en des Vaders heerlijkheid, en die der heilige Engelen.* ³ **WIE ECHTER TOT HET EINDE VOLHARDT**", ondanks al de hinderpalen, vooral in spijt van de spotternij, van de voorbeelden en de aanvallen der losbandigen, „DIE ZAL ZALIG ZIJN." ⁴

Is de waarschuwing niet duidelijk? Het is Degene, die niet te vergeefs spreekt en die met zijn eigen mond verklaart dat „hemel en aarde zullen voorbijgaan", maar dat „zijne woorden niet zullen voorbijgaan."

Men moet dus, op straffe van eeuwige verdoemenis, anders in de wereld leven dan de wereld leeft. Men moet wel verre van haar te vreezen en daarover te blozen, roem stellen op die zonderlingheid. Het is juist die zonderlingheid, welke ons christenen doet zijn.

1) Heilige Mattheus, h. VII. v. 13. 14.

2) Id. h. X. v. 28.

3) Heilige Luc. h. IX. v. 26.

4) Heilige Matth. h. XXIV. v. 13.

„Maar men zal den spot met mij drijven!” — Welnu! laat de zotten den spot met u drijven; ge zult er niet van sterven! Lach degenen uit die u uitlagchen, zij zijn belagchelijke lieden, en gij zijt de wijze; wie moet den spot met een ander drijven: de gek met den wijze, of de wijze met den gek?

Indien men u uitlachte omdat gij eet, of omdat gij op uwe beenen en niet op uw hoofd loopt, zoudt gij immers niet ophouden met te eten, zoudt gij daarom niet op uwe handen gaan loopen. Waarom zoudt gij dat niet doen! Omdat wat gij doet goed en redelijk is, en dat hetgeen men u zou willen zien doen, ongerijmd is.

Hoeveel ongerijmd is het, uwe ziel te doen verloren gaan, om te behagen aan eenige loshoofden, wier ongebondenheid gij in den grond uws harten veracht! Den lof van zulke lieden inoogsten, is zich eene wezenlijke schande op den hals halen: hun blaam is eene goede, wenschelijke zaak. Zij bewijst dat gij hen niet gelijkt.

Maar overdrijf de dingen niet. Gij zult niet de eenige van uwe partij zijn. Er zijn meer kwaden dan goeden, maar het getal der laatsten is toch grooter dan men denkt, vooral in onze dagen, nu de Godsdienst hoe langer hoe meer veld wint. — In de verlichte klassen der maatschappij, is het thans eene eervolle aanbeveling christen te zijn.

Eenige jaren geleden, verloor de jonge

C***, een der beste leerlingen van de Polytechnische school, zijn rozekrans. Een makker vond dien, en in het speeluur, riep hij al de leerlingen bijeen, hing den rozekrans aan een der boomen van de speelplaats, en riep op uitdagenden toon: „Dat degene aan wien deze rozekrans toebehoort, hem kome terugvragen!” — „Ik heb dien rozekrans verloren, zeide de jonge C*** zeer bedaard, te midden der leerlingen voorttredende; het is eene gedachtenis van mijne moeder; ik hecht daar veel aan en bid hem dagelijks.” — „Bravo, roept een grove stem. Allen keeren zich om: het was de generaal kommandant der school. „Bravo, vriendje, zeide hij, de hand van den jongen christen drukkende; gij zijt een man van hart en geestkracht. Ga zoo voort, gij zult uwen weg maken!” — C*** verliet de school als eerste zijner klasse, en gedurende den geheelen tijd dien hij er doorbragt, was hij het meeste geacht, het meeste bemind van allen.

Zijt goed, vriendelijk, welwillend jegens iedereen; lach met de anderen over hetgeen waarover gij kunt lagchen, zonder den goeden God te beleedigen; en zij zullen u spoedig gerust laten met opzigt tot de Godsdienst, als ze u al zullen aanvallen.

Ik ken een Elzasser, een zeer goede christen, die, toen hij bij zijn regiment kwam, door verscheidene zijner makkers werd uit-

gelagchen. Men schold hem uit voor *huiche-
laar, kwezel, schijnheilige*, en zoo voorts.

Eens toen men weder met elkander hevi-
ger slaags was geraakt dan ooit, verzocht hij
verlof aan zijnen kapitein om zijne kompaga-
nie in hare kamer bijeen te roepen. Hij ging
op eene bank staan en sprak hen in dezer
voege aan: „Doet wat ge wilt, gij zult mij
niet zien veranderen. De goede God is meer
waard dan gij, niet waar? Welnu! ik behaag
hem liever dan u. Blaast den aftogt maar, als
't u niet bevalt! Al stond het geheele rege-
ment dáár, dan zou ik nog geen duim breed
wijken!” Zijne kamaraden lachten en
klaptten in de handen, en sedert dien tijd
zeide men geen enkel onwelwillend woord
meer tegen dien braven jongen.

Op zekeren zaterdag neemt een reiziger
plaats aan eene open tafel: hij vraagt een
diner zonder vleeschspijzen. Eenige tafelge-
nooten glimlagchen. Een hunner, die wat
meer durfde, vraagt hem spottender wijze:
„Eet mijnheer geen vleesch?” — „Neen,
mijnheer, antwoordt de reiziger op denzelf-
den toon; en eet mijnheer vleesch? — Ja,
mijnheer, zegt de andere, dien het tegenviel
dat men nu den spot met hem dreef. — Des
te erger voor mijnheer, antwoordt de andere.
Meent mijnheer dan, dat een man van eer de
voorkeur moet geven aan een kotelet boven
zijn geweten? Ik hecht meer aan mijn ge-
weten dan aan een kotelet.” — De lagchers

waren op zijne zijde. En nog mooijer: een dischgenoot, keert zich tot hem, wenscht hem geluk met zijne standvastigheid in de naleving van zijn pligt, en voegt er bij: „Ik wil niet, mijnheer, dat gij hier de eenigste zult zijn, ik zal mijn voordeel doen met uwe goede les, want ik ben ook katholiek, Jan, ik ook geen vleesch.”

Laat u niet uit het veld slaan door een woord, een blik, een glimlach.

Willen *de anderen* hunne zaligheid op het spel zetten, dat moeten zij weten; maar gij, die weet waar het op aankomt, moet uwe ziel behouden. Laat lagchen die lagchen wil. *Die het laatste licht, is het best te pas.*

LIII.

Men moet geen kwezel zijn.

ANTW. Wel zeker niet, men moet geen *kwezel* zijn. Wie zegt u dat?

Kwezelarij is geen godsdienst, maar het is misbruik van godsdienst.

De gebreken der personen die aldus, meestal uit onwetendheid, misbruik maken van de Godsdienst, moeten haar niet geweten worden.

Men maakt even goed misbruik van de Godsdienst, als van alle goede zaken. Men moet het misbruik verwerpen en het gebruik behouden.

Men moet een godvruchtig mensch, maar geen kwezel zijn. God bemint den eene, en

niet den andere. Hij wil in ons hart *godsvrucht* zien, dat is toewijding aan zijne dienst, aan de pligten die zij oplegt en aan de liefde voor zijne wet; maar hij wil er geen kwezelarij in zien, dat is van die kleine dwaasheden, van die kleingeestige of bijgevoovige godsdienstige gewoonten, die dikwerf het voornaamste door het ondergeschikte doen vervangen en de middelen voor het doel nemen.

Men moet echter zeggen, dat die misbruiken niet zoo groot en zoo onaangenaam zijn, als men het wel wil zeggen.

Meestal doen zij niemand kwaad en schaden alleen aan degenen, die ze begaan. Zij die daarin vervallen, zijn meestal weinig verlichte vrouwen (bij de mannen is dit gebrek niet zoo menigvuldig), personen, die zich vermoeijen met zich te verwarren in uitwendige oefeningen, die goed in zich zelve zijn, maar te menigmaal herhaald worden; die zonderlinge manieren hebben, die hun geweten kwellen uit vrees van kwaad te doen, die door een kwalijk geplaatsten ijver, vuur vatten, waar het meer van pas ware geweest te zwijgen, enz.

Dat is kwezelarij. Het is een gebrek; maar God gave dat er geen andere misbruiken op de wereld bestonden! Degenen, die zoo hevig uitvaren tegen de kwezelarij, degenen die verontwaardigd zijn over die belagchelijke praktijken, doen mij denken aan

dien man , die , veroordeeld tot altijdduren-
den dwangarbeid , voor een afschuwelijken
moord , verontwaardigd was dat men hem in
de galei tot mede-kettingganger had gege-
ven een *dief* .

Ze zijn veel meer te veroordeelen , dan
degenen die ze aanvallen .

Hunne ongebondenheid , hun wangedrag ,
hunne vergetelheid van de heiligste pligten ,
hunne godsdienstige onwetendheid , hunne
onkuische gesprekken , hunne voorbeelden ,
enz. , enz. , zijn al die zaken geen *misbruiken* ?
zijn het geen *misdaden* ?

Hun geheele leven is een *misbruik* , en ik
geloof dat het misbruik van de godsvrucht ,
het eenige is waaraan zij zich niet schuldig
maken . Zou het niet beter zijn , ik vraag
het u , dat zij dat misbruik tegen de andere
misbruiken verwisselden ?

Wees dus geen kwezelaar , maar een chris-
ten , en een goede christen . Heb God lief ,
dien hem getrouwelijk , kom al zijne gebo-
den na ; vervul , om aan God te behagen , al
uwe verplichtingen , en volg de onderrigting-
gen van de bedienaars van JESUS CHRISTUS
op .

LIV.

Het christelijk leven is te vervelend . Het is te
treurig . Zich van alles onthouden , bang zijn
voor alles . Welk een leven ! . . .

ANTW. Hola ! Hola ! bedaard wat , goede
vriend , laat u zoo spoedig niet afschrikken .

Het christelijk leven verplicht u niet om u alles te ontzeggen. Gij overdrijft; indien de wet des Evangeliees een juk is. Onze Heer JESUS CHRISTUS, die het ons oplegt, verklaart ons zelve: „ dat dat juk zacht en die last ligt is.”

Gij kent ongetwijfeld goede christenen? Zien ze er zoo treurig, zoo onaangenaam, zoo ongelukkig uit?

Al degenen die ik ken, hebben integendeel, iets kalms, iets eerlijks, iets tevredens op het gelaat; hen te zien alleen doet goed.

Ik beken dat ik, om een wezenlijk christen te zijn, veel op mij zelve moet waken en zekere slechte of gevaarlijke vermaken moet vermijden. Ik beken, dat de strijd van den wil tegen de hartstogten somtijds zeer moeilijk is.

Maar vind eens een staat zonder strijd en zonder moeilijkheden! Om uwen staat te leeren, om uw brood te winnen, moet gij u immers ook moeite, veel moeite geven?

Zelfs om zich te *vermaken*, moet men zich gewoonlijk eenige opofferingen getroosten...

En dan zou men willen, dat het grootste, het belangrijkste, het eenig noodige van alle dingen, het werk der eeuwige zaligheid, niets zoude kosten! Dat is onmogelijk!

De wereld ziet christenen bidden, boete doen, zich zelve aan banden leggen, hetgeen zij bezitten aan de armen geven, hunne

hartstogten onderdrukken , zich onthouden van de zinnelijke vermaken, en dezè of gene andere zaken doen , die haar dat leven als onaangenaam en gestreng doen beschouwen.

Maar dat is slechts de schors. Zie daarbinnen , en gij zult zien dat het hart zeer verblijd en edelmoedig is , en dat dit die schijnbaar zoo moeilijke opofferingen gemakkelijk , zelfs aangenaam maakt.

Is een goede zoon , die zich het een of ander voor zijne moeder ontzegt , niet verheugd over die ontbering ?

De christelijke godsvrucht verandert in zoetheid, hetgeen bitter is in de vervulling der pligten ; even als de bijen , die het zeer bittere sap dat zij uit de tijmbloem zuigen , in honig veranderen.

Beproof, en gij zult ondervinden. Men moet die dingen gevoelen ; woorden kunnen ze niet doen begrijpen aan dengene, die daarvan de ondervinding niet heeft.

Misschien behoeft gij u slechts terug te denken in de jaren uwer kindsheid, om het te kunnen begrijpen. Er zijn weinig menschen , die dat zuivere geluk van Gods liefde niet gesmaakt hebben op het plegtig oogenblik hunner eerste communie. Gij waart toen gelukkig ! Waarom ? Omdat gij zuiver , kuisch waart , u op het goede toelegdet , kortom , omdat gij christen waart.

Word het dan weder , en gij zult op

nieuw gelukkig zijn. De God uwer kindschheid is niet veranderd even als gij, helaas! Hij bemint u altijd, en wacht den terugkeer van zijn verloren zoon. Wees niet bevreesd voor hem; hij is de goede Verlosser, de toevlugt der berouwhebbende zondaars. „*Nooit*, heeft hij ons gezegd, *nooit zal ik dengene verwerpen, die tot mij komt.*

Neem dit zachte en ligte juk van het christelijk leven op, en gij zult de rust, den vrede des harten, de ware vreugde in deze wereld vinden, en na uwen dood de eeuwige vreugde van het paradijs.

LV.

Ik ben niet waardig om tot de Sakramenten te naderen. Men moet geen misbruik maken van de heilige zaken.

ANTW. Neen, maar men moet er gebruik van maken.

Na de heiligschennis, kan men JESUS CHRISTUS in het heilig Sakrament geen groo-tere belediging aandoen, dan door hem te veronachtzamen.

Er zijn twee soorten van personen, die tot de Sakramenten moeten naderen: de goeden, die goed willen blijven, en de zondaars die braaf willen worden.

Onthoudt gij u, dan vlugt gij het leven. Als men het water wil verwarmen, verwij-derd men het dan van het vuur? Als men de ziekte wil genezen, onthoudt men zich dan van het gebruik van geneesmiddelen?

Die Sakramenten zijn geneesmiddelen. Maak daarvan gebruik, niet omdat gij het waardig zijt, (niemand is God *waardig*), maar om minder onwaardig te worden; niet omdat gij sterk zijt, maar om uwe zwakheid te genezen.

Begeef u tot JESUS CHRISTUS; zonder hem kunt gij uwe zaligheid niet bewerken. Ga hem zoeken, waar hij zich bevindt: in de biecht, waar hij zijn tempel, die uw hart is, zuivert, en in de heilige Communie, waardoor hij in persoon die woning binnentreedt, welke hij gezuiverd heeft.

Doe wat van u afhangt, en vrees niet. Wees maar *van goeden wil*; gij zult dan altijd beter worden door het gebruik der heilige Sakramenten.

LVI.

Ik heb te groote zonden gedaan; het is niet mogelijk dat God mij vergeeft.

ANTW. Niet mogelijk? Arme ziel, die het hart van JESUS CHRISTUS niet kent!

Zeg mij eens, hebt gij meer zonden bedreven dan Magdalena, de ontuchtige vrouw, de openbare zondares, Magdalena die door iedereen werd verstooten, alsof men haar niet kon aanraken zonder zich te bezoedelen! Herinnert gij u hare geschiedenis niet meer?

De goede JESUS is ten eten verzocht bij den phariseër Simon. Hij zit aan. Eene vrouw treedt de zaal binnen, werpt zich voor

de voeten des Verlossers, en zonder iets te zeggen, neemt zij zijne heilige voeten in hare handen, besproeit ze met hare tranen, bedekt ze met hare kussen. . . . De phariseër herkent haar, het is Magdalena, de zondares! Indien deze een profeet ware, denkt hij, zoude hij gewis weten, wie en hoedanig eene vrouw het is, die hem aanraakt; want zij is eene zondares! . . . JESUS, zijne gedachten kennende, spreekt: „Simon, ik heb u iets te zeggen.” — Hij nu zeide: „Meester, zeg het!” — „Een schuldeischer had twee schuldenaren, de een was hem vijf honderd tienlingen schuldig, en de andere vijftig. Daar zij niet hadden, om te betalen, schold hij beiden kwijt! Wie dan zal hem meer liefhebben?” — „Simon antwoordde, en zeide: Ik meen, hij, wien hij het meerdere heeft kwijtgescholden.” — „Gij hebt regt geoordeeld,” zeide JESUS CHRISTUS. En zich tot de vrouw keerende, sprak hij tot Simon: „Ziet gij deze vrouw? Ik ben in uw huis gekomen, gij hebt mij geen water gegeven voor mijne voeten; maar zij heeft mijne voeten met tranen besproeid, en met hare haren afgedroogd. Gij hebt mij geen kus gegeven; maar zij heeft, van dat zij gekomen is, niet opgehouden mijne voeten te kussen. Daarom zeg ik u: Haar worden vele zonden vergeven, omdat zij veel heeft liefgehad. Vervolgens, zonder zich verder te storen aan het gemor van den trotschen phariseër, sprak hij tot de

HE
vergo
uw
u r
dig
ga
ma
het
„N
konuit
arr
do
zij
zoe
om
uwde
ba
Vr
ze
wi
Ve
he
ho
en
M
de
ni

HEILIGE Magdalena: „Uwezonden worden u vergeven!”

En zoudt gij dan nog wanhopen aan de goedheid Gods? ... O! neen; het hart van uwen Verlosser is altijd hetzelfde. Hij wacht u met eene bewonderenswaardige zachtmoedigheid. Ga, ga u aan zijne voeten werpen; ga uwe zonden beweenen. Zij zijn groot, ja; maar zijne goedheid is nog grooter! Hij heeft het met zijne goddelijke lippen verklaard: „NIMMER zal ik dengene verstooten, die tot mij komt.”

Herinner u de smarten, die hij voor u heeft uitgestaan; herinner u zijne kribbe, zijne armoede, zijn doodstrijd, zijn lijden, zijn doornenkroon, zijne geeseling, zijn kruis, zijn dood. Herinner u zijne Moeder, zijne zoete Moeder, die hij u juist gegeven heeft, om bij hem uwe voerspraak, uwe toevlugt, uwe hoop te zijn.

Ga vervolgens, met berouw in het hart den bedienaar der vergiffenis, den regter van barmhartigheid, den biechtvader opzoeken. Vraag hem toegevendheid en hulp. Hij zal ze u geven, wees daar zeker van; want God wil dat hij ze aan allen en altijd verleene. Vervolgens zult gij met een bewogen gemoed, het groote woord van het eeuwig leven hooren, dat Magdalena heeft doen opstaan, en van *Magdalena* de zondares, de *heilige Maria Magdalena* gemaakt heeft: „Uwezonden worden u vergeven; sta op en zondig niet meer.”

LVII.

De jeugd moet haar tijd hebben.

ANTW. Om wat te doen? Dwaasheden? zonden? om hare ziel te verliezen, hare eer, hare gezondheid, haar geld in ongebondenheid te verspillen? om te doen wat GOD haar verbiedt te doen? Dat is, dunkt mij, al eene zeer zonderlinge zedeleer! en ik weet niet uit welke plaats van het Evangelie zij getrokken is!

Ja, de jeugd moet haar tijd hebben; maar die tijd moet, even als het geheele leven, worden doorgebracht, in de beoefening van het goede, in het vermijden van het kwaad, in de vervulling der pligten.

Het eenig onderscheid tusschen de jeugd en den ouderdom is, dat de jeugd meer levendigheid en meer krachten heeft, en dat zij dus het goede moet doen met meer ijver, met meer vurigheid, met meer opoffering.

Ja, zóó moet de jeugd haar tijd hebben, wil zij eervol zijn voor GOD en voor de menschen, wil zij de voorbode zijn tot een eerbiedwaardigen, van GOD gezegenden ouderdom; wil zij van verre den oogst voorbereiden dien de ziel, op den dag van haar vertrek, op den drempel der eeuwigheid zal inzamelen.

Er is niets verrukkelijker op aarde dan eene heilige en zuivere jeugd. Er is niets schooner, niets treffender, niets beminnelij-

ker dan een kuisch, zedig, arbeidzaam jongeling, die zijne pligten getrouw vervult.

O! wisten de jonge christenen eens wat zij zijn! voor niets ter wereld zouden zij hunne glorie verliezen!

Is zij eenmaal verloren, zij komt niet weder. Het berouw heeft zijne bekoorlijkheden; maar het is de *onschuld* niet meer.

Mogt de jeugd het beseffen! Mogt het den ouderdom niet aan de krachten ontbreken!

LVIII.

Het Heilig Oliesel doet de zieken sterven. Het is genoeg om iemand den dood aan te doen. Men moet den priester eerst roepen als de stervende buiten kennis is.

ANTW. Niet waar? men moet den biechtvader roepen, wanneer men niet meer kan biechten, men moet den priester halen, wanneer zijne tegenwoordigheid niet meer noodig is! — Het ware nog eenvoudiger hem in het geheel niet te roepen en de menschen als honden te laten sterven. . . .

Is JESUS CHRISTUS dan de GOD der dooden? heeft hij zijne priesters voor lijken gegeven?

Het getal der ongelukkige zielen, die door dit noodlottig vooroordeel zijn verloren gegaan, voor eeuwig verloren gegaan, is ontelbaar. De dagelijksche ondervinding moge het logenstraffen, men moge zieken van vreugde zien weenen, nadat zij de laatste genademiddelen der Godsdienst hebben ontvangen, desniettenstaande ziet men toch

geheele familiën, die beweren christenen te zijn, om zoo te zeggen in een verbond treden tegen den priester, om hem te beletten de ziel van een vader, van eene moeder, van een kind, van een vriend te redden, die op het punt staat om voor GOD te verschijnen!

En als het dan te laat is, als de priester eenige verwijten tot die dwaze familie rigt, dan zegt men: „Och! hij was zoo goed! Het was zulk een braaf man! zulk eene brave vrouw! Hij leefde zoo geregeld! Zij beminde hare kinderen zooveel! Men behoeft geen vrees voor haar te hebben. — En dikwijls was het tien twintig jaren geleden, dat die ongelukkige JESUS CHRISTUS vergeten had, en zijne wezenlijke pligten van het christelijk leven had verwaarloosd.

Neen, neen, weet het toch eens voor al, de arme stervenden zijn niet bevreesd voor den priester! neen, zijn bezoek doet hen den dood niet aan. Het redt hen daarentegen, het vertroost hen, het ondersteunt hen, dikwijls zelfs lichamelijk. De geneesheeren zijn zeer dikwijls in de gelegenheid, om de niet minder onverwachte, dan treffende uitkomsten waar te nemen, die het gevolg daarvan zijn, dat de zieken aan hunne godsdienstpligten hebben voldaan.

Eenige jaren geleden, heb ik daarvan een voorbeeld gezien, dat ik mijn geheele leven niet zal vergeten. Ik werd op vastenavond

van het jaar 1850 bij een ziek kind geroepen, dat door den dokter was opgegeven. De arme moeder had geene hoop meer. Ik gaf aan dien armen kleine de laatste Sakramenten der christenen, ik hoorde zijne biecht, bediende hem, en liet hem als Teerspijs, zijne eerste of liever zijne laatste heilige Communie doen! Gedurende die treurige en godvruchtige plegtigheid, hield het kind zijne handjes zaamgevouwen. En toen ik hem daarna vroeg, of hij niet zeer tevreden was, verzamelde hij zijne krachten, om mij met een glimlach te antwoorden: „ja, eerwaarde, zeer tevreden.” Ik ging weg, in de verwachting dat ik hem niet meer zoude zien.

Den volgenden morgen was de geneesheer verwonderd hem nog in leven te vinden. Maar zijne verwondering klom nog meer, toen hij hem van nabij gadesloeg. Hij had geen koorts meer; de verschijnselen van den dood waren verdwenen. Hij begreep er niets van.

Drie dagen daarna, speelde de kleine verrezene met zijn broertje.

Had het heilige Oliesel hem doen sterven?

Wees dus niet bang voor den priester. Indien gij ernstig ziek zijt, laat hem dan in de eerste plaats halen. Vraag hem de troostmiddelen der Godsdienst. Houd u gereed voor het ergste, en zorg dat gij in vrede met God zijt. Hij, die zijn paspoort heeft gehaald, is daarom nog niet verplicht om te vertrekken.

LIX.

Ik zal de godsdienst later beoefenen, wanneer ik het zoo druk niet meer zal hebben. Ik zal later biechten, op mijn sterfbed. Ik zal nog wel tijd hebben, om vóór mijn dood de heilige Sakramenten te ontvangen.

ANTW. Later?

— Wel stellig.

— Ja, indien er een *later* voor u is, en indien gij daartoe de middelen hebt in uw stervensuur, iets, dat *zeer zeker*, twijfelachtig is.

Hoevelen hebben even als gij gezegd: „morgen, later,” die onvoorbereid de eeuwigheid zijn ingegaan!...

Hoevelen hebben verzuimd te biechten, toen zij het gemakkelijk doen konden, en het niet konden doen, toen zij het doen wilden!

Gij zult op *uw sterfbed* biechten? Maar indien God den dood stelde vóór de biecht?

„O! antwoordt gij, hij is barmhartig!”— ja; en daarom biedt hij u heden eene vergiffenis aan, die gij niet verdient.

Maar degene die den boetvaardigen zondaar heden vergiffenis heeft beloofd, heeft het hem niet morgen toegezegd.

Integendeel, hij heeft hem gewaarschuwd, dat hij op zijne hoede moest zijn, omdat de dood onverwachts zoude komen.

Welk eene dwaasheid om zijne eeuwigheid te doen afhangen voor een *misschien!*

Weinige jaren geleden, had een achttienjarige gevangene, in de cellulaire gevangene-

nis van Roquette te Parijs, den aalmoezenier geweigerd hem te komen bezoeken, om zijnen paaschpligt te vervullen. *Allen*, behalve hij, hadden aan de roepstem der Priesters gehoor gegeven.

„Later, had hij geantwoord,” „nu niet; het volgend jaar, dit jaar niet!”

Den dag na zijn vruchteloos bezoek, gaat de aalmoezenier naar de cellen der ziekenzaal. Hij ziet op eene der deuren het *numero* van zijn gevangene van den vorigen dag. Hij gaat binnen, en vindt hem te bed, in slaap en zeer bleek. Hij roept de ziekenzuster, en vraagt wat dien jongeling deert. „Het is niet veel bijzonders, zegt zij, een weinig hoofdpijn, welligt eene kwade maag.” — Zij gaan beiden binnen; de zuster nadert, en spreekt den zieke aan, die haar niet antwoordt. „Maar, zuster, zegt de Priester verschrikt, die jongen is zeer ongesteld. Laat den dokter halen.” — Na eenige minuten komt de dokter. . . . De zieke was inderdaad buiten kennis. De geneesheer voelt hem de pols, legt zijne hand op het hart. . . . „Ach! mijn God! . . . roept hij met ontsteltenis op het gelaat. — Wat is er dan?” vraagt de Priester. — De dokter onderzoekt hem nog eens: „Wat er is! . . . roept hij, wat er is! Die jongen is dood!”

Dood! riep de aalmoezenier met schrik uit, dood!

En met vrees beschouwde hij die nog ge-

opende lippen, welke God hadden teruggestooten, en gezegd hadden: „*Later, toekomende jaar!*”

..... In de naaste cel lag een andere gevangene, die ook zeventien jaar oud was. Sedert eenige dagen bediend, verwachtte men elk oogenblik, dat hij zou gaan sterven: „O eerwaarde, sprak hij zacht, toen hij den Priester zag binnen komen, o goede vader, wat ben ik gelukkig!.... Ik ga den goeden God zien. zal het weldra gebeuren?” En als de aalmoezenier hem eenige hoop gaf op herstel: „Zeg dat toch niet, sprak hij met een glimlach. Ik ga veel liever sterven; ik zou kunnen zondigen, God kunnen uit het oog verliezen, indien ik mogt herstellen. Ik sterf liever, om naar het Paradijs te gaan!....

En dien avond stierf de jongeling zacht, met den heiligen naam Jesus, in zijn laatsten ademtogt, op de lippen!....

Dagelijks ziet men voorbeelden van plotselinge, geheel onvoorziene sterfgevallen. Kort en tijd geleden, viel een werkman, een huisvader, van eene hoogte van eenige voeten, op het plaveisel der straat de Vaugirard, te Parijs. Hij was mors dood. Hij kon zelfs geen kreet doen hooren! Hij had gehoor gegeven aan de vermaning van het Evangelie..... Hij biechte en communiceerde *alle weken*.

Indien dergelijk ongeluk u dezen avond

overkwam, zoudt gij dan, even als hij, gereed zijn om de eeuwigheid in te gaan?

Nog korter geleden ging een man door de straat. . . . Hij wankelt, valt; men brengt hem in de nabij gelegene winkel. Een dokter wordt geroepen; hij onderzoekt hem, en verklaart dat de dood plotseling was geweest, zelfs vóór dat de ongelukkige geheel ter aarde was gevallen. Deze was niet voorbereid.

Reken nu nog *op den volgenden dag*, om uwe ziel te redden!

Spreek mij nu nog van *later!* Slaap nu nog gerust met deze gedachte: ik zal *zeer zeker* op mijn sterfbed biechten!

Een arme leerjongen had eenige maanden geleden zijne eerste heilige communie gedaan. Hij had slechts een enkel voornemen gemaakt, maar het was zeer ernstig gemeend: „*Indien ik het ongeluk heb van eene doodzonde te bedrijven, zal ik denzelfden dag gaan biechten, vóór dat ik naar bed ga.*”

Dat ongeluk had hij. Het was een zaterdag, en zeer ongunstig weder. De Priester woonde ver af. Hij zeide eerst in zich zelve: „Ik zal binnen eenige dagen gaan biechten.” Maar zijne belofte kwam hem weder in de gedachte, en hij meende in zijn binnenste eene stem te hooren, die hem zeide: doe hetgeen gij beloofd hebt; ga biechten.

Hij aarzelde. In dien inwendigen strijd, knielt hij neder en bidt een *Wees gegroet*, om de genade te verkrijgen van Gods wil

te kennen. Het gebed is het heil der ziel.

Hij staat op en gaat biechten.

Teruggekomen, komt hij eene zijner betrekkingen tegen, die hem vraagt, van waar hij komt; hij verhaalt het haar, en, met de vreugde op het gelaat, zegt hij: „ik ga gerust slapen, want ik ben weder in Gods vriendschap aangenomen.”

Zijne moeder had de gewoonte, om hem zondags, iets langer te bed te laten liggen dan naar gewoonte.

Volgens haar gewoonte dus, roept zij hem eerst ten zeven ure, op zijne kamerdeur kloppende.

Een kwartier later, sliep Paulus nog. De moeder riep hem weder, en ongeduldig, omdat ze geen antwoord kreeg, treedt zij de kamer binnen. „Kom, kom, luije jongen! het is bijna half acht, schaam u wat!”

Zij nadert tot het kind, dat zich niet verroerde. Zij vat zijne hand aan, die ijskoud is. Verschrikt, kijkt zij en, een vervaarlijken kreet slakende, valt zij bewusteloos ter aarde. Het kind was dood, en zijn lijk reeds koud!

Gelukkig dat hij zijne biecht niet *tot later*, dat hij zelfs niet tot *den volgenden dag* had uitgesteld.

Gij die dit leest, moogt gij u even verstandig gedragen, en doen gelijk deze jongen!

BESLUIT.

Gij ziet, waarde lezer, dat al deze antwoorden niets anders zijn dan de taal van het gezond verstand. Gij zult moeten bekennen, dat ge niets daarin hebt gevonden wat zweemt naar muggenzifterij of naar spitsvinding schermen met fraaiklinkende woorden. Men behoeft de waarheid slechts bloot te leggen, om haar te bewijzen. Er zijn in de wereld ongetwijfeld nog andere bedenkingen tegen de Godsdienst. De dwaling heeft geen grenzen, even min als de menselijke dwaasheid. — Maar ik geloof toch, dat de meest algemeen in omloop zijnde bedenkingen, in dit boekje hare wederlegging hebben gevonden.

De overigen hebben geen beteren grond, dat durf ik u te verzekeren. Onder welke gedaante zij zich ook mogen voordoen, het zijn drogredenen, dat wil zeggen redeneringen die een schijn van waarheid bezitten, maar die in het een of ander opzigt mank gaan. — Men kan geen gelijk hebben tegen de waarheid.

Mogt eenige dier bedenkingen u ongegrond voorkomen, ik bid u, begeef u tot den een of anderen goeden Priester (men vindt er Goddank, in overvloed onder ons), en wees vrij verzekerd, dat hij u met welwillendheid zal ontvangen. Leg hem met vrijmoedigheid uw bezwaar bloot; hij zal het uit den weg ruimen.

Doe u best om uw in de Godsdienst te onder-
righen. Hoe meer men haar leert kennen, hoe

meer men haar bemint, hoe meer men haar beoefent. Velen vallen haar aan uit onkunde. Zij stellen haar zich geheel anders voor dan zij is, en dan natuurlijk valt het hun zeer gemakkelijk om met de Godsdienst den spot te drijven.

Ik wensch dat mijne *Antwoorden* nuttig zullen zijn voor uwe ziel. — Herlees en overweeg de punten, waartegen gij voornamelijk bezwaar hebt. Indien mijne redenen u onvoldoende schijnen te zijn, houd u dan wel overtuigd dat de schuld alleen aan mij ligt, en niet aan de heilige zaak der waarheid, die ik heb willen verdedigen. De noodzakelijkheid om zeer kort te zijn, en mijne geringe bekwaamheid, zijn de eenige redenen van de zwakheid der verdediging.

Moge ik des niettemin geslaagd zijn! Moge ik in uw hart den eerbied voor het geloof, de liefde tot de deugd, den ijver voor uw zielenheil hebben doen toenemen! Dat is al wat ik in dit werkje beoogd heb!.... Dan toch zou ik voor uw *geluk* gearbeid hebben, en dan zou mijn boek eene goede daad zijn.

Ik bid den goeden God, u te zegenen, en mij zelve te zegenen. En nu, waarde lezer, neem ik afscheid van u; tot wederziens, hoop ik, in het Paradijs.

G. S.

Sub tuum praesidium immaculata.

be-
Zij
is,
lijk

llen
g de
eet.
n te
nuld
zaak
gen.
, en
e re-

Moge
, de
nheil
k in
u ik
zou

, en
ezer,
hoof

W. G. Gaat. 1885.

12 April 1885.

Feest mijner 1st H. Communie. —
Gedaan in de Kerk v/d H. Martinus
te

Voorburg bij
's Hage.